

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI

**TURİZM PAYDAŞLARININ BAKIŞ AÇISIYLA KÜLTÜREL MİRAS
TURİZMİ KAPSAMINDA JEOTURİZM POTANSİYELİNİN KARMA
YÖNTEM KULLANILARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: GÖKBEL VADİSİ
(MARSİYAS) ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ
Çağla Aslı GÜLDURAN

DANIŞMAN
Doç. Dr. Arzu AKDENİZ

2024-Muğla

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI

TURİZM PAYDAŞLARININ BAKIŞ AÇISIYLA KÜLTÜREL MİRAS
TURİZMİ KAPSAMINDA JEOTURİZM POTANSİYELİNİN KARMA YÖNTEM
KULLANILARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: GÖKBEL VADİSİ (MARSYAS)
ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ
Çağla Aslı GÜLDURAN

DANIŞMAN
Doç. Dr. Arzu AKDENİZ

2024-Muğla

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

TURİZM PAYDAŞLARININ BAKIŞ AÇISIYLA KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ
KAPSAMINDA JEOTURİZM POTANSİYELİNİN KARMA YÖNTEM
KULLANILARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: GÖKBEL VADİSİ (MARSYAS)
ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ
Çağla Aslı GÜLDURAN
194128008

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

Doktora

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 11.10.2024

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 08.11.2024

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Arzu AKDENİZ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ülker ÇOLAKOĞLU

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Işıl ARIKAN SALTİK

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Uğur ÇALIŞKAN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Hakan ATAY

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Muzaffer DEMİR

2024-Muğla

TUTANAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 18/09/2024 tarih ve 1166/14 sayılı Yönetim Kurulu kararı ile tez jürisi olarak atandığımız, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Çağla Aslı GÜLDURAN'ın "TURİZM PAYDAŞLARININ BAKIŞ AÇISIYLA KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ KAPSAMINDA JEOTURİZM POTANSİYELİNİN KARMA YÖNTEM KULLANILARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: GÖKBEL VADİSİ (MARSYAS) ÖRNEĞİ" adlı tezi incelemiş ve aday 11/10/2024 tarihinde saat 11:00'da tez savunma sınavına alınmıştır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 38. maddesi doğrultusunda yapılan tez savunma sınavı sonucunda tezin kabul edilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı

Üye

Üye

Üye

Üye

YEMİN

Doktora tezi olarak sunduğum “TURİZM PAYDAŞLARININ BAKIŞ AÇISIYLA KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ KAPSAMINDA JEOTURİZM POTANSİYELİNİN KARMA YÖNTEM KULLANILARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: GÖKBEL VADİSİ (MARSYAS) ÖRNEĞİ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08.11.2024

Çağla Aslı GÜLDURAN

**Turizm Paydaşlarının Bakış Açısıyla Kültürel Miras Turizmi
Kapsamında Jeoturizm Potansiyelinin Karma Yöntem Kullanılarak
Değerlendirilmesi: Gökbel Vadisi (Marsyas) rneği**

ÖZET

Gelecek nesillere aktarılması için doğal ve kültürel mirasın korunması tüm insanlığın sorumluluğundadır. Doğa ve doğal sermaye, geçmiş ve gelecek tüm insanlık için eşit şekilde hak sahipliğindedir. Doğa ve insan arasındaki ilişkinin kuvvetlendirilmesi için hem eğlenme, dinlenme hem de eğitim aktivitelerine katılma gibi turistik amaçlı doğa seyahatleri, insanların doğayı koruma bilincinin gelişiminde önemli bir fırsattır. Bu açıdan, jeoloji ve turizm kelimelerinin birleşiminden türemiş olan jeoturizm; doğa, evre ve insan etkileşimini güçlendirici önemli bir araçtır. Kitle turizminden uzak olması, turizmin olumsuz etkilerini kaldırarak olumlu yönlerini ortaya çıkarması, sürdürülebilir kalkınma için önemli bir araç olması ve doğaya dönüş ağı için turizmin geleceği olarak adlandırılabilcek yeni bir niş turizm çeşidi olması jeoturizmin giderek yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Doğal ve kültürel mirasın korunmasında turizmin aktif rol oynadığı düşünülmektedir. Ancak turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Aksi halde turizm faaliyetleri mirası tehdit edebilmektedir.

Araştırmada Gökbel Vadisi zeline, yerel halkın, jeoturizm farkındalığının, jetourizm memnuniyeti ve jeoturizmin etkilerinin, turizm bilgisi, turizm kararlarını etkileme gücü, turizmden sağlanan kişisel fayda ve yerel yönetime güven üzerine etkisi incelenmiştir. Nitel araştırma bulgularında katılımcıların jeopark/jeoturizm farkındalığı, sürdürülebilirlik ve koruma, jeoturizm desteği, yerel yönetime ilişkin görüşleri incelenmiştir. Nicel ve nitel araştırma yöntemleri bir arada kullanılarak bulgular karma yöntem yaklaşımları doğrultusunda aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir turizm, doğal ve kültürel miras, jeoturizm, jeomiras, Gökbel Vadisi (Marsyas).

**Assessment Of Geotourism Potential Within The Scope Of Cultural
Heritage Tourism From Tourism Stakeholders' Perspective Using Mixed
Method: Gökbel Valley (Marsyas) Example**

ABSTRACT

Nature and natural capital are equally owned by past and future humanity. Nature travel for tourist purposes, such as participating in recreational, leisure, and educational activities, is an important opportunity for the development of people's awareness of nature conservation and strengthening the relationship between nature and humans. In this regard, geotourism, derived from the combination of geology and tourism, is an important tool that strengthens the interaction between nature, the environment, and humans. It is increasingly becoming popular as a new niche tourism type that could be termed the future of tourism for the age of returning to nature, due to its distancing from mass tourism, its ability to mitigate the negative impacts of tourism while accentuating its positive aspects, and its significance as a vital tool for sustainable development. Geotourism serves to establish a connection between nature and humans by providing visitors with a safe, memorable, and creative tourism experience. Geotourism, as a sustainable tourism type, has the potential to become a phenomenon of the new generation through both creative activities (such as storytelling, performances, experiences from prehistoric times, mythological storytelling, and performances) and nature-based tourism activities.

In the research, the effect of geopark awareness on tourism support, the power to influence tourism decisions and the personal benefit obtained from tourism was determined. In the qualitative research findings, participants' geopark awareness, geotourism support, and opinions on local government were determined. Using a combination of quantitative and qualitative research methods, the findings were conveyed in line with mixed method approaches.

Key words: Sustainable tourism, natural and cultural heritage protection, geotourism, geoheritage, Gökbel Valley (Marsyas).

ÖN SÖZ

Doktora tez çalışmamın yürütülmesi esnasında, çalışmalarına yön veren, bilgi ve yardımlarını esirgemeyen ve bana her türlü desteği sağlayan danışman hocam, Sayın Doç. Dr. Arzu AKDENİZ'e, Tez İzleme Komitesinde yer alan ve diğer değerli jüri üyelerim, Prof. Dr. Ülker ÇOLAKOĞLU, Doç Dr. Işıl ARIKAN SALTİK, Doç Dr. Uğur ÇALIŞKAN ve Doç. Dr. Hakan ATAY' a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Doktora tezimin veri toplama aşamasında desteklerini esirgemeyen tüm çalışma arkadaşlarıma, değerli hocalarıma, Yatağan yerel halkına teşekkürlerimi borç bilirim. Doktora tezimi bu süreçte kimi zaman ihmal etmek zorunda kaldığım canım kızlarım Kumsal ve Masal'a ithaf ediyorum.

Çağla Aslı GÜLDURAN

11.10.2024-Muğla

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
TABLolar DİZİNİ.....	III
RESİM DİZİNİ.....	IV
GİRİŞ	V

BİRİNCİ BÖLÜM

JEOTURİZM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI	3
1.2. UNESCO DOĞAL ALAN STATÜLERİ	8
1.2.1. UNESCO MAB Biyosfer Rezervi Alanları.....	9
1.2.2. UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı	9
1.3. AVRUPA JEOPARK AĞI (EGN) (2001)	10
1.4. KULA “KAKAUMENE” YANIK ÜLKE JEOPARKI	10
1.5. JEOLojİK MİRAS	11
1.6. JEOSİT VE JEOÇEŞİTLİLİK KAVRAMLARI	11
1.7. JEOTURİZM.....	13
1.8. TURİZMİN İKLİM EYLEMİ DOĞRULTUSUNDA DÖNÜŞÜMÜ: JEOTURİZM.....	19
1.9. SÜRDÜRÜLEBİLİR ALAN YÖNETİMİ.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMA SAHASINA İLİŞKİN BİLGİLER.....	30
2.1.1. Yatağan Gökbel Vadisi	30

2.1.2. Lagina Antik Kenti.....	33
2.1.3. Stratonikeia Antik Kenti	34
2.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	35
2.3. ÖZGÜN DEĞER.....	35
2.4. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ.....	36
2.5. ARAŞTIRMA MODELİ.....	43
2.6. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN SINIRLAMALAR	44
2.7. NİCEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	45
2.8. NİTEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	47
2.9. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	50
2.10. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA ARACI	51
2.11. NİHAİ VERİ TOPLAMA ARACININ OLUŞTURULMASI.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ANALİZİ

3.1. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERE İLİŞKİN BULGULAR.....	56
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖLÇÜM MODELİNİN (AÇIKLAYICI VE DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZLERİ) ANALİZİ VE BULGULARI	57
3.3. ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	62
3.3.1. Değişkenler Arasındaki İlişki ve Etki Büyüklüğü	67
3.3.2. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Yol Katsayıları.....	67
3.4. DESTEKLENEN HİPOTEZLER	69
3.5. NİTEL ANALİZ BULGULARI	71
3.5.1. Nitel Araştırma Katılımcı Listesi	71
3.5.2. Nitel Araştırmanın Simgesel Modeli	72
3.5.3. Nitel Araştırma Bulguları.....	73
SONUÇ.....	100

KAYNAKÇA	93
----------------	----

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Jeopark Alan Yönetimi Fonksiyonları	26
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	56
Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Jeoturizm Ölçeğinin Açıklayıcı Faktör Analizi	57
Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Turizm Desteği Ölçeğinin Açıklayıcı Faktör Analizi	59
Tablo 5. Araştırmada Kullanılan Jeoturizm Ölçeğinin Doğrulamalı Faktör Analizi Sonrası Faktör Yükleri	60
Tablo 6. Araştırmada Kullanılan Turizm Desteği Ölçeğinin Doğrulamalı Faktör Analizi Sonrası Faktör Yükleri	61
Tablo 7. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Kompozit Güvenilirlik (Composite Reliability-CR)Cronbach's Alpha, Rho_A, Birleşik Güvenilirlik ve Açıklanan Ortalama Varyans.....	62
Tablo 8. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Kompozit Güvenilirlik (Composite Reliability-CR) Cronbach's Alpha, Rho_A, Birleşik Güvenilirlik ve Açıklanan Ortalama Varyans.....	63
Tablo 9. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Ayrışma Geçerliliği Sonuçları (HTMT Oranı)	64
Tablo 10. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Ayrışma Geçerliliği Sonuçları (Fornell Larcker Kriteri)	64
Tablo 11. Jeoturizm Ölçeğine İlişkin Ortalamalar	65
Tablo 12. Turizm Desteği Ölçeğine İlişkin Ortalamalar.....	66
Tablo 13. Araştırma Değişkenlerine İlişkin R ² Katsayıları	66
Tablo 14. AraştırmaDeğişkenlerine İlişkin f ² Katsayıları	67
Tablo 15. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Yol Katsayıları	68
Tablo 16. Hipotezlerin Desteklenme Durumu	69
Tablo 17. Nitel Araştırma Katılımcı Listesi.....	72
Tablo 18. Jeoturizm Bilgi Yetersizliğinin Nedenlerine İlişkin Katılımcı İfadeleri ...	74
Tablo 19. Jeopark Alanını Ziyaret Etme Amacına İlişkin Katılımcı İfadeleri.....	75
Tablo 20. Jeolojik ve Doğal Mirasın Korunmasına İlişkin Katılımcı Önerileri	77
Tablo 21. Sürdürülebilirlik ve Korumaya İlişkin İçerik Analizi Frekans Tablosu	78

Tablo 22. Jeoparkın Turizme Açılmasına İlişkin İfadelerin İçerik Analizi -Frekans Tablosu.....	79
Tablo 23. Projenin Hayata Geçememesine İlişkin Nedenlerine İlişkin İfadeler.....	81
Tablo 24. Tanıtım Eksikliğine İlişkin Öneriler	82
Tablo 25. “Ziyaret Amacı”na İlişkin Katılımcı İfadeleri	84

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Jeositi Tanıma Kavramının Şematik Sunumu	12
Şekil 2. Jeoturizmin 3 J'si Topolojik Diyagramı	15
Şekil 3. Jeoturizm Tanımının Belli Unsurları	17
Şekil 4. Jeopark Anahtar Bileşenler	18
Şekil 5. Araştırma Modeli	44
Şekil 6. Nitel Araştırma Aşamalarının Sunumu.....	49
Şekil 7. Nitel Araştırmanın Simgesel Modeli	73
Şekil 8. Jeoturizm ve Jeoparka İlişkin Farkındalık Düzeyinin Az Olmasının Nedenlerine İlişkin Alt Temalar.....	74
Şekil 9. Sürdürülebilirlik ve Koruma Teması	76
Şekil 10. Turizme Destek Teması	79
Şekil 11. Yerel Yönetimler	81

RESİM DİZİNİ

Resim 1. Gökbel Vadisi Konumu	30
Resim 2. Katılımcıların “Eklemek İstedikleriniz” e İlişkin İfadelerinin Kelime Bulutu.....	83

GİRİŞ

Günümüzde kitle turizminin yıpratıcı etkisi ve değişen koşullar bireylerin ilgi alanlarını da dinamik hale getirmiştir. Kıyı turizmi ötesinde kültür turizmi, kültürel miras turizmi giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Kültürel miras turizmi, turistlerin doğal, kültürel, tarihi, arkeolojik miras alanlarına ve o miras öğelerine ve soyut kültürel değerlere ilişkin merak duygularından kaynaklanan ziyaretleri içeren kültür turizmi çeşidi olarak tanımlanabilir.

Doğal miras, koruma ve turizm arasındaki ilişkinin iyi yönetilmesi koşuluyla jeoturizm sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedir. Somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinin gelecek nesillere aktarılması için turizm itici bir güç olarak kabul edilebilir. Somut kültürel miras, bir tarihe veya döneme tanıklık etmiş tüm insanlık için evrensel değeri bulunan ve bozulmadan geleceğe aktarılması için koruma gerekliliği bulunan doğal, tarihi, arkeolojik ve kültürel varlıkları ifade etmektedir.

Jeoturizm, eşsiz ve benzersiz jeosit ve jeolojik oluşumların, tarih, kültür, öğrenme, deneyim elde etme gibi sebeplerle turistlerin ilgi alanı haline gelen bir turizm çeşidi olarak ortaya çıkmaktadır. Jeolojik mirasın nesilden nesile aktarılması için turizmin aracı rolünden faydalanmak gereklidir. Bu aşamada bahsi geçen turizm, insan kümelerinin bilinçsiz olarak alanı tüketmesi değil, iyi organize edilmiş, alana zarar vermeyen bir turizm hareketidir.

Jeoturizm, jeokoruma bilinci ve sürdürülebilirlik anlayışı ile yürütüldüğünde hem doğal mirasın korunmasında önemli bir rol oynarken jeoturistler için de benzersiz deneyim yaratmaktadır. Gökbel Vadisi, Türkiye'nin en eski kayaçları olarak jeologlar tarafından bilinen önemli bir jeosit alanıdır. Muğla-Aydın Karayolunda bulunan metamorfik kayaçlar, yoldan geçenlerin merakına maruz kalmaktadır. Ancak bu alan kimi zaman yerliler, kimi zaman ziyaretçiler tarafından zarara uğratılmaktadır. Dünya tarihinin bir kanıtı olarak nitelendirilebilecek önemli mirasların gelecek nesillere aktarılması için jeopark alan yönetimi oldukça önemli bir kavramdır.

Jeolojik miras alanları tüm dünyanın ortak mirasıdır. Bu açıdan ülkemizde farkındalığın oluşturulması, jeolojik miras alanlarının sürdürülebilir turizm anlayışı

ile etkin alan yönetişim sistemi ile gelecek nesillere taşınması bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde önem arz etmektedir.

Çalışmada Yatağan Jeoparkı'nda olası jeopark yönetimi ve örgütlenmesi için yerel halk ve turizm paydaşlarının görüşleri karma araştırma yaklaşımı ile incelenmiştir. Literatürde jeoturizme ilişkin ölçek bulunmadığı için jeoturizm farkındalığı, jeoturizm memnuniyeti, jeoturizm etkileri olmak üzere 3 alt boyuttan oluşan 24 maddelik jeoturizm leği geliştirilerek literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir. Çalışma sonucunda, turizm paydaşlarının jeoturizm farkındalığı, koruma ve memnuniyet düzeyleri, jeoturizm etkileri ve yerel halkın turizme desteği tespit edilmiştir. Nitel araştırma bulgularıyla birlikte bölgede jeoturizmin gelişimi için önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

JEOTURİZM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde jeolojik miras, jeosit, jeopark, jeoturizm kavramları hakkında bilgi verilmektedir. Digne Bildirgesi, Doğal Mirasın Korunması Kanunu'na ilişkin temel bilgiler ve iklim değişikliği ile turizm, jeoturizm arasındaki ilişki ve bu ilişkinin önemi açıklanmıştır.

1.1. DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI

I. Dünya Savaşı'nda yaşanan tahribat sonrasında kültürel mirasın korunması gerekliliği üzerine bu konudaki ilk adımlar atılmaya başlamıştır. Birinci Tarihi Anıt Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde (1931) Atina Tüzüğü kabul edilmiştir. 1931 Atina Tüzüğü (Athens Charter) ile tarihi öneme sahip anıtların korunması için uluslararası örgütlenme oluşturulmuş, restorasyon projelerinde olası hata ve çözümleri görüşülmüş, uluslararası düzeyde tüm ülkeler tarafından uygulanabilecek mevzuatın oluşturulması gerekliliği kabul edilmiştir (The Athens Charter, 1931). Atina Tüzüğü ile daha çok tarihi ve mimari anıtların korunması ve restorasyonu üzerine yoğunlaşmış ancak böylece koruma ve restorasyon gerekliliği üzerine uluslararası bir farkındalık oluşmuştur. Taşınmaz kültür mirasının savaş vb. durumlardan zarar görmeden gelecek nesillere aktarılması amacıyla uluslararası bir örgütlenmenin ilk adımı atılmıştır.

Savaşların neden olduğu tahribat II. Dünya Savaşı ile devam etmiş ve acil koruma gerekliliği gündeme gelmiştir. 1945 yılında UNESCO kurulmuş ve kültürel miras tüm insanlığın “Ortak Belleği” olarak değerlendirilmiştir (Çakırca, 2010). 1954 yılında Silahlı Çatışma Sırasında Kültürel Varlıkların Korunması Hakkında Lahey Sözleşmesi (La Haye) ile silahlı çatışmalarda kültürel mirasın korunmasına ilişkin tedbirler uluslararası düzeyde düzenlenmiştir (Hague Convention, 1954). Tarihi mirasın korunması için düzenlemeler içeren diğer önemli bir adım 1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü'dür. Venedik Tüzüğü (1964)'nde tarihi anıt kavramı *sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel*

anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar şeklinde açıklanmaktadır (Venedik Tüzüğü, 1964: 1).

Somut kültürel miras alanları UNESCO tarafından doğal miral, kültürel miras ve karma miras olarak sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda jeoparklar doğal miras alanı statüsünde yer almaktadır. UNESCO Doğal Miras Alanları, 1959 yılında ilk olarak Mısır ve Sudan’da Abu Simbel Tapınakları’nın sular altında kalma tehlikesine karşın Mısır ve Sudan Hükümetlerinin UNESCO ya başvuruda bulunması sonucunda bir mücadele ile işe başlamıştır. Doğal Miras Merkezi ve UNESCO Üye Ülkeleri ile 1972 yılında Dünya Miras Sözleşmesi kabul edilmiştir (Dünya Mirası Sözleşmesi Uygulama Rehberi, 2017: 10):

“Kültürel ve doğal miras, yalnızca bir ulus için değil tüm insanlık için paha biçilemez ve yeri doldurulamaz varlıklar arasındadır. Bu değerli varlıklardan herhangi birinin, zarar verilmesi veya yok edilmesi yoluyla kaybedilmesi, dünyadaki bütün insanların mirasının yoksullaştırılması anlamına gelmektedir. Bu mirasın bazı unsurları istisnai niteliklerinden dolayı, “Üstün Evrensel Değere” sahip ve onları giderek daha fazla tehdit eden tehlikelere karşı özel korumaya değer varlıklar olarak görülebilir. ...Sözleşme, Üstün Evrensel Değeri olan kültürel ve doğal mirasın belirlenmesi, korunması, muhafazası, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılmasını amaçlamaktadır.”

Dünya Miras Sözleşmesi’ ne taraf olan devletlerin bu sözleşme doğrultusunda bazı sorumlulukları bulunmaktadır. Bunlar Dünya Mirası Uygulama Rehberi’nde aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Dünya Mirası Uygulama Rehberi, 2017: 11).

“a) Kendi toprakları üzerinde bulunan kültürel ve doğal mirasın belirlenmesi, aday gösterilmesi, korunması, muhafazası, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak ve yardım talep eden diğer Taraf Devletlere bu görevler konusunda yardım sağlamak;

b) Toplumun yaşantısı içinde mirasa bir işlev verme konusunda genel politikalar kabul etmek;

c) Mirasın korunmasını kapsamlı planlama programları içine entegre etmek;

d) Mirasın korunması, muhafazası ve tanıtımı için birimler kurmak;

e) *Mirası tehdit eden tehlikelere karşı koyacak eylemleri belirlemek için bilimsel ve teknik çalışmalar geliştirmek;*

f) *Mirası korumak için gerekli yasal, bilimsel, teknik, idari ve mali önlemleri almak;*

g) *Mirasın korunması, muhafazası ve tanıtılması konusunda ulusal ve bölgesel merkezlerin kurulmasını veya geliştirilmesini teşvik etmek ve bu alandaki bilimsel araştırmalara özendirmek;*

h) *Kendi mirasına veya Sözleşmeye taraf başka bir devletin mirasına doğrudan veya dolaylı olarak zarar verecek herhangi kasıtlı bir eylemde bulunmamak;*

i) *Dünya Mirası Listesine kaydedilmeye uygun alanların (Geçici Liste olarak adlandırılan) bir envanterini Dünya Mirası Komitesine sunmak;*

j) *Sözleşmeye Taraf Devletlerin Genel Kurulunda belirlenen miktarda Dünya Mirası fonuna düzenli katkı sağlamak;*

k) *Dünya Mirasının korunması için bağış yapılmasını kolaylaştırmak amacıyla ulusal, resmi veya özel dernekler ve birlikler kurulmasını düşünmek ve teşvik etmek;*

l) *Dünya Miras Fonu için düzenlenen uluslararası yardım toplama kampanyalarına destek vermek;*

m) *Sözleşmenin 1. ve 2. maddesinde belirtilen kültürel ve doğal mirasa karşı kendi halklarının takdir ve saygısını güçlendirmeye yönelik eğitim ve bilgi programlarının kullanılması ve halkı mirası tehdit eden tehlikeler hakkında bilgilendirmek;*

n) *Dünya Mirası Sözleşmesinin uygulanması ve varlıkların korunma durumu hakkında Dünya Mirası Komitesini bilgilendirmek”*

Dünya Miras Kriterleri olarak 10 kriter belirlenmiştir. Bu kriterlerden 7. ve 10. Maddeler arası doğal miras kriterleri olarak kabul edilmiştir (UNESCO Doğal Miras Alanı Statü ve Ölçütleri, 2016: 8):

“7. Üstün doğa olayı veya üstün doğal güzelliğe ve estetik öneme sahip alanları içermesi;

8. Yaşam kaydı, arazi şekillerinin gelişmesinde süregelen önemli jeolojik süreçler veya önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler de dâhil, dünya tarihinin temel aşamalarını temsil edecek nitelikte üstün örneklerle sahip olması;

9. Karasal, tatlısu, kıyusal ve denizsel eko sistemlerde, bitki ve hayvan topluluklarında süregelen ekolojik ve biyolojik sürece ve gelişimine üstün örneklerle sahip olması;

10. Bilimsel açıdan üstün evrensel değere sahip ve tehlike altındaki türleri içeren, biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması içinen önemli ve kayda değer doğal habitatları içermesi.”

Jeolojik mirasın korunması ile ilgili ilk uluslararası toplantı 1988 yılında 13 Avrupa ülkesinin katılımıyla Hollanda’da yapılmış ve bu toplantının en önemli çıktılarından biri 1993’ te ProGeo ismini alan Avrupa Yer Bilimleri Koruma Çalışma Grubu’nun kurulması olmuştur. ProGeo, Avrupa’da ilk uluslararası koruma organı olarak kayıtlara geçmiştir. 1991 yılında Fransa’da Digne-les-Bains’te yapılan “Jeolojik Mirasımızın Korunmasına İlişkin Birinci Uluslararası Sempozyum”unda Digne Bildirgesi yayınlanmıştır (ProGeo, 2021).

Türkiye’de Prof. Dr. Nizamettin KAZANCI’nın içinde bulunduğu bir ekiple 2000 yılında Jeolojik Mirası Koruma Derneği (JEMİRKO) kurulmuştur. 1991 yılında yayınlanan ve 30 üzerinde ülke tarafından imzalanan/kabul edilen Digne Bildirgesi’nde jeolojik miras hakkında paylaşılan bilgiler aşağıdaki gibidir (JEMİRKO, 2020):

“1. İnsan hayatının bir kere yaşandığının kabul edilmesi gibi, yerkürenin hayatının da tek olduğunun kabul edilmesinin zamanı gelmiştir.

2. Yerküre ana bizi beslemekte, idame ettirmektedir. Her birimiz ve hepimiz ona bağımlıyız. O bizlerin arasındaki bağıdır.

3. Yerküre 4,5 milyar yaşındadır ve yaşamın, yenilenmenin ve dönüşümün beşiğidir. Uzun süren evrimi, yavaş olgunlaşması içinde yaşadığımız çevreyi şekillendirmiştir.

4. Bizim tarihimiz ve yerkürenin tarihi çok yakından ilişkilidir. Onun başlangıcı bizim başlangıcımız, onun tarihi bizim tarihimiz ve onun geleceği bizim geleceğimiz olacaktır.

5. Yerküre bizim çevremizi oluşturur. Bu çevre sadece geçmiştekenden farklı değil, gelecektekinden de farklıdır. Bizler yerkürenin sonu olmayan konuklarındanız, sadece geçiyoruz.

6. Yaşlı bir ağacın büyümesinin ve hayatının kayıtlarını tutması gibi, yerküre de geçmişinin ve anılarının kaydını tutar. Bu kayıtlar hem yüzeyinde hem derinliklerindedir. Kayalarda ve kırlardadır. Bu kayıtlar okunabilir ve dilimize çevrilebilir.

7. Anılarımızı yani kültür mirasımızı korumak gerektiğinin her zaman bilincinde olduk. Şimdi doğal miras olan çevreyi korumamızın zamanı geldi. Yerkürenin geçmişi insanlığinkinden daha az önemli değildir. Şimdi onu korumayı öğrenmenin, bizden çok önce yazılmış olan bu kitabı okumanın zamanıdır: Bu bize kalan Jeolojik mirastır.

8. Biz ve yerküre ortak mirasımızı paylaşmaktayız. Biz ve hükümetler bu mirasın koruyucusuyuz. Teker teker her insan bilmelidir ki, en ufak tahribat onu bozmakta, yok etmekte, yerine konulamaz kayıplara uğramaktadır. Her türlü gelişme bu mirasın eşsiz ve tek oluşuna saygı göstermelidir.

9. Jeolojik mirasımızın korunması konulu 1.Uluslararası Sempozyum'a delege olarak katılan otuzdan fazla ülkenin yüzden fazla uzmanı, ulusal ve uluslararası mercilerden gerekli tüm yasal, parasal ve örgütsel önlemleri alarak bu mirasın önemszenmesini ve korunmasını acilen istemektedir."

Üstün Evrensel Değer Bileşenleri, bu bağlamda doğal miras kriterlerinin sağlanması, alanın kendine özgü otantiklik ve bütünlüğünün olması, alanda yönetim ve korumanın hâkim olmasından oluşmaktadır. Budapeşte Deklarasyonu (2002) (5C)'nda, mevcut stratejik hedefler olarak da bilinen beş ilke kabul görmüştür. Mevcut stratejik hedefler (Dünya Mirası Uygulama Rehberi, 2017):

- “1. Dünya mirası listesinde yer alan varlıkların güvenilirliğinin artırılması;
2. Dünya mirası varlıklarının etkin bir şekilde korunmasının sağlanması;
3. Taraf devletlerde etkin kapasite geliştirilmesinin desteklenmesi;
4. İletişim aracılığıyla Dünya mirasına ilişkin kamu bilinci, katılım ve desteğin artırılması;

5. Dünya Mirası Sözleşmesinin uygulanması konusunda kamunun rolünün artırılması.”

Sit kavramı, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmaktadır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983: 5880).

09.08.1983 tarihinde kabul edilen 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu’nda ise milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı tanımları aşağıdaki gibi yapılmıştır (Milli Parklar Kanunu, 1983: 5919)

a) Milli park; bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını.

b) Tabiat parkları; bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarını,

c) Tabiat anıtı; tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dâhilinde korunan tabiat parçalarını,

d) Tabiatı koruma alanı; bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarını, ifade eder.

1.2. UNESCO DOĞAL ALAN STATÜLERİ

UNESCO Doğal Alan Statüleri genel olarak üç alanda ele alınmaktadır. UNESCO Dünya (Doğal) Mirası Alanları, UNESCO MAB Biyosfer Rezervi Alanları ve UNESCO Küresel Jeopark Alanları olarak alt başlıklarda ele alınmaktadır.

1.2.1. UNESCO MAB Biyosfer Rezervi Alanları

Dünya Biyosfer Rezervleri Ağı, MAB (Man and the Biosphere Programme) Programının bir ağı olarak insanların ve doğanın uyumlu entegrasyonunu, bilgi paylaşımını yoksulluğun azaltılmasını, insan refahının iyileştirilmesini, kültürel değerlerin korunması ve toplumsal değişimle başa çıkma becerisine dikkat ederek, sürdürülebilir kalkınma için deneyim alışverişi, kapasite geliştirme ve en iyi uygulamaları teşvik etme yoluyla tasarlanmış bir araç görevindedir. 134 ülkede 23'ü sınır aşan bölge olmak üzere 748 biyosfer rezervi bulunmaktadır. Biyosfer Rezervleri, MAB Uluslararası Koordinasyon Konseyi (MAB ICC)'nin kararlarını takiben UNESCO tarafından hükümetlerarası MAB Programı kapsamında belirlenmektedir. İnsan ve Biyosfer (MAB) Programı, insan ve doğal çevre arasındaki bağı ve ilişkiyi geliştirmek için bilimsel bir temel oluşturmayı amaçlayan hükümetlerarası bir bilimsel program olarak tanımlanmaktadır. İnsan geçimini iyileştirmek ve doğal ve yönetilen ekosistemleri korumak amacıyla doğa bilimlerini ve sosyal bilimleri buluşturur. Bu şekilde de sosyal ve kültürel açıdan uygun aynı zamanda çevresel bağlamda sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmaya yenilikçi bir yaklaşımla teşvikte bulunur (Dünya Biyosfer Rezervleri Ağı, 2024; MAB Programı, 2024).

Türkiye ise MAB Programına 2009 yılında UNESCO 35. Genel Konferansında kabul edilerek, 2009-2013 yılları arasında başlamıştır. 2005 yılında Artvin İli Borçka İlçesi'nde bulunan Camili Biyosfer Rezervi, Türkiye'nin ilk ve tek Biyosfer Rezervi olarak seçilmiştir (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Dünya Biyosfer Rezervleri Ağı, 2024).

1.2.2. UNESCO Küresel Jeoparklar Ağı

2001 yılında UNESCO Jeoparklar ile ilgili çalışmalara başlamış, 2004 yılında Küresel Jeopark Ağı (Global Geopark Network, GGN) olarak küresel bir ortaklık olarak kurulmuştur. Dünya mirası alanlarının korunmasını, sürdürülebilir kalkınma stratejisi ile bütünleştiren ve alanlar için en iyi uygulama modellerinin geliştirilmesine ve bu bağlamda kalite standartlarının belirlenmesine hizmet eden bir iş birliği ağı olarak da tanımlanabilir.

GGN'nin, jeoparkların kuruluşunu, gelişimini ve yönetimini teşvik etmeyi, jeoparkın doğası, işlevi ve rolüne göre bilgi ve anlayış geliştirilmesi, yerel toplulukların doğal ve kültürel mirasına sahip çıkmalarına destek olmak, mevcut ve gelecek nesillerin için mirasın korunmasını, halkın jeoloji bilimlerindeki konular ve bunların çevresel konular ve doğal tehlikelerle olan ilişkileri hakkında eğitmek ve öğretmek, doğal (veya jeolojik) sisteme dayalı sürdürülebilir sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmayı sağlamak, iş birliği ve yönetim şemaları ile çok kültürlü bağların, jeolojik ve kültürel çeşitliliğin korunmasını teşvik etmek, araştırmayı teşvik etmek, küresel jeoparklar arasındaki iş birliğini teşvik etmek gibi görev ve sorumluluğu bulunmaktadır (GGN, 2024).

1.3. AVRUPA JEOPARK AĞI (EGN) (2001)

Doğa koruma ve jeopark alan yönetimi doğrultusunda Prof. Dr. Nikolas Zouros liderliğinde, 2000'li yılların başında oluşturulan Avrupa Jeopark Ağı (Gümüş, 2019), turizmi ekonomik kalkınma ve istihdam yaratmada itici bir güç olarak turizmi destekleyen bir ağıdır. Sürdürülebilir kalkınma, doğal ve kültürel mirasın korunmasını, jeoturizm ve jeolojik koruma, bölgesel kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi temelinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Jeoturizme ilgisi olan turistlerin bu alanda farklı deneyimler yaşaması ile kendisine özgü bir ziyaretçi kitlesi yaratarak bölgesel kalkınmanın teşvik edilmesinde çevrenin benzersizliğinin vurgulanmasında Avrupa Jeoparklar Ağı'nın önemli katkıları bulunmaktadır. Turizm aracılığıyla bölgede bulunan jeolojik ve jeomorfolojik yapının jeoturistlere tanıtılması, bilginin aktarılmasında da aktif rol oynamaktadır. Doğal ve jeolojik mirastan öte olarak ekoturizm, kültürel tarih, arkeoloji ve endüstriyel arkeolojiyi de kapsayarak çok çeşitli turizm türlerine ilgi duyanları da kendine çekerek ziyaretçilerin ve jeoturistlerin sayısında artış için bu ağ önemli bir çaba sarfetmektedir (Avrupa Jeoparklar Ağı, 2024).

1.4. KULA “KAKAUMENE” YANIK ÜLKE JEOPARKI

Ege Bölgesi'nde, Gediz Grabeninin orta kesimi ile İç Batı Anadolu Platoları'nın batı kısmında, Manisa İli Kula İlçesine bağlı bölgede yer almaktadır. Jeoparkın toplam alanı 2320 km²'dir. *“Gerilme rejimli tektoniğin aktif olduğu bir bölgede bulunan Kula Jeoparkı ve çevresi jeolojik ve tektonik açıdan oldukça karmaşık, jeomorfolojik açıdan ise oldukça zengin yer şekillerine sahiptir. Jeoparkın*

da içerisinde bulunduğu yöre, Paleozoik yaşlı metamorfik kayalardan (şist, gnays) prehistorik volkanik püskürmelere kadar yerkürenin yaklaşık olarak 200 milyon yıldan daha uzun geçmişinin delillerini barındırmakta ve bu yönü ile oldukça zengin bir jeolojik çeşitliliğe (geodiversity) ev sahipliği yapmaktadır. Kula Jeoparkı Türkiye'nin en genç volkanik alanlarından biri ve aynı zamanda Türkiye'nin ve Türk Cumhuriyetleri'nin UNESCO etiketli ilk ve tek jeoparkıdır” (Aytaç ve Demir, 2019: 126). Jeopark ilan edilme sürecinin geçmişi 10 yıllık bir sürede gerçekleşmiştir. Mart 2013'te Türkiye'nin ilk Global Jeopark Adayı olmuş, “Global Jeopark” unvanını almıştır. 2015 yılında UNESCO tarafından korunmaya başlamıştır (Gümüş, 2019; Aytaç ve Demir, 2019).

1.5. JEOLOJİK MİRAS

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası tarafından 2019 yılında yayınlanan Jeolojik Açıdan Tabiat Varlıkları Jeolojik Miras'ın Önemi ve Türkiye'deki Durum Hakkında Rapor'da tabiat varlıkları ve doğal sit kavramlarının tanımının jeopark ve jeosit kavramlarına karşılık geldiği düşünülerek 2863 nolu kanunda jeopark, jeomiras ve jeopark gibi kavramların yasal statüye kavuşturulmasının gerekliliği vurgulanmıştır (JMO, 2019: 11). Raporda, jeoturizmin turizmin gelişimindeki rolü vurgulanmış, jeoturizm potansiyelinin ulusal anlamda güçlü olduğu düşünüldüğünde jeoturizmin görece az ilgi görmesi ve gelişmemesinin nedeni olarak yasal mevzuatın eksikliği, koruma ve kullanma statülerinin belirsizliğine dikkat çekilmiştir (JMO, 2019: 12).

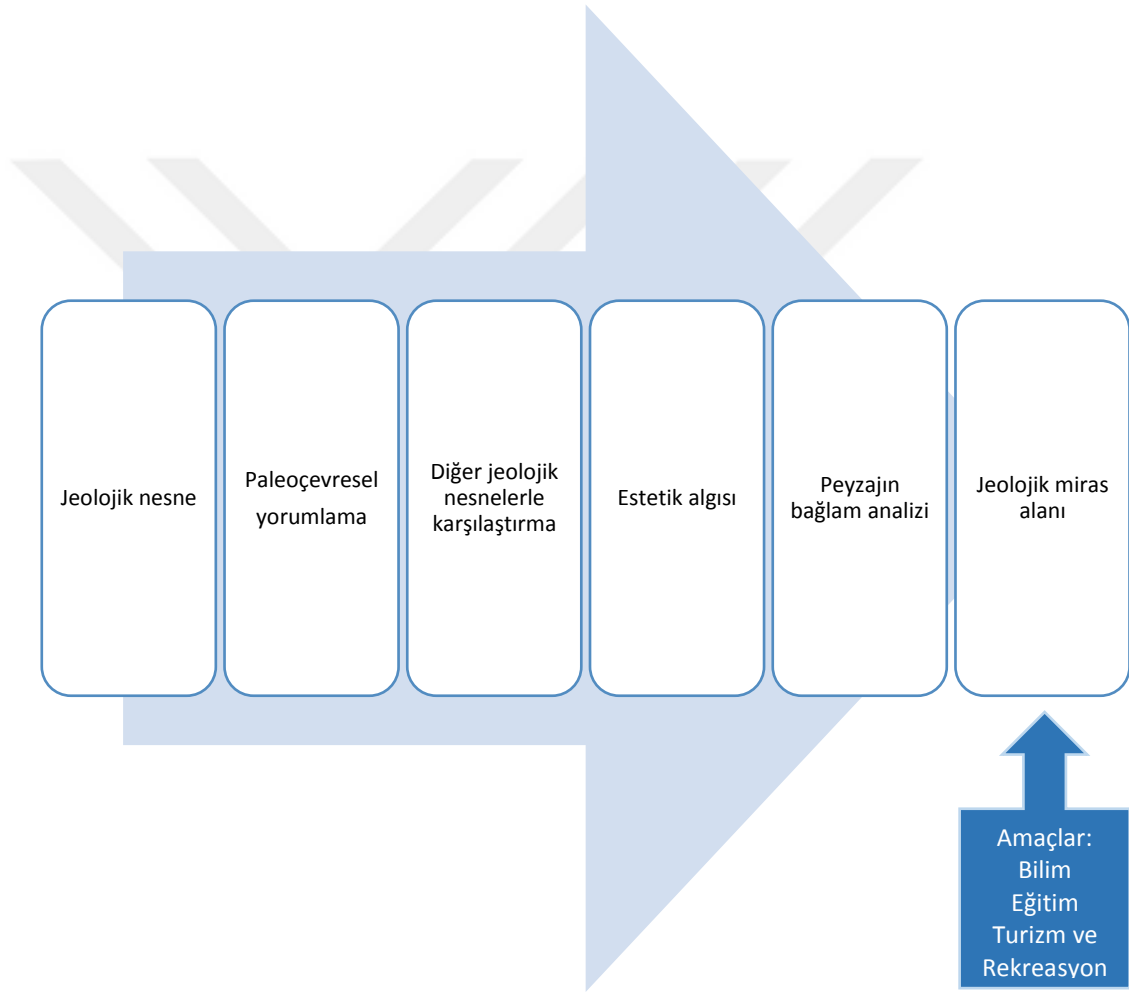
Jeolojik mirasın korunması ve insan yaşamına entegre edilerek korunması ana amaç olarak bu doğrultuda yer bilimleri, doğal mirası koruma üzerine farkındalığın yaratılarak gelecek nesillere aktarılması hedeflenmelidir. Jeositler ve jeositlerden oluşan jeoparklar ile birlikte doğal ve kültürel varlıklar bilimsel, sosyal ve kültürel faaliyetlere göre gruplandırılarak faaliyet rotaları oluşturmak suretiyle insan ve mekân arasında ilişki kurmaktadır (Çiftçi ve Güngör, 2014).

1.6. JEOSİT VE JEOÇEŞİTLİLİK KAVRAMLARI

Jeositler, Dünya'nın durumu ve dinamikleri hakkında bilgi veren sitlerdir (Bruno vd., 2014). Ruban (2010) jeositleri jeolojik miras alanı, jeolojik anıt ve jeolojik miras nesnesini de içine alan genel bir terim olarak ele almış ve kavramı,

karada açık yüzeyde kalan, dolayısıyla ziyaretçiler ve araştırmacılar için erişilebilir durumda bulunan jeolojik nesne ve jeolojik çevrenin parçaları olarak tanımlamıştır.

Bruno vd (2014), yaptıkları çalışmada jeosit tanımının şematik olarak açılımını yapmışlardır. Jeolojik bir nesnenin tespiti, ait olduğu döneme ait yorumlanması ve diğer jeolojik nesnelerle karşılaştırılması, estetik algısı, paleolitik döneme ait olan çevre, manzara ve biyotik toplulukları ifade eden peyzajın bağlamının tanımlanması ile tamamlanan bir açılım oluşturmuşlardır.

Şekil 1. Jeositi Tanıma Kavramının Şematik Sunumu

Kaynak: Bruno vd., 2014.

Şekil 1’de jeolojik nesnenin paleoçevresel yorumlama ile özelliklerinin ve topluluğa ilişkin öykünün belirlenmesi ve diğer jeolojik nesneler ile karşılaştırılması, estetik açıdan değerlendirilmesi ve peyzaj bağlam analizi ile sonlandırılması jeosit

alanının bilim, eğitim, turizm ve rekreasyon amaçları ile değerlendirilmesinin şematik bir gösterimi yapılmıştır.

Fazla sayıda jeosit çeşitliliği aynı oranda jeoçeşitliliği ifade etmektedir (Ruban, 2010). Geoçeşitlilik, peyzaj ve çevrenin karakteristik özelliklerini belirleyen, kayaların, fosillerin, minerallerin, doğal süreçlerin ve toprak parçasının çeşitliliğini ifade etmektedir. Biyoçeşitlilik, Dünya üzerinde yaşamın devamı için bir ağ, bu ağ içinde ise jeoçeşitlilik temeldir. Bu bağlamda jeoçeşitlilik ve biyoçeşitlilik arasında kuvvetli ve ayrılmaz bir ilişki bulunmaktadır. Üzerinde yaşadığımız Dünya yaklaşık 4.6 milyar yaşındadır ve sürekli olarak değişmektedir. Jeolojiyi anlamak için de dünyanın zaman içindeki derin öyküsünü anlamak gerekmektedir. Rüzgâr, su ve buz gibi dinamiklerle ayrışma, aşınma ve birikme gibi durumlar peyzajın durumunu etkiler ve jeomorfolojik süreçleri oluşturur (Stace ve Larwood, 2006: 10). Yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan jeositler jeolojik miras olarak değerlendirilmekte ve koruma ihtiyacı duyulduğu anlaşılmaktadır (Kazancı, 2010).

Jeoçeşitlilik ülkelerin coğrafi konumuna bağlı olarak değişmektedir. Türkiye ise jeoçeşitlilik bakımından yer bilimciler tarafından “eşsiz” olarak ifade edilmektedir. Jeolojik zenginliğin yer bilimciler tarafından halka ve yere yönetimlere aktarılması elzem ve acil bir ihtiyaçtır. Bu aktarımın sağlanması ile Türkiye’de jeoturizmin gelişmesi jeokorumanın da öncelikli amaç olarak sağlanması ile birlikte gerçekleşmiş olacaktır (Kazancı, Erdem ve Erturaç, 2017: 12).

1.7. JEOTURİZM

Jeolojik öneme sahip koruma alanları günümüzde çok sayıda ziyaretçinin ilgi odağı haline gelerek onları jeoloji ve fosilleri anlamaya, deneyimlemeye yönlendirmiştir (Stace ve Larwood, 2006). 1990’lı yıllarda jeoturizm yer bilimcilerin oluşturduğu topluluk tarafından jeositleri ve jeokoruma kavramının daha geniş kitlelerce algılanması ve desteklenmesi amacıyla teşvik edilmiştir. Modern anlamda jeoturizm, aslında fiziksel peyzajın ve doğal jeolojik “harikaların” estetik beğenisine dayalı turizm çeşidi olarak yeni bir olgu değildir (Gordon, 2018). Bilimsel değeri yüksek olan ve geçmişten günümüze estetik ve eşsiz görüntüleriyle insanların ilgisini kazanan yeryüzü şekilleri insanları seyahate teşvik ederek jeoturizmin ortaya çıkmasında öncü olmuştur.

Amrikazemi (2010) ise jeoturizmi, *jeolojik olayları ziyaret etmek ve tanımak, geliştirmek ve oluşumlarını öğrenmek amacıyla doğada vicdani ve sorumlu bir tur* olarak tanımlamaktadır (Hose, 2012). Jeoturizm, turizm alanında yeni kavramlardan biri olarak peyzaj içindeki jeolojik ve jeomorfolojik özelliklere odaklanmaktadır (Ólafsdóttir, 2019).

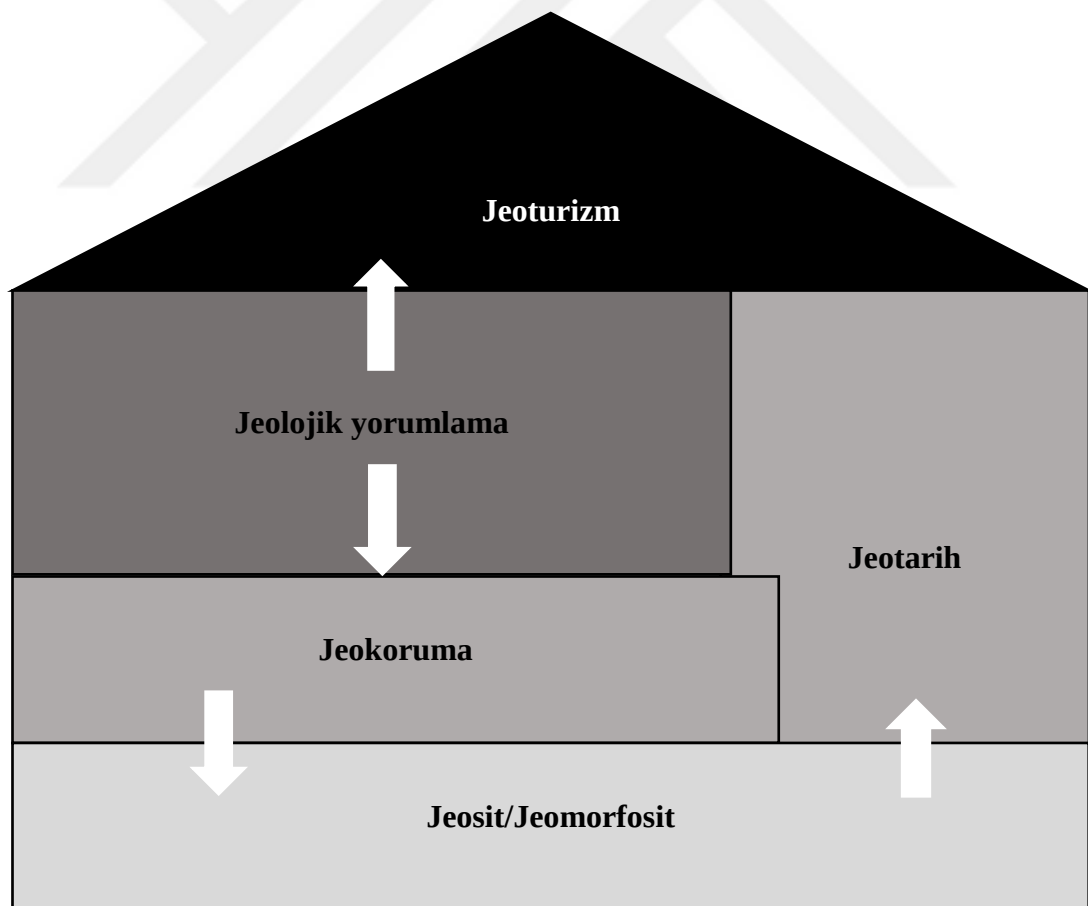
Genellikle kırsal alanda konumlanmış olmalarından dolayı jeositler ve jeolojik değere sahip alanlar için kırsal turizmin bir parçası (Hose, 2003; Farsani, Coelho ve Costa, 2013) ifade edilmektedir. Jeoturizm, alternatif turizm çeşidi (Farsani, Coelho ve Costa, 2013) ve sürdürülebilir turizm yaklaşımı (Allan, Dowling ve Sanders, 2011) olarak değışen insan ilgisinin yönlendirdiğı üzere giderek ilgi gören bir turizm türü olarak görölmektedir.

Sürdürülebilir turizm ve alternatif turizm çeşitleri ile örtüştüğü gerçeğı kabul edilerek doğa temelli turizm (Nature-based tourism) ve kültürel miras turizmi olarak ifade edilen jeoturizm kendine has özellikleri ile kendine özgü ayrı bir turizm çeşitdi olarak ele alınması gereklidir (Hose, 2005).

Literatür incelendiğinde jeoturizmin bir pazarlama aracı olarak kullanıldığı “jeopazarlama” (Hose, 2003), destinasyonun jeoloji tabanlı turizm faaliyetlerinin destinasyonun marka değeri kazanması “jeomarkalama” (Shafiei, Farsani ve Abdollahpour, 2017) üzerine çalışmalar rastlanmaktadır. Çalışmalar jeoturizmin destinasyon pazarlamasında ve marka değerin oluşmasında önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir. Jeolojik miras niteliğinde olan alanların jeoturizm ile desteklenmesinin sürdürülebilirlik için bir araç olarak görölmesi gerektiğı (Kazancı, 2005), sürdürülebilir kalkınma için uygun bir turizm çeşitdi olarak ifade edildiğı (Dowling, 2010), jeolojik mirasın kırsal kalkınma için önemli olduğı üzerine yapılan çalışmalar (Ramos ve Fernandes, 2016; Farsani, Coelho ve Costa, 2013) sürdürülebilir kalkınma için önemini ortaya koymaktadır.

Özetle, jeoturizm, jeoloji, coğrafya, jeomorfoloji ve turizm ile ilgili alanlarda daha bütüncül bir araştırma ihtiyacını vurgulayarak yüksek jeolojik değere sahip cazibe merkezlerinin yönetilmesiyle ilgili teorileri ve uygulamaları ele almaktadır (Ólafsdóttir, 2019). Jeoturizm, “bir yerin coğrafi karakterini, çevresini, kültürünü,

Hose (2012) çalışmasında jeoturizmin 3 J'sini belirlemiştir. Bunlar: Jeotarih, jeokoruma ve jeolojik yorumlamadır. Hose (2012) tarafından hazırlanan “Jeoturizmin 3 J'si Topolojik Diyagramı”, jeoturizm ve jeokoruma ilişkisi ortaya konmuştur. Şekil 2’de jeolojik yorumlamanın jeoturizm ve jeokoruma için önemi, jeokoruma için jeosit ve jeomorfositlerin ilişkisi, jeosit ve jeomorfositlerin jeotarih ilişkisi ve jeotarihin jeolojik yorumlama ile ilişkisi vurgulanmaktadır. Jeosit ve jeomorfositlerin (rüzgâr, su vb. doğal güçlerin etkisiyle aşınma, ayrışma birikme şeklinde başkalaşmış oluşumlar) jeotarih ile ilişkili olarak jeolojik yorumlama yapılması ve jeoturizm, jeositlerin varlığının sürdürülebilirliği için jeokorumanın gerekliliği üzerine dikkat çekilmiştir.

15

Kaynak: Hose, 2012: 12.

Jeotarih, jeoturizm çalışmaları için bağlam oluşturmak amaciyla tarihsel çalışmaları ifade etmektedir. Sosyo-ekonomik ve kültürel trendlerle bağlamsallaştırılmış jeolojik ve jeomorfolojik keşiflerin, olayların, kişiliklerin ve kurumların sistematik bir anlatısının incelenmesi, değerlendirilmesi ve uygulanması çalışmalarını içermektedir. Hose (2012:17) jeolojik yorumlamayı, jeolojik veya jeomorfolojik bir fenomenin, olayın veya yerin anlamını veya önemini belirleme sanatı veya bilimi olarak tanımlamaktadır. Jeoturizmin 3 J'si için önemli boyut jeokorumadır (Hose, 2012). Bu doğrultuda jeoturizmin gelişimi için jeosit/jeomorfositlerin belirlenmesi, envanter çıkarılması öncelikli olarak jeokorumanın sağlanması, jeotarih çalışmaları ile bağlamsallaştırılması ve yorumlanması gerekmektedir.

Jeokorumanın gerçekleşmesi, katılımcılara sunduğu ruhsal zenginleştirme ve estetik, iyi oluş/esenlik, rekreasyon, fiziksel aktivite imkanlarına ek olarak topluluk için ekonomik fayda, yerel kültürel kimliğin yeniden doğrulanması, bilimsel bilgi edinme gibi getirilere sahiptir. Jeokorumanın desteklenmesi ve jeolojik mirasın daha geniş alanda tanınırlılığının sağlanması jeoturizm değerlerinin ve topluluğa olan faydalarının rolü  olduğu için jeoturizmin gelişimi de teşvik edilmelidir (Gordon, 2018).

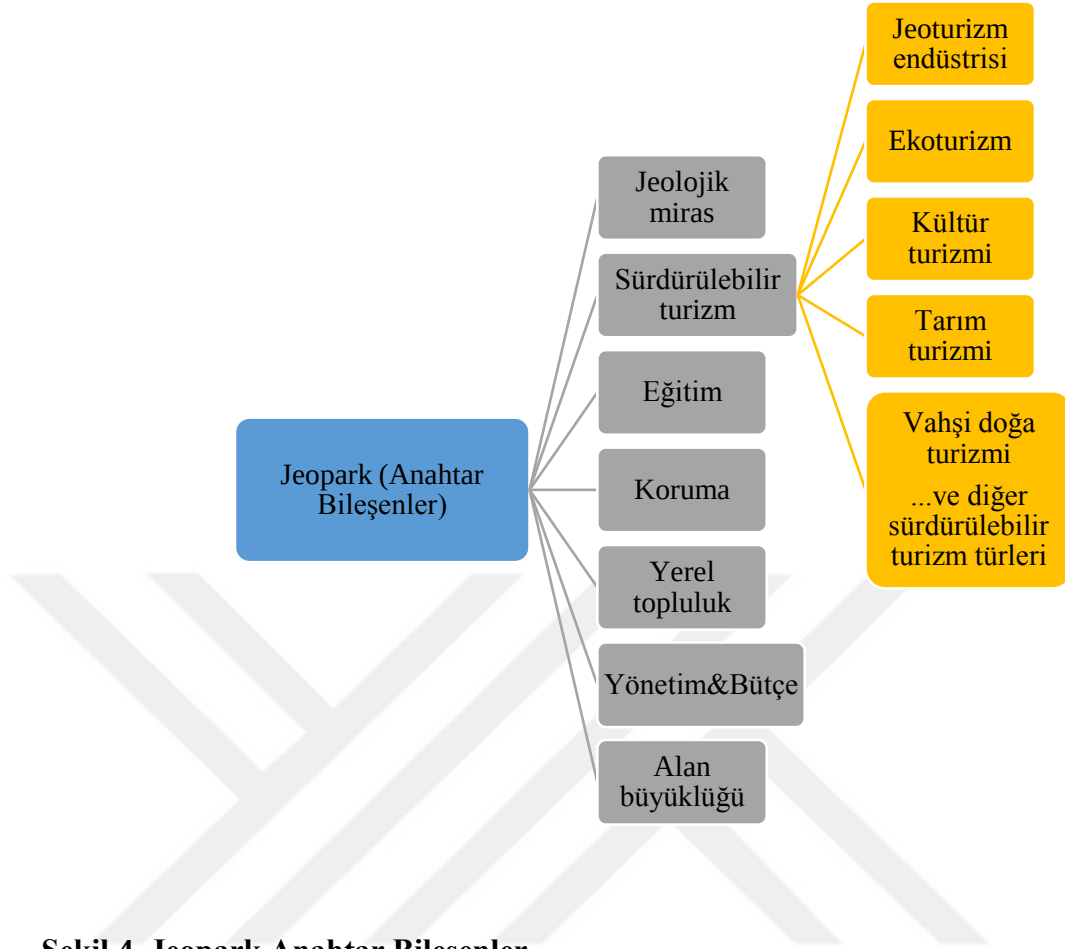
Sadry (2021), Newsome ve Dowling (2010)'in çalışmasından yaptėı uyarılama ile jeoturizm tanımının belli unsurlarını aşağıdaki şekilde olduğu gibi vurgulamaktadır (Sadry, 2021: 6).

Şekil 3. Jeoturizm Tanımının Belli Unsurları

Kaynak: Sadry, 2021.

Hose (1995) jeoturizmi, turistlerin estetik beklentilerinden ziyade bir alanın jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri hakkında bilgi ve ilgili hizmetlerin sunulması olarak açıklamaktadır (Dowling ve Newsome, 2010). Şekil 3'te görüldüğü ve literatürde ifade edildiği üzere jeoparklar sadece bilimsel değeri olan ve korunması gerekli alanlar değildir. Jeolojik mirasın tespit edilmesi ve yer bilimciler tarafından yorumlanması, ayırt edici özelliklerin raporlanması, jeokorumanın gerçekleştirilmesi sonrasında sürdürülebilir kalkınma için fırsat sunan alanlardır. İnsanın yerküreyi tanınması için eğitim sunan, sürdürülebilir turizm türleriyle hem koruma, hem tanınma hem de eğlenceyi/iyi oluşu birlikte sunan, bulunduğu bölge halkına gelir sağlayabilen ve uzmanlar tarafından sürdürülebilir yönetim ihtiyacı olan alanlardır.

Şekil 4. Jeopark Anahtar Bileşenler

Kaynak: Sadry, 2021.

Ekoturizmin alt dalı olarak ifade edilen jeoturizmi ekoturizmden ayıran özellikler bulunmaktadır. Ekoturizm faaliyetleri biyotik ve abiyotik doğayı içermektedir. Jeoturizm ise abiyotik (cansız) doğa ile ilgilenir. Ekoturizmde sürüngenler, kuşlar, balıklar, flora ve fauna çekicilik olarak kabul edilirken, jeoturizmde çekicilik kaynağı fosiller, kayalar, mineraller ve kıvrımlar, volkanlar, mağaralar ve vadiler gibi jeolojik oluşumlardır (Yazdi ve Shafei, 2016).

Digne Bildirgesi'nde "yerkürenin insanlara sunduğu kaynakların sonsuz olmadığı, o kaynaklar olmadan canlıların yaşayamayacağı, insanoğlu neslini sürdürmek istiyorsa yerküreyi tanımak ve sürdürülebilir kullanmayı sağlamak gerektiği" vurgulanmaktadır (Koçan, 2012: 71). Yerkürenin gelişimini ve evrimini tahmin etmek, doğa ile insan arasındaki bağın kurulmasında, koruma ve kullanma dengesinin sağlanmasında ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesinde oldukça önemlidir (Koçan, 2012).

Kültürel mirasın korunmasında birçok ülke tarafından da benimsenen bir yaklaşım olarak koruma-kullanma ve yaşatma ilkesi giderek yaygınlaşmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmaların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır (Coşkun ve Okuyucu, 2022). Turizm hareketliliğini doğal ve kültürel mirasın korunması için bir araç olarak gördüğümüzde insanın sebep olduğu tahribatlara ek olarak doğanın neden olduğu tahribatlar da oldukça önemlidir. Jeosit alanlarının tahribatının yavaşlatılmasında insan unsuru önemli bir roledir. Birincil olarak yere halkın bilinçlendirilmesi, ikincil olarak kapsamlı jeomiras korumanın sağlanması amaçlanmalıdır.

Dünya Turizm Örgütü, turizmin iklim değişikliği üzerindeki hızlandırıcı etkisini dikkate alarak, aşırı turizmden uzaklaşmak, doğa ve koruma odaklı olan jeoturizm faaliyetlerine teşvik etmek için hazırlanan İklim Değişikliği ve Turizm Raporu'nda önerilerde bulunmuştur (UNWTO, 2008) Dünya mirasının korunması için önemli unsurlardan biri iklim değişikliğinin doğaya verdiği tahribatın anlaşılmasıdır. UNESCO, 2017 yılında yayınlanan İklim Değişikliği Eylem Stratejisi'nde tüm ülkeleri iklim değişikliğini bir risk faktörü olarak görmesi ve önlemlerin alınmasına davet etmiştir (Güner, 2021).

Jeoturizm, doğa ile insan arasındaki etkileşimde bireye doğal miras üzerine farkındalık kazandıran, alanda yaşanan kronolojik gelişimin jeoeğitim ile aktarıldığı, insan ve doğa arasındaki iyi niyetin artırıldığı bir aktivitedir. Turizm faaliyetlerinin deniz, kum ve güneş odaklı olmaktan çıkarılması, turizm hareketliliğinin daha çok mirasın korunmasına odaklanması, bunun için ise daha çok ekoturizm, sürdürülebilir turizm, yeşil turizm gibi turizm çeşitlerine odaklanılarak bilinçli turistlerin yaratılması önemli bir vizyondur. Bu bağlamda, turizmin iklim değişikliğine etkisi, iklim değişikliğinin turizme etkisi, jeoturizm ve iklim değişikliği arasındaki ilişkinin kavranması jeoturizmin öneminin kavranmasında yardımcı olacaktır.

1.8. TURİZMİN İKLİM EYLEMİ DOĞRULTUSUNDA DÖNÜŞÜMÜ: JEOTURİZM

Jeolojik süreçler, iklim ve enerji yakından bağlantılıdır (Stace ve Larwood, 2006). Jeoçeşitlilik, insanlığın refah içinde yaşayabilmesi için birçok çevresel fayda sağlayan ve doğal olarak işleyen ekosistemin önemli bir parçasıdır. Sistem, esnek ve doğal süreçte devam etmesine rağmen, çevrenin değişim hızı ile adapte olduğu sürece ilerlemektedir. İnsan faaliyetleri ise doğal sistemler üzerinde bir baskı

yaratması dolayısıyla değişimin hızını artırmaktadır (Stace ve Larwood, 2006). Bu açıdan jeoçeşitliliği korumanın önemi bu doğal sistemin aksamadan devamı için ve dolayısıyla insanoğlunun devamı için oldukça önemlidir.

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) ve Birleşmiş Milletler Çevre programı (UNEP) (2008) tarafından hazırlanan İklim Değişikliği ve Turizm Raporu'nda turizmin iklim değişikliği odaklı yürütülmesi için bir dizi öneriler yer almaktadır. Turistik ürün çeşitlemesinde iklim odaklı ürünlerin tasarlanması ve turistlerin karbon ayak izlerini azaltmak veya azaltılamayan emisyonları dengelemek üzerine davranışlarını ve destinasyon tercihlerini şekillendirmek turizmin iklim değişikliğindeki olumsuz etkilerini indirmek için önemli öneriler arasındadır (UNWTO, 2008). Literatürde yer alan turizm ve iklim değişikliği ilişkisinde karbon salımını ve ayak izini indirmek için de yerel tüketim odağı, yerel ekoloji, yeşil tüketim ve yeşil turistler üzerine odaklanılmaktadır (Özekici ve Silik, 2017).

Yeşil, sürdürülebilir turizm, bitki örtüsü miktarı nedeniyle karbon emisyonlarını karşılaması açısından bir öneme sahiptir (Huang ve Tang, 2021). Bu öneriler doğrultusunda turizmin iklim odaklı ürün çeşitlemesinde jeoturizm faaliyetlerinin uygun olduğu ve turistlerin sorumlu turistlere dönüştürülmesine önemli bir fırsat olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Davos Deklerasyonu'nda Turizm Endüstrisi ve Destinasyonlara düşen görevler arasında belirtildiği gibi turizmin çevresel kaynaklarının sürdürülebilir tüketiminin sağlanması, biyoçeşitliliğin, doğal ekosistemlerin ve peyzajın özellikle de toprağın ciğerleri olarak ormanların korunmasına ağırlık verilmesi (UNWTO, 2008: 14) açısından da jeoturizmin iklim dostu turizm çeşidi olduğunu söylemek mümkündür.

Jeoturizm ise sürdürülebilir turizme dönüşüm planında aracı bir rol oynamaktadır. İtici rolde turizm iklim eylemi doğrultusunda vizyon değişikliği, ziyaretçi ve yerel halka bu bilincin aşılmasında bir araç olarak kullanılmaktadır. Jeolojik değere sahip alanlara yapılan seyahatler, bireylerin yer bilimler konusunda ilgisinin artmasına, doğal mirasın korunması hakkında bilincin artmasına ortam hazırlamaktadır. Bireylerin yerküre hakkında bilgi edindikleri aktivitelere aktif olarak katılımı jeolojik mirasın korunması bilincinin oluşması için temel oluşturmaktadır (Ehman, ShafeeLeman ve AraBgum, 2013). Jeolojik mirasın gelecek

nesillere aktarılmasında önemli bir role sahip olması ile birlikte, bulunduğu bölgede yerel halkın bilincini ve eğitimini artırmakta ve bölgede gerçekleştirilen turizm faaliyetleri ile istihdam olanağı yaratmakta, bölgeye yapılan yatırımları artırmaktadır (Dowling ve Newsome, 2010).

Günümüzde sanayi ve hızlı kentleşmenin etkisiyle turizm anlayışının da değiştiği daha net görülmektedir. Yaşam koşullarının etkisiyle bireyler doğal alanlara ve yöresel kültürle görece fazla ilgi göstermektedir. Jeoturizm ise, eğitimsel-bilimsel ağırlıklı turizm olarak jeolojik-jeomorfolojik alan ve ögeler, kırsal peyzajlar ve kültürel yapı odaklıdır (Koçan, 2012: 70). Doğanın ilgi çekici özelliklerinin ve kültürel özelliklerinin aynı alanda bulunduğu bu alanlarda ekosistemlerin korunması, çevre dostu turizm anlayışıyla hareket eden ekoturizm faaliyetleri ile ziyaretçilere estetik, bilimsel, eğitsel ve rekreasyonel bilgi ve deneyimler kazandırılmakta ve sürdürülebilir kırsal kalkınma için bir araç olarak kullanılabilmektedir (Weaver, 1999). Bu bağlamda jeolojik miras olarak nitelendirilen alanların tespiti, yok olmasının önüne geçilmesi için alternatif çözüm önerilerinin geliştirilmesi sürdürülebilir kalkınma için önem arz etmektedir.

Sürdürülebilir turizm yaklaşımı ile bilinçli bir şekilde hareket edilmesi, gerekli önlemlerin alınması ile doğal miras olan alanların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması turizm faaliyetlerinin olumsuz etkilerini azaltarak çevre için olumlu yönlerini ön plana çıkaracaktır. Jeoturizm, sürdürülebilir kalkınmayı eğitim gezileri ve yer bilimi konusunda ortaya çıkardığı bilinç ile sosyo-kültürel kalkınmayı, jeoturizm faaliyetlerinin ve oluşan turistik talep ile ekonomik kalkınmayı, doğal ve kültürel mirasın korunmasına olan duyarlılığı ile çevresel kalkınmayı desteklemektedir (UNESCO, 2006). Jeoturizmin gelişimi üzerine, bölge için ortaya çıkardığı ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel kalkınmaya odaklanması bir başarısızlıktır. Çünkü jeoturizmin sera gazı emisyonlarına ve dolayısıyla iklim değişikliğine katkısı, turizmin jeokoruma potansiyeli üzerine yönelinmeli ve küresel düzeyde değerlendirilmelidir (Hall ve Saarinen, 2010).

Turizm ve iklim değişikliği arasında tam olarak paradoks olarak ifade edilebilecek etkileşimli bir ilişki söz konusudur. Turizm, iklim değişikliğini artırıcı bir etken olduğu gibi iklim koşulları da turizmin gelişimi ve destinasyonun

erişilebilirliği konusunda oldukça önemlidir (Hall ve Saarinen, 2021). Bu çerçevede, jeoparklar, geçmiş iklim değişikliğinin kayıtlarını tutarak, ziyaretçilere azaltım ve mevcut iklim değişikliğine nasıl uyum sağlanacağı konusunda farkındalık kazandırarak eğitimlerinde ve jeolojik tehlikelere karşı eylem planları üzerine farkındalıklarında artışı desteklemektedir. Ayrıca, jeoparklar, insanları doğal kaynaklara olan ihtiyaç ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı hakkında bilgilendirirken aynı zamanda çevreye saygıyı ve peyzajın bütünlüğünü teşvik etmekte ve insanları jeolojik ve doğal miras ile birlikte somut ve onun somut olmayan kültürel miras konusunda eğitmektedir (Geoparc Origens, 2021). Dolayısıyla, bölgeye kimliğini kazandıran yerel kültürün korunmasını sağlarken aynı zamanda jeolojik, ekolojik ve kültürel alanlar için de koruma sağlamaktadır (Geoparc Origens, 2021).

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) ve Birleşmiş Milletler Çevre programında (UNEP) (2008), turistik ürün çeşitlemesinde iklim odaklı ürünlerin tasarlanması ve turistlerin karbon ayak izlerini azaltmak veya azaltılamayan emisyonları dengelemek üzerine davranışlarını ve destinasyon tercihlerini şekillendirmek amacıyla turizmin iklim değişikliğindeki olumsuz etkilerini indirmek için önemli önerilerde bulunmuştur (UNWTO ve UNEP, 2008). Literatürde yer alan turizm ve iklim değişikliği ilişkisinde karbon salınımı ve ayak izini indirmek için de yerel tüketim odağı, yerel ekoloji, yeşil tüketim, yeşil turistler üzerine odaklanılmaktadır (Özekici ve Silik, 2017). Bu öneriler doğrultusunda turizmin iklim odaklı ürün çeşitlemesinde jeoturizm faaliyetlerinin uygun olduğu ve turistlerin sorumlu turistlere dönüştürülmesine önemli bir fırsat olduğu görülmektedir. Jeolojik değere sahip alanlara yapılan seyahatler, bireylerin yer bilimler konusunda ilgisinin artmasına, doğal mirasın korunması hakkında bilincin artmasına ortam hazırlamaktadır. Bireylerin yerküre hakkında bilgi edindikleri aktivitelere aktif olarak katılımı jeolojik mirasın korunması bilincinin oluşması için temel oluşturmaktadır (Ehman, ShafeeLeman ve AraBgum, 2013).

Turizm, jeolojik mirasın korunmasında önemli rol oynadığı gibi, bulunduğu bölgede hem yerel halkın bilincini ve eğitimini yükseltmekte hem de bölgede gerçekleştirilen turizm faaliyetleri ile istihdam olanağı yaratmakta, bölgeye yapılan yatırımları artırmaktadır (Dowling ve Newsome, 2010). Günümüzde sanayi ve hızlı

kentleşmenin etkisiyle turizm anlayışının da değiştiği daha net görülmektedir. Yaşam koşullarının etkisiyle bireyler doğal alanlara ve yöresel kültürlere görece fazla ilgi göstermektedir. Jeoturizm ise, eğitimsel-bilimsel ağırlıklı turizm olarak jeolojik-jeomorfolojik alan ve öğeler, kırsal peyzajlar ve kültürel yapı odaklıdır (Koçan, 2012: 70). Doğanın ilgi çekici özelliklerinin ve kültürel özelliklerinin aynı alanda bulunduğu bu alanlarda ekosistemlerin korunması, çevre dostu turizm anlayışıyla hareket eden ekoturizm faaliyetleri ile ziyaretçilere estetik, bilimsel, eğitsel ve rekreasyonel bilgi ve deneyimler kazandırılmakta ve sürdürülebilir kırsal kalkınma için bir araç olarak kullanılabilir (Weaver, 1999).

Jeoturizm, bir yerin kendine özgü coğrafi karakterine ait çevresini, mirasını, estetiği, kültürünü ve sakinlerinin refahını sürdürür ya da geliştirir (Davis vd., 2018: 10). Jeoturizmin geliştiği bölgede (Davis vd., 2018; Newsome ve Johnson, 2012; Dowling ve Newsome, 2010; Derinöz, 2021; Lee ve Jayakumar, 2021), yeni iş imkânları oluşur, yeni ekonomik aktiviteler oluşur, turist taleplerinde farklılaşma oluşur, özellikle kırsal bölgelerde ek gelir imkânı yaratır, yerel ürünler ve el sanatları gelişir, bölgeye olan ziyaretçi sayısı artar, miras alanları için koruma ve restorasyon sağlanır, jeo-koruma bilincinin gelişmesi sağlanır, kültürel farklılıklara bilinç artar, eğitim seviyesinde iyileşmeler oluşur, sürdürülebilir kalkınma desteklenir, doğa ve insan arasındaki bağ güçlenir, flora ve faunanın korunması sağlanır, biyoçeşitliliği korur, biyosfer rezervleri gelişir, yoksulluğu ve eşitsizliği azaltır, tüm insanlığın geçmişinin bir parçası olan doğal ve jeolojik miras ve bu alanlara ait kültür korunur. Jeoturizm faaliyetleri, otoktonlara (indigenous people/yerli halk) saygı, jeoçeşitlilik ve biyoçeşitliliğin korunması ve bunu yaparken iz bırakmaması gibi ekosistem üzerinde minimum etkiye sahip ve hatta faydalı olan çevreci davranışlar oluşturarak çevre bilincinin artmasına katkı sağlamaktadır (Pop, 2021).

Pop (2021)'un Hell's Gate Ulusal Parkı üzerine yürüttüğü çalışması jeoturizm faaliyetlerinin (tırmanma, yürüyüş vb.) jeokoruma ile pozitif korelasyona sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmada vurgulandığı üzere etkin alan yönetimi ve kitle turizminin oluşmasını engelleme bu korelasyonun sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Gelecek kuşaklara ait doğal sermayenin ve yenilenmeyen kaynakların bugünün krizini aşmak için kullanılmamasının önüne geçmek tüm insanlığın sorumluluğundadır. Doğa ve insan arasındaki ilişkinin kuvvetlendirilmesi için hem

eğlenme, dinlenme hem de eğitim aktivitelerine katılma gibi turistik amaçlı doğa seyahatleri insanların doğayı koruma bilincinin gelişiminde önemli bir fırsattır. Bu açıdan jeoturizm doğa, çevre ve insan etkileşimini güçlendirici önemli bir araçtır.

Dünyada özellikle Avrupa’da jeoturizm faaliyetleri oldukça yaratıcı şekilde yürütülmekte, jeo-ürünler hediyelik eşya şeklinde tasarlanmakta, jeo-müzeler kurulmakta ve tarih öncesi viral deneyimler yaşatılmaktadır. Jeoturizm faaliyetlerinin teknoloji ve yaratıcılıkla bütünleştiği bir dönemde Türkiye’nin geride kaldığını söylemek mümkündür. Jeoturizme, jeoparklara ve biyolojik rezerv alanlarına ilişkin turizm tabanlı projelerin ve yenilikçi fikirlerin teşvik edilmesi gerekmektedir. Kitle turizminden uzak olması, turizmin olumsuz etkilerinden ziyade olumlu yönlerini arttırması, sürdürülebilir kalkınma için önemli bir araç olmasının yanı sıra ve doğaya dönüş çağı için turizmin geleceği olarak adlandırılabilen yeni bir niş turizm çeşidi olarak yaygınlaşmaktadır. Ziyaretçilere güvenli, akılda kalıcı ve yaratıcı bir turizm deneyimi sunarken doğa ile insan arasındaki bağı kurmak için hizmet etmektedir.

Jeoturizm faaliyetlerinin yerel halkın eğitilmesinde, doğa ve insan arasındaki bağın oluşturulması ve etkileşimin güçlendirilmesinde, sürdürülebilir kalkınmada rolü büyüktür. Türkiye coğrafik konumu gereği oldukça fazla sayıda jeolojik mirasa sahiptir. Ancak UNESCO Jeoparklar Ağı’na kayıtlı bir adet jeopark (Salihli Kula Jeoparkı) bulunmaktadır. Uluslararası tanınırlığın ötesinde ulusal düzeyde jeoturizm faaliyetlerinin tanınırlığının artırılması elzemdir. Hem alanın korunması ve geliştirilmesinde hem de gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir anahtar olan jeoturizm, kitle turizminin coğrafik yayılmasına ve turizmin mevsimsellik sorununa da etkin çözümlerdendir.

Jeoturizm, bir yerin kendine özgü coğrafi karakterine ait çevresini, mirasını, estetiği, kültürünü ve sakinlerinin refahını sürdürür ya da geliştirir (Davis vd., 2018: 10). Jeoturizmin geliştiği bölgede (Davis vd., 2018; Newsome ve Johnson, 2012; Dowling ve Newsome, 2010; Derinöz, 2021; Lee ve Jayakumar, 2021);

- Yeni iş imkânları oluşur,
- Yeni ekonomik aktiviteler oluşur,
- Turist taleplerinde farklılaşma oluşur,
- Özellikle kırsal bölgelerde ek gelir imkânı yaratır,

- Yerel ürünler ve el sanatları gelişir,
- Bölgeye olan ziyaretçi sayısı artar,
- Miras alanları için koruma ve restorasyon sağlanır,
- Jeo-koruma bilincinin gelişmesi sağlanır,
- Kültürel farklılıklara bilinç artar,
- Eğitim seviyesinde iyileşmeler oluşur,
- Sürdürülebilir kalkınma desteklenir,
- Doğa ve insan arasındaki bağ güçlenir,
- Flora ve faunanın korunması sağlanır,
- Biyoçeşitliliği korur, biyosfer rezervleri gelişir,
- Yoksulluğu ve eşitsizliği azaltır,
- Tüm insanlığın geçmişinin bir parçası olan doğal ve jeolojik miras ve bu alanlara ait kültür korunur.

Jeoturizm faaliyetleri, otoktonlara (indigenous people) saygı, jeo ve biyoçeşitliliğin korunması ve bunu yaparken iz bırakmaması gibi ekosistem üzerinde minimum etkiye sahip ve hatta faydalı olan çevreci davranışlar oluşturarak çevre bilincinin artmasına katkı sağlamaktadır (Pop, 2021).

1.9. SÜRDÜRÜLEBİLİR ALAN YÖNETİMİ

Jeokoruma ve jeoturizm potansiyel olarak abiyotik unsurların değerlendirilmesi bakımından iki farklı ucu ifade etmektedir. Jeolojik korumanın sağlanması ve jeoturizm faaliyetlerinin bu noktada devamı için sürdürülebilir alan yönetimi (jeopark yönetimi) devreye girmektedir (Williams vd., 2020).

Yönetim, işbirliğini destekleyen rasyonel bir zihniyetin geliştirilmesini ifade etmektedir. Rekabet edici nitelikte olması destinasyon yönetiminin başarısında kilit noktadır. Bunun için hizmet sağlayıcılar, turizm paydaşları ile birlikte uyum içerisinde ve işbirliği halinde olmalıdır.

Tablo 1. Jeopark Alan Yönetimi Fonksiyonları

Alan koruma ve jeokoruma	Eğitim
✓ Jeolojik mirasın ve uygun alanların belirlenmesi ✓ Jeomirasın korunması ✓ Jeolojik mirasın muhafazası ✓ Sürdürülebilirlik ilkeleri ışığında jeomirasın sunumu ve hazırlanması ✓ Jeolojik, arkeolojik ve diğer saha araştırmaları ve ilgili çalışmalar ✓ Eğitim ve tanıtım materyallerinin hazırlanmasında işbirliğinin sağlanması ✓ Muhafaza ve jeokoruma amacı ile lokasyon projelerinin oluşturulması ✓ Jeosit ve çevrenin sürdürülebilirliğinin korunması	✓ Eğitim hedeflerinin oluşturulması ve uygulanması, ✓ Eğitim materyallerinin oluşturulması, tasarlanması ve uygulanması, ✓ Farklı eğitim düzeylerine (özel ihtiyaçları dikkate alınarak) ve yerel halka yönelik eğitim programları oluşturmak, ✓ Jeolojik miras ve çevresinin eğitim amaçlı tanıtımına yönelik projelerin uygulanması ve tasarlanması, ✓ Jeolojik mirasın modern öğretim ve sunum yollarını oluşturmak amacıyla eğitim kurumlarıyla işbirliği, ✓ Farkındalığın yayılması ve peyzajın korunması ihtiyacının arttırılması ile ilgili faaliyetler, ✓ Jeoparkın değerlerini sunmanın yenilikçi yollarından oluşan bir portföy oluşturmak
Jeoturizm	Destinasyon geliştirme
✓ Jeoturizm rotalarının ve sitlerin tasarımı ve oluşturulması, ✓ Jeoturizm altyapısının tasarımı ve oluşturulması, ✓ Bilgi noktalarının uygulanması ve işletilmesi, ✓ Jeoturizm faaliyetleri teklifi oluşturulması, ✓ Jeoturizm teklifi hizmet düzeyinin artırılması amacıyla hizmet sağlayıcılarla işbirliği yapılması, ✓ Farklı hedef grupları hesaba katarak çekici ve yaratıcı jeoturizm teklifinin oluşturulması, ✓ Jeoturizm teklifinin tanıtımı, ✓ Jeo-tanıtım malzemeleri, jeopark ürünleri için tekliflerin oluşturulması, ✓ Jeoturizm faaliyetlerini destekleyici faaliyet ve etkinliklerin tasarlanması ve uygulanması.	✓ İstihdamın arttırılması, ✓ Bölgesel ürünlerin desteklenmesi, ✓ Geliştirmeye yönelik projelerin oluşturulması ve uygulanması, ✓ Jeopark aktörleri, catering, konaklama tesisleri ve bölgedeki diğer ticari kuruluşlar arasında işbirliği, ✓ Bölgenin geliştirilmesi için bölge içinde ve dışında ortaklıklar oluşturmak, ağ oluşturma, ✓ Yerel ürünlerin pazarlama desteği.

Kaynak: Kornecká, E. vd., 2024.

Avrupa Jeopark Ağı ve Küresel Jeopark Ağı, jeoparkların yönetimi için dört temel yönetim fonksiyonundan bahsetmektedir. Alan yönetiminin etkili olması için her bir fonksiyonun kendine ait alt özellikleri bulunmaktadır. Küresel Jeopark Ağı ve Avrupa Jeopark Ağı tarafından hazırlanan dört yönetim fonksiyonu, alan koruma ve jeokoruma fonksiyonu, eğitim fonksiyonu, jeoturizm fonksiyonu ve destinasyon geliştirme fonksiyonudur (Kornecká, Molokáč, Gregorová, Cech, Hronček, Javorská, 2024).

Kornecka vd. (2024), bu çalışmada her jeoparkın farklı özelliği olmasına rağmen alan yönetimi konusunda bu fonksiyonlar doğrultusunda yönetim sürecinin devam ettiğini vurgulamaktadır. Septiana ve diğerleri (2023), Raja Ampat Jeoparkı için bir yönetim modeli ve paydaş kümelenme haritası ortaya çıkarmıştır. Alanı özelliklerine göre 8 kümeye ayırmıştır. Küme 1, jeoturizm temasını ele almaktadır. Bu temada turistlerin gelişiminde rol oynayana devlet kurumları, jeositler içinde destinasyon ve tur rehberlerinin, seyahat acentalarının, turizm ofisinin ve ulusal jeopark ağının içinde barındığı bir kümedir. Küme 2, kültür ve eğitim temasıdır. Yerel halkın koruma ve kültürel eğitimle bağlantılı devlet kurumları, topluluk grupları, yerel ve uluslararası vakıflar ve okulları içermektedir. Küme 3, biyolojik çeşitlilik temasıdır. Biyoçeşitliliğin korunması ve eğitimi ile ilgili faaliyetlerde rol oynayan devlet kurumları ve STK'lar yer almalıdır. Bu doğrultuda küme üyelerinin jeolojik kaynakların korunması ve eğitiminde rol oynayacak devlet kurumları, üniversite ve araştırma gruplarını içermelidir. Küme 4, jeolojik koruma ve riskleri en aza indireyecek gruptur. Küme 5, ekonomik bölgesel temadır. Bölgesel ekonomik büyüme ve toplumla ilgili faaliyetlerde rol oynayan devlet kurumları, yerel vakıflar, bölgesel mülkiyetli işletmeler, kooperatifler vb. gibi kalkınma sürecinde etkili olacak kurum ve kuruluşların olduğu kümedir. Küme 6, da alanda deniz koordinasyonunun sağlanması amaçlanmıştır. Küme 7, çevre temasıdır. İklim değişikliği ve çevre sorunlarıyla ilgili faaliyetlerde rol oynayan devlet kurumlarının, yerel kuruluş ve vakıfların içinde bulunduğu kümedir. Son olarak Küme 8'de ise altyapı ve yatırım teması bulunmaktadır. Altyapı ile ilgili faaliyetlerde rol oynayan jeopark ortakları, devlet kurumları yer almaktadır (Septiana vd., 2023).

Jeopark alan yönetimine ilişkin en yaygın eleştiriler, etkin destinasyon yönetiminin olmaması, özellikle yerel halk ve turizm paydaşlarına olası olumlu

olumsuz etkilerinin anlatılmamış olması ve topluluğun bilinçlendirilmemiş olmasıdır (Çiftçi ve Güngör, 2021). Jeoturizm faaliyetleri ile jeoparkların korunması, sorumlu turistlerin yaratılması, turizmin çarpan etkisiyle sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi, jeoparkların farkındalığının yaratılması, doğal miras ve değer olarak görülmesi, yenilenemeyen kaynakların tüketilmesinin azaltılması konusunda önemli bir adımdır.

İyi bir yönetim planı, jeopark personeli ve kapasite geliştirme, koruma önlemlerini kapsayan jeokoruma stratejisi, miras yorumlama altyapısı, araçları ve yayınları, ortakları ve eğitim programlarını kapsayan jeoeğitim stratejisini, bölgedeki etkinlik ve faaliyetleri içeren jeoturizm stratesini, sürdürülebilir yerel kalkınma için ortaklar ve faaliyet stratejisini, jeopark tanıtım faaliyetleri ve araçlarını, ağ oluşturma ve ortaklıkları içermelidir (UNESCO Global Jeopark Ağı, 2022).

İyi bir yönetim modeli için Jeoparkların izleyeceği bazı ana ilkeler bulunmaktadır. Bunlar (UNESCO Geopark Toolkit, 2024):

- Katılımcı, üyelerin aktif katılımını teşvik etmek,
- Konsensus odaklılık, komuta ve kontrolün sağlanması konusunda konsensüs,
- Sorumluluk, net sorumluluk sınırlarının belirlenmesi,
- Şeffaflık, açık, net ve sürüst sistemlerin kurulması,
- Duyarlılık, risk ve fırsatlara uyum,
- Etkililik ve verimlilik, sürdürülebilirliğe odaklanan sistem,
- Adil ve kapsayıcı, tüm süreçlerde adil ve kapsayıcı bir sistem,
- Hukukun üstünlüğü, mevzuat ve düzenlemelere uygunluk

Alanın yönetiminin örgütlenmesi, birbirinden bağımsız kendi aralarında rekabet içinde olan ya da birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olan farklı yönetici gruplarının birbiriyle işbirliği ve iletişim içinde olarak tek bir destinasyonda bir bütün olarak toplanarak ortak hareket etmeleri, alan yönetiminin ve geliştirmenin gerçekleşmesinde önemli bir role sahiptir. Destinasyonu sürdürülebilir bir yaklaşımla yönetmek için gerekli politika ve stratejiler belirlenmeli ve uygulanmalıdır. Her destinasyon birbirinden farklı taşıma kapasitesine sahip olduğu için sürdürülebilirlik yaklaşımı da farklı olmalıdır. Sürdürülebilir destinasyon yönetiminde, çevreyi

koruma ve iyileştirme destinasyon plancılarının öncelikleri arasında yer almalıdır. Sürdürülebilir bir yaklaşımla turizm gelişiminin sağlanması için en önemli unsurlardan biri destinasyon planlamasında tüm paydaşların koordinasyon içinde olması gerekir (Özdemir, 2014).

Bölgede turizmin gelişimi ve turizm destinasyonunun sürdürülebilirliği için yerel halkın ve paydaşların tutum, davranış ve farkındalıkları ve turizme destekleri oldukça önemlidir. (Yayla, 2021; Kozak, 2003; İnandır, 2018; Mancı, 2022). Bu bağlamda jeopark alan yönetiminin sürdürülebilir bir yaklaşımla yönetilmesi için turizm paydaşlarının görüşlerinin dikkate alınması, katılımın sağlanması, görüşlerinin değerlendirilmesi, koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması gereklidir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

İkinci bölümde, Yatağan Gökbel Vadisi'ne ilişkin bilgilere, araştırmanın amacına, özgün değerine, araştırmaya ilişkin sınırlamalara, araştırma yönetimine, evren ve örnekleme, veri toplama aracına ve güvenilirliğe ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

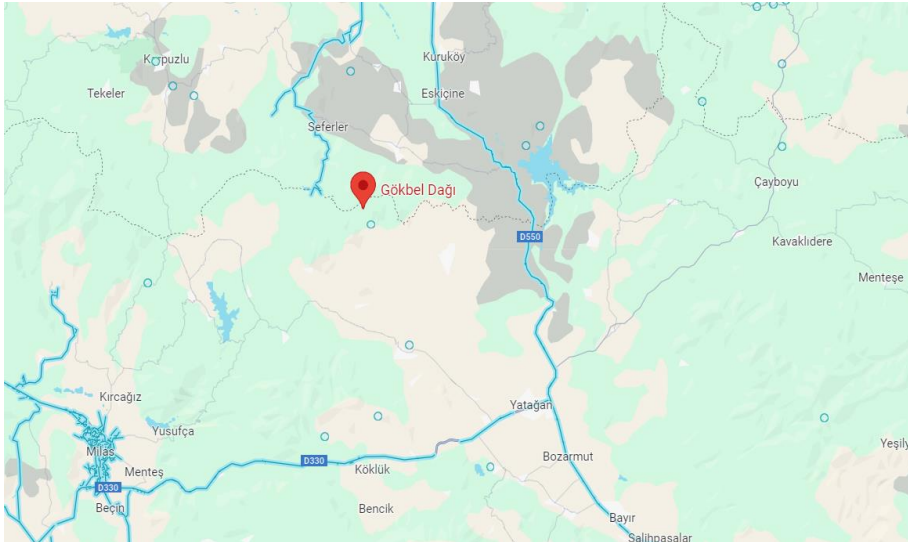
2.1. ARAŞTIRMA SAHASINA İLİŞKİN BİLGİLER

Araştırma sahasına ilişkin bilgiler başlığında Yatağan Gökbel Vadisi ve yakınlarında bulunan kültürel mirasa ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1. Yatağan Gökbel Vadisi

Yatağan ilçe yüzölçümü 1772 km²'dir. Aydın-Muğla ve Milas'a giden karayolu üzerinde, Muğla'ya 28 km, Aydın'a 79 km uzaklıkta bulunmaktadır. Kuzeyde Gökbel ve Yatağan Dağı, doğuda Göktepe Dağları, güneyde Marçal Dağı ve buna paralel giden Bencik dağları, Batısında Aldağ ve Kurukümes dağları ile çevrilmiştir (www.yatagan.bel.tr). Yatağan-Aydın karayolu üzerinde bulunan Gökbel Dağı 1.412 metre yükseklikte ve 37° 08' ve 37° 27' (N) kuzey enlemleri, 27° 59' ve 28° 27' (E) doğu boylamları arasında konumlanmıştır (Kamışoğlu, 2008).

Resim 1. Gökbel Vadisi Konumu

Kaynak: Google Haritalar (Gökbel Dağı)

Gökbel Vadisi'nde, Çine-Aydın ve Yatağan-Muğla (GB Anadolu) arasında yüzeylenen Menderes Masifinde, keltepe, sütun yapıları, yüzey oyulmaları, poligonal çatlaklar, taş oyukları, bal peteği yapıları, eksfoliyasyon (soğan kabuğu soyulma) çatlakları, kıvrımlı kenar yapıları ve küresel bozunma gibi özel jeomorfolojik oluşumlar bulunmaktadır. Bölge kuvars ve feldspat madenciliği yönünden gelişmiştir (Gül ve Uslular, 2017).

Jeolojik yapısı oldukça zengin olan Yatağan'da Menderes Masifi olarak bilinen Türkiye'nin en yaşlı kayaçları yer almaktadır. Yer kabuğunun göreceli en genç ve kömür kapsayan kayaçlar da bu bölgede konumlanmaktadır. Yaklaşık 1 milyar yıl yaşında olan ve jeolojik mirasın en iyi örneklerinden biri olarak Menderes Masifi jeoloji terminolojisinde kor kompleks olarak bilinmektedir. Bu tip kayaçlara oldukça nadir olarak rastlanmaktadır. Yer kabuğunun bu kısmı üst manto içine gömülmüş ve kısmen ergiyerek, kısmen başkalaşıma uğrayarak kendine has aşınma şekillerine sahip olmuştur. Bu şekilde granit dokulu gözlü gnayslar oluşmuştur. Gökbel Vadisi boyunca aynı zamanda ikinci grup metamorfikler yer almaktadır. Bunlar 400-600 milyon yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu metamorfikler başta mermer olmak üzere zengin maden yataklarının oluşumunu sağlamıştır. Bölgedeki en yaşlı birim Prekambriyen dönemine ait granit dokulu gnayslardır (İl Genel Meclisi Yatağan Jeoparkı Proje Önerisi, 2008).

Muğla Valiliği ve Yatağan Kaymakamlığı yürütücülüğünde, Muğla İl Kültür Müdürlüğü, Muğla İl Turizm Müdürlüğü, Muğla Müze Müdürlüğü, Yatağan Belediyesi, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Jeolojik Mirası Koruma Derneği (JEMİRKO) destekleyici kurum ve kuruluşlar ile hazırlanmış Yatağan Jeoparkı'nın Kurulması isimli Proje Öneri Formu'nda (2008) belirttiği üzere, Jeopark ziyaret edilecek yerler;

- *Gökbel Vadisi aşınma yapıları, Hisarardı-Çakırlar civarı mantar kayaları,*
- *Türkiye'nin en yaşlı kayaları; granit gnayslar (tüm jeopark alanında),*
- *Menderes Masifi Kor Kompleksi (Gökbel Vadisi),*
- *Kayrak taşı, masif örtü kayaları (Gökbel Vadisi, Gökgedik-Turgutlar arası),*
- *Metamorfik kireçtaşları, mermer ocakları,*

- *Feldspat minerali, yatağı ve işletme tesisleri,*
- *Kömür yatakları ve ocakları (GELİ),*
- *Memeli fosil yataklarıdır (İl Genel Meclisi Yatağan Jeoparkı Proje Önerisi, 2008).*

Önerilen jeopark alanı, Yatağan İlçe merkezi kuzey-kuzeybatısında yaklaşık olarak 15 köyü ve 180 km² lik bir alanı kaplamaktadır. Kuzey-kuzeydoğuda Gökbel Vadisinin bir kısmı, Çakırlar-Hisarardı, Hacıbayramlar, Hacıveliler, Turgutlar, Katrancı, Zeytinköy, Yeşilbağcılar, Eskihişar, Yatağan, Kafacakplancık köyleri bu bölge içindedir (İl Genel Meclisi Yatağan Jeoparkı Proje Önerisi, 2008).

Yatağan, Muğla ili için göreceli olarak değişmekle birlikte en fazla ören yerine sahip olan ilçesidir. Ancak turizm ve kültür turizminde daha fazla olarak madencilik faaliyetleri bölgede hâkimdir. Gökbel Vadisi civarında bulunan maden fabrikaları günümüzde aktif olarak faaliyet göstermektedir. Madencilik faaliyetlerinin jeomorfolojik oluşumların görüldüğü kayaçlarda yürütülüyor olması, bu oluşumların varlığını tehdit etmektedir. Madencilik faaliyetleri insanlığın yaşamını devam ettirmesi için gerekli olmakla birlikte doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde tüketilmesi, madencilik faaliyetlerinin sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir. Sürdürülebilir madencilikte bilincin, koruma-kullanma dengesi ile yürütülmesi ve bu farkındalığın yaratılması/artırılması önemli bir adımdır. Bölgenin korunmaya değer olan bölümlerinin acil olarak korunması için önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu da ancak, açık hava-doğa müzesi özelliğinde, jeoparkın turizme açılmasını sağlamaktır (Gül ve Uslular, 2017).

Doğal ve kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere bozulmadan aktarılması için turizm bir araçtır. Ancak turizm faaliyetlerinin de sürdürülebilir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Aksi halde turizm faaliyetleri de mirası tehdit etmektedir. Bu bağlamda jeoturizmin yaygınlaşması insanla doğa arasındaki bağın kurularak doğanın sürdürülemez şekilde tüketilmesinin önüne geçmek için önemli bir fırsattır. Son yıllarda Türkiye’de çok sayıda jeopark projesi (Çamlıdere Jeoparkı, Kula Jeoparkı vb) yapılmaya başlamıştır (Güngör vd., 2014).

Gökbel Vadisi (Yatağan Jeoparkı) Jeopark Projesi de yaklaşık 15 yıl öncesinde tasarlanmış başvuru aşamasına gelmiş ve çeşitli nedenlerle yarım kalmış

bir projedir. Son yıllarda alternatif turizm çeşitlerine ilginin artması nedeniyle Gökbel Vadisi'nin jeopark olma yolunda resmi başvurusunun bölge ekonomisi için önemi büyüktür (Gülduran ve Saltık, 2020). Bu doğrultuda Yatağan Jeoparkı projesinin yaklaşık 15 yıldır hayata geçilememiş olması yönetim sorunlarının varlığını işaret etmektedir. Bu çalışma, görsel değerinin yanı sıra bilimsel değerinin de yüksek olduğu ve yerbilimciler tarafından yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı için jeomiras olarak nitelendirilen ve durumu itibarıyla acil koruma gerektiren jeosit alanı olarak Gökbel Vadisinin korunması ve sürdürülebilirliğinin desteklenmesi açısından araştırma yapılabilmesi için ön fikir oluşturmaktadır.

Gökbel Vadisi Jeopark Projesi hayata geçirilebilirse dünyanın en büyük jeoparkları arasında yerini alacaktır (İnan, 2008; Gül ve Uslular, 2017). Bölge jeolojik zenginliğe sahip olmakla birlikte kültürel ve arkeolojik olarak da oldukça önemlidir. Kendine has yöre kültürü haricinde birçok ören yerine sahip olması ile de tarihe ışık tutmaktadır.

Yatağan ilçesi önemli ören yerlerine sahiptir. Buna rağmen turizm açısından gelişmemiş olması, tarım, hayvancılık ve madencilik faaliyetlerinin ana faaliyet alanı olarak öne çıkması şaşırtıcıdır. Hem yöre halkının özgün yörük kültürü hem de antik kalıntıların eşsiz mirası açısından her döneme ait kültürel izlerin merkezi olduğunu söylemek mümkündür. Lagina ve Stratonikeia antik kentleri ile Karya tarihi hakkında tarihe ışık tutmaktadır. Stratonikeia ve Lagina kazılarını Osmanlı Dönemi'nde başlatan arkeolog Osman Hamdi Bey'in kazı dönemi boyunca konakladığı ev de ziyaretçilere açıktır.

2.1.2. Lagina Antik Kenti

Lagina Antik Kenti, antik dönemde Karya Bölgesi için önemli bir merkezdir. Lagina Hekate Tapınağı, Yatağan'ın 10 km. kuzeybatısında Turgut (Leyne) köyüne yakın yerde konumlanmaktadır. Lagina çevresindeki antik dönem yerleşimleri M.Ö. 3000 yılına kadar uzanmaktadır. Eski Tunç Dönemi mezarları Submiken Dönemine aittir. Bazı buluntular Bodrum Müzesinde sergilenmektedir. Lagina Hekate Tapınağı kutsal alanı 142x150m. ölçülerinde bir alanı kapsamaktadır. Burada bulunan antik döneme ait heykeller Türk Arkeoloji tarihinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Pagan inanışlarında tapınakların tanrı ve tanrıça heykelleri ile donatılması dine

bağlılığın ve tanrıya duyulan saygının göstergesi olarak görülmektedir (Altun ve Altun, 2016). Stratonikeia antik kentine siyasi merkez olarak bağlı olan Lagina Hekate ile Zeus Panamaros kutsal alanları gibi dini merkezler de bulunmaktadır. Türk Arkeolojisinin babası olan Osman Hamdi Bey 1883-1895 yılları arasında belirli alanlarda kazılar yapmış ve bulduğu eserler İstanbul'a götürülmüştür. Cumhuriyet Dönemi ve sonrası yapılan kazılar devam etmiştir. Hekate, Olympos tanrılarıyla ilişkisi olmayan, gizemli Anadolu'ya özgü bir tanrıçadır. Ay tanrıçası gece ve *karanlığa egemen bir varlık, büyü ve sihri elinde tutan kara güçler kraliçesi* olarak bilinmektedir. Hekate, kimi bölgelerde üç gövdeli heykel olarak da görülmektedir. Hekate adına yılda bir yapılan şenliklerde Anahtar Taşıma Töreni önemli bir yer tutuyordu. Siyasi merkez olarak bilinen Stratonikeia, dini merkez olarak bilinen Lagina Hekate Kutsal Alanı arasında ortalama 8,2 km bir mesafe bulunmaktadır (Söğüt, 2019).

2.1.3. Stratonikeia Antik Kenti

Stratonikeia'da ilk bilimsel kazılar 1977 yılında başlamıştır. Erken Tunç Çağı'ndan günümüze kalıntı ve buluntulara rastlanmıştır. Yatağan Milas Karayolu'nun kuzeyinde yer almaktadır. Karia Bölgesi'nin iç kesim yerlerinden biri olan Stratonikeia, Yatağan ilçesi Eskihisar Mahallesi'nde konumlanmaktadır. 1966 yılında Prof. Dr. Yusuf Boysal başkanlığında Yurgut Mahallesi sınırlarındaki Yarbaşı, Bozukbağ ve Emirler mevkiğinde yapılan kazı sonrasında 1977 yılına kadar devam etmiştir. Erken Tunç Çağı'na ait olan ilk kalıntı o dönemde Bodrum Müzesi'ne götürülmüştür. En eski kalıntıların M.Ö.3000'e tarihlendiği tespit edilmiştir. Gymnasion, Tiyatro, Bouleuterion ve Tapınak Treası gibi anıtlar ile Lagina Hekate Tapınağı Hellenistik Dönem'de inşa edilmiştir. Tarih boyunca isim değişikliğine uğramış ve önemli olaylara şahitlik etmiştir. Her dönemin seyyah ve araştırmacıları tarafından ziyaret edilmiştir. Bu bölge yakınında köy yerleşmesi olmuş, 1980 yılından sonra kömür çıkarma ocağı Türkiye Kömür İşletmeleri açık ocağının faaliyete geçmesiyle Eskihisar köylüleri taşınmıştır. Arkaik ve Hekatomnidler Döneme ait sur duvarları, kapılar, aynı zamanda Hellenistik, Roma ve Doğu Roma (Bizans) Dönemine ait anıtlar da bulunmaktadır. Alanda bulunan Kutsal Alan Terası, Augustus İmparatorluğu'na aittir. Yine alanda Osmalı ve Cumhuriyet

Dönemine ait yazıtlar ve yapılar (Şaban Ağa Cami), Roma Hamamları ve Geç Antik Çağ Yapıları yer almaktadır (Söğüt, 2019).

2.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın korumaya muhtaç alanda yapılması, turizm-doğa-koruma üçgeninde turizmde olumlu yönde koruma odaklı yenilikçi paradigmanın oluşumunda önem taşımaktadır. Turizmin çevre odaklı bir bakış açısıyla yönetilmesinin doğa-turizm-koruma üçgeninde jeoturizmin önemini vurgulayarak turizme yaratıcı bir bakış açısı kazandırmak ve her şeyden önce korumak ana amaçtır. Bu araştırma ile, hazırlanan ilk jeopark projesi olan Gökbel Vadisi Jeoparkı tüm paydaşların görüşleri çerçevesinde analiz edilerek gelecek nesillere aktarılmasında, muhteşem doğa ve prehistorik mirasın yok olmasının önüne geçmek ana amacından hareketle, bölge turizmine yaratıcı paradigma kazandırmak amaçlanmaktadır. Gökbel Vadisi (Marsyas-Yatağan Jeoparkı)'nin sahip olduğu turizm potansiyelinin turizm paydaşlarınca değerlendirilerek, bölgede jeoturizmin gelişiminin önündeki engelleri tespit etmek üzerine öneri ve model geliştirmek ve yerel halkın jeoturizm ve turizm desteğine ilişkin algısını tespit etmek hedeflenmektedir.

2.3. ÖZGÜN DEĞER

Jeoturizm hakkında ulusal literatür incelendiğinde 2000-2005 yılları arasında oldukça sınırlı sayıda çalışma görülmektedir (Koçman, 2004; Ersoy, 2004), 2006-2012 yılları arasında görece daha fazla (P. Yeşil, M. Yeşil ve Yılmaz, 2008; Koçan ve Yıldırım, 2008; Kazancı, 2012; Yolal, 2012; Binal ve Ercanoğlu, 2010, Boyraz ve Yedek, 2010; Ulaş, 2010; Zouros ve Gümüş, 2009; Akbulut ve Ünsal, 2012; Güngör, 2012), 2013- 2020 yıllarında oldukça sıklaştığı (Mesci, 2013; Akbulut, 2014; Bayram, 2014; Usta ve Zaman, 2015; Ekiz, 2015; Alkan, 2015; Bozdağ, 2015; Akbulut, 2016; Ekiz ve Yazıcı, 2016; Okuyucu, 2016; Çiftçi ve Güngör, 2016; Birinci ve Zaman, 2016; İbret ve Cansız, 2016; Dölek ve Şaroğlu, 2017; Özkaynak vd., 2017; Günok, 2017; Yazıcı, 2017; Boyraz ve Çetin, 2018; Ödemiş ve Hassan, 2019; Atıf, 2018; Vural, 2019; Özdemir ve Kızılırmak, 2019; Yozcu, 2020) belirlenmiştir.

Uluslararası literatür incelendiğinde özellikle son on yılda konuya olan ilginin arttığı dikkat çekmektedir. Franco vd. (2020) tarafından yapılan jeoturizm çalışmaları üzerine yazılan İngilizce dili ile sınırlandırılmış bibliyometrik çalışma incelendiğinde 2018-2020 zaman diliminde yayınlanan makale sayısının yaklaşık 2 kat arttığı görülmektedir. 2020 yılı itibarıyla 114 makale yazılmıştır. Bugüne kadar ise 66 ülkeden 506 makale yazılmış olduğu jeoturizm konusuna ilgiyi net şekilde göstermektedir (Franco vd., 2020).

Ulusal literatürün uluslararası literatür karşılaştırıldığında jeoturizm hakkında yapılan çalışmaların oldukça yetersiz olduğu tespit edilmektedir. Jeoturizm algısını tespit eden bir ölçeğin olmadığı ve gereksinim duyulduğu görülmektedir. Ulusal ve uluslararası mevcut çalışmalardan yararlanılarak yerel halkın jeoturizm tutum ve algısını tespit etmeye yönelik ölçeğin geliştirilmesi gelecek bilimsel çalışmalar için de işletimselleştirme sürecine önemli katkı sağlayacaktır. Verilen bilgiler ışığında, tasarlanan çalışmanın özgün değerinin yüksek olduğu söylenebilir.

2.4. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Turizmin gelişmeye başladığı bölgede turistik hareketlilik, yerel halk için bir değişim süreci başlatır. Turizmde psikososyal bileşenler olarak algı, tutum ve davranış ilişkisi, turizmin sürdürülemez turistik kazanımlara varma sonucunu da beraberinde getirebilir (Güney, 2019). Yerel halkın misafirperverliği, turizm ürünün önemli bir unsuru olarak fayda ve maliyetin topluma yayılmasını sağlamaktadır (Gonzales vd., 2018). Turizmin bir bölgede gelişiminde yerel halkın ve bölgedeki işletmelerin fikirlerinin alınmaması durumunda turizme katılımında sorunlar yaşanabilir. Bu nedenle turizmin gelişime ilişkin algı ve tutumların bilinmesi önemlidir (Doxey, 1975; Long, and Richardson, 1989; Akova, 2006; Öztürk, 2022; Türkmen ve Saatçi, 2020; Çalışkan ve Özer, 2014; Çalışkan ve Özer, 2022; Güney, 2019; Çalışan, Özer ve Tütüncü, 2018; Ayazlar ve Ayazlar, 2016; Çiçek, 2017).

Yerel Halk ve Turizm İlişkisi: Yerel halk ve turizmin gelişimi üzerinde ilişkiye ilişkin literatür incelendiğinde, Héctor vd. (2017), yerel halkın turizme yönelik davranışlarını ve turizme desteklerini incelemiştir. Turizmle bağlantılı ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerin olumsuz algılardan olumsuz olarak ve turizme yönelik desteklerin turizm algılarının yükselmesiyle pozitif yönde etkilendiğini tespit

etmişlerdir. Algı-tutum-davranış arasındaki ilişkiyi destekleyici bulgular elde etmişlerdir.

Yerel halkın alternatif bir turizm türü olarak Heliski turizmine yönelik algısının Heliski turizmi desteğine etkisini inceleyen Acuner ve Aydın (2022), turizmin çevresel etkileri ile turizm bilgisi arasında negatif yönlü bir ilişki, ekonomik ve sosyo-kültürel etkiler ile turizm bilgisi arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir.

Frleta ve Badurina (2019), kültürel turizmin gelişiminde yerel halkın desteğini incelemiştir. Zagreb destinasyonunda yapılan araştırma sonucunda turizm bilgisi ve turizm etkiler incelenmiş, çevresel etkilerin turizm bilgisi üzerinde olumsuz etkisi bulgulanmıştır. Sosyo-kültürel ve ekonomik bağlamda etkilerin turizm bilgisi üzerine olumlu etkisi tespit edilmiştir.

Baltacı (2020), sürdürülebilir turizmin gelişiminde yerel halkın çevresel tutumlarının davranışsal rolleri üzerinde etkili olduğunu tespit etmiştir.

Sürdürülebilir turizm gelişiminin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için temel unsurun yerel halkın tutum ve turizme desteğidir. Makoni ve Tichaawa (2017), bu bakış açısı ile yaptıkları çalışmada, yerel halkın olumsuz tutumu için öneriler geliştirmiştir.

Ca'rdenas vd. (2015), paydaş teorisi bağlamında paydaşların turizm konusundaki farkındalık ve algı düzeyleri, turizm süreci, etkileri ve sürdürülebilirlik ilkeleri ile birlikte incelemiştir.

Buzlukçu ve Avcıkurt (2020), yerel halkın yer kimliğinin ve topluluğa bağlılığının, sürdürülebilir turizm tutumu üzerindeki etkisini incelemiştir. Bulgular, yerel halkın yer kimliği ve topluluğa bağlılığının sürdürülebilir turizme yönelik tutumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

Choi ve Murray (2010), yerel halkın sürdürülebilir turizm üzerine tutumlarını incelemiştir. Turizme verilen destek ve turizmin olumlu ve olumsuz etkileriyle ilişkili olduğunu düşünerek yaptıkları çalışmada, turizmin etkilerinin turizm bilgisi üzerinde anlamlı etkisini tespit etmişlerdir.

Stylidis vd. (2014), turizmin gelişimine bölge sakinlerinin desteği üzerine yapılan çalışmada, turizmin etkilerinin turizm bilgisi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Özkan vd. (2023), yerel halkın sürdürülebilir turizm tutumlarının incelenmesi üzerine yaptıkları çalışmada, yerel halkın çevresel sürdürülebilirlik tutumlarının turizm gelişimini destekleme üzerinde anlamlı pozitif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Garcia vd. (2008), turizmin gelişimi ve turizm desteği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgular turizmin gelişimi ve turizme destek arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Doxey Tolerans Modeli'ne göre turizmin gelişimi büyük ölçüde yerel halkın iyi niyetine bağlıdır. Bölgede turizmin sürdürülebilir bir şekilde devam edebilmesi için yerel halkın desteği çok önemlidir. Oumlu faydalarının yanısıra bir maliyet de getirebilir. Bu açıdan algılanan fayda ve maliyetlerin belirlenmesi önemlidir (Moore, 2015). Doxey Tolerans Modeli, turizmin sosyal etkilerinden hareketle yerel halkın tutumlarına ilişkin değişimini aşamalar halinde inceleyen bir modeldir (Filiz ve Yılmaz, 2017).

Sebepli Hareket Teorisi, hiyerarşik bir modeldir. Bu modele göre yerel halkın davranışı, niyetlenmiş davranış öğelerinden, niyetlenmiş davranış öğeleri, tutum ve normlardan, tutum ve normlar da inanışlardan etkilenir. Bu açıdan turizm yönetimi için yerel halkın pozitif tutumu önemlidir (Filiz ve Yılmaz, 2017; Altıntaş, 2010).

Sosyal Değişim Teorisi, insanların birbirleri arasında sosyal ilişki kurduğu, insanların kaynak mübadelesine dayanan bir teoridir. Turizm alanında teori, turist ve yerel halk arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Yerel halkın turizme yönelik desteklerinin belirlenmesinde, yaygın olarak son 30 yılda bu teori kullanılmıştır. Sosyal Mübadele Teorisi, turist ve yerel halk arasındaki ilişki temelinde incelenmektedir. Yerel halk ile turist arasındaki memnuniyet-tatmin ve ödül-maliyet ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmektedir (Albayrak ve Kırova, 2020). Turizmin gelişmesine yönelik desteğin, bir değişime girme isteği olarak değerlendirilmesi durumunu ifade etmektedir. Yerel halkın turizmin gelişiminde algıladığı fayda ve

maliyet açısından ortaya çıkabilecek bir dengesizlik turizmin gelişiminde negatif bir etki yapacaktır (Gonzales vd., 2018).

Bir bölgede turizmin gelişiminin desteklenmesi için bazı unsurların dikkate alınması ve incelenmesi gerekmektedir. Bir bölgede turizmin etkileri ve turizm algısının olumlu olması destinasyonda turizmin gelişimi için olumlu olurken, olumsuz algı ve etkilerin turizmin gelişiminde bir engel unsuru olarak gelişimi etkilemektedir (Akova, 2006). Yerel halkın turizm farkındalığı, turizmin sosyo-kültürel etkilerinin incelenmesi, turizmden sağlanan fayda, turizmin etkileri ve turizmden memnuniyet, yerel yönetime duyulan güven, turizm kararlarında yerel halkın etkileme gücü bu unsurlar arasında yer almaktadır.

Literatür incelendiğinde bölgede turizmin gelişimi için yerel halkın turizm algısı ve farkındalığı ve turizme destekleri konusunda birçok çalışma yer almaktadır. Aşağıda madde madde araştırma değişkenlerine ilişkin literatür incelenmiştir. Araştırmada, Yatağan yerel halkının jeoturizme ilişkin algılarını ve turizme olan desteklerini tespit etmek amacıyla hipotezler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

- ✓ **Turizm farkındalığı:** Turizm algısı üzerine yapılan çalışmalar olumlu turizm algısının turizmin gelişiminde olumlu katkı sağlayacağını göstermektedir (Yoon vd., 2000). Bu bağlamda turizmin bilgisi ve turizme yönelik farkındalık olması durumu da yerel halkın turizme desteği ve turizmin gelişimini etkileyen unsurlardandır. Emiroğlu (2023), Sosyal Değişim Teorisi kapsamında yerel halkın turizm bilgisi ve turizme destekleri arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Turizm bilgisinin, turizmden sağlanan kişisel fayda, algılanan fayda ve maliyet, turizme destek değişkenleri ile pozitif yönlü bir etki tespit etmiştir. Özkan vd. (2023), Kuşadası destinasyonunda yerel halkın sürdürülebilir turizm tutumlarını, turizmin gelişimine yönelik desteklerini incelemiştir. Sürdürülebilir turizme ilişkin algının artması ile turizmin desteğinin arttığı tespit edilmiştir. İnsani vd (2022), Batur Jeoparkı'nda yaptıkları araştırmada nicel ve nitel yöntemleri harmanlayarak, jeoparkın koruma, eğitim ve sürdürülebilir kalkınma olmak üzere üç unsurun yerel halk, paydaşlar

ve turistler tarafından değerlendirilmesi üzerine bulgular elde etmiştir. Bölgenin ulaşım kolaylığı, jeoturizm faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları, düzenlenen etkinlikler ve jeotarih hakkında bilgileri, memnuniyetleri incelenmiştir. Turistlerin jeopark alanından memnun ayrıldıkları, çevre ve eğitim üzerine farkındalıklarının arttığı tespit edilmiştir. Akpırınç ve Mancı (2019) çalışmalarında yerel halkın kültürel mirasa ve korunmasına ilişkin farkındalığını incelemiştir. Yerel halkın koruma ve kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Farkındalığın yüksek olması bölgede yerel halkın turiste ilişkin algısının olumlu olmasını, turizmin etkilerine ilişkin algısının yüksek olmasını, turizmin gelişimine yönelik desteğin de yüksek olmasını sağladığı söylenebilir.

H1: Jeoturizm farkındalığının turizm bilgisine etkisi vardır.

H2: Jeoturizm farkındalığının turizm kararlarını etkileme gücüne etkisi vardır.

H3: Jeoturizm farkındalığının turizmden sağlanan kişisel faydaya etkisi vardır.

H4: Jeoturizm farkındalığının yerel yönetime güvene etkisi vardır.

- ✓ **Turizmin etkileri:** Turizmin gelişmeye başladığı ya da geliştiği bölgede yaşayan yerel halk için turizmin etkilerini algılama süreci başlamaktadır. Turizmin gelişimi ile birlikte yerel halkın da yaşamında bazı değişiklikler oluşmaya başlar ve bu bağlamda da turizmin etkilerine yönelik algılama süreci devam eder (Kim, 2002). Bu durum da turizme olan desteği etkileyen önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Karakaş ve Şengün (2013), yaptıkları çalışmada Diyarbakır yerel halkının turizmin etkilerini olumlu algıladıklarını ve turizmin gelişimine destek verdiklerini tespit etmiştir. Uslu ve Kiper (2006), yerel kimlik, kültürel miras ve turizm arasındaki ilişkiyi araştırmalarında ele almıştır. Bu araştırmada yerel kimlik ve turizm arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Turizm

ve kültür arasındaki negatif ilişkiye vurgu yapılmıştır. Turizm hareketliliğinin yerel kültür ve kültürel mirasa olumsuz etkilerinin olduğu ancak turist ve yerel halk arasındaki etkileşimin kültürel zenginleşme üzerindeki olumlu etkisine değinilmiştir. Boğan ve Sarışık (2016), Alanya’da yaptıkları çalışmada, turizm etkileri ile turizm desteği arasındaki ilişkiye vurgu yaparak yerel halkın turizm etkilerini olumsuz algılarını tespit etmişlerdir. Özetle, turizm etkilerini olumlu algılayan yerel halkın turizme destek verdiklerini söylemek mümkündür (King vd., 1993; Gursoy vd., 2002; Nunkoo ve Gursoy, 2012).

H5: Jeoturizm etkilerinin turizm bilgisine etkisi vardır.

H6: Jeoturizm etkilerinin turizm kararlarını etkileme gücüne etkisi vardır.

H7: Jeoturizm etkilerinin turizmden sağlanan kişisel faydaya etkisi vardır.

H8: Jeoturizm etkilerinin yerel yönetime güvene etkisi vardır.

- ✓ **Turizm memnuniyeti:** Yerel halkın turizm hareketliliğine ilişkin memnuniyet düzeyi turizmin gelişiminde önemli unsurlardan biridir. Destinasyonda Yaşam Döngüsü Modeli’ne göre, yerel halkın bölgeye gelen turistlerden memnuniyeti turizmin etkilerini olumlu ya da olumsuz olarak algılamalarına da bağlıdır (Tiwari vd., 2021). Setiawan vd. (2020), Doxey Tolerans Modeli’ne göre yaptıkları araştırmada, Bunaken Ulusal Parkı’nda yerel halkın turistlere olan tutumunu incelemiştir. Bu teoriye göre turizmin gelişiminde turist ve yerel halk arasındaki ilişki, halkın turizme desteği için oldukça önemlidir. Çalışmada yerel halkın turistlerden memnun oluşu ve yerel halkın turizmin gelişimine olumlu yaklaştığı tespit edilmiştir. Tiwari vd., (2021), Hindistan’da yürüttükleri çalışmada yerel halkın algıladıkları olumlu sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel gelişmelerin sürdürülebilir turizme olumlu etkisini tespit etmiştir.

H9: Jeoturizm memnuniyetinin turizm bilgisine etkisi vardır.

H10: Jeoturizm memnuniyetinin turizm kararlarını etkileme gücüne etkisi vardır.

H11: Jeoturizm memnuniyetinin turizmden sağlanan kişisel faydaya etkisi vardır.

H12: Jeoturizm memnuniyetinin yerel yönetime güvene etkisi vardır

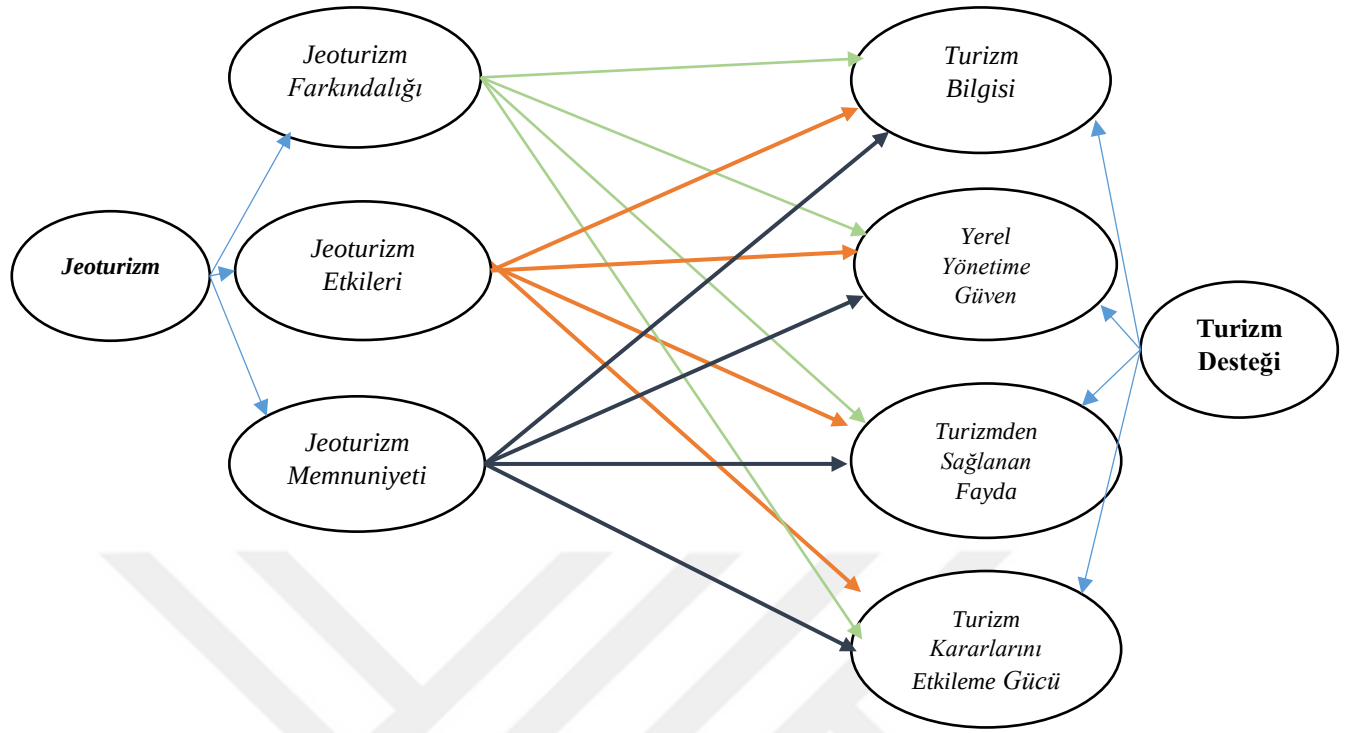
- ✓ **Turizm Desteği:** Sürdürülebilir olarak bölgede turizmin gelişiminde ana unsur olarak yerel halkın desteği görülmektedir (Jurowski vd., 1997). Bu konuda en önemli teorilerden biri olan Sosyal Değişim Teorisi'ne dayanarak Emiroğlu (2023) yaptığı çalışmada, Mardin yerel halkının turizme yönelik algı ve tutumlarını turizm destekleri ile birlikte incelemiştir. Algılanan fayda ile turizme destek arasında pozitif yönlü bir etki tespit etmiştir. Ertaş ve Kanca (2023), yaptıkları çalışmada, sürdürülebilir turizm için yerel halkın bakış açısının tespit edilmesinin önemine vurgu yaparak, Giresun Dereli'de yaşayan yerel halkın turizme olan algısını metaforik olarak incelemiştir. Bu araştırmayla bölgede sürdürülebilir turizmin gelişimi için stratejiler geliştirmiştir.
- ✓ **Turizm kararlarını etkileme gücü:** Turizm kararlarını etkileme gücünün olması yerel halkın turizmin gelişiminde bir paydaş olarak dikkate alındığının ve dolayısıyla yerel halkın turizm hareketliliğinin gelişiminde bir rolü olduğunun göstergesidir. Turizm kararlarında fikir alışverişinin olması, yerel yönetimler tarafından yerel halkın da turizm kararlarında temsil ediliyor olması destinasyon yönetimi için istenen bir durumdur. Çiçek ve Sarı (2018), araştırmalarında yerel halkın turizm kararlarını etkileme gücünün artmasının yaşam kalitesinden memnuniyet düzeylerinin artmasında etkili olduğunu tespit etmiştir.
- ✓ **Turizmden sağlanan kişisel fayda:** Çiçek ve Sarı (2018), geliştirdikleri modelde Sosyal Değişim Teorisi'ne turizmden sağlanan kişisel fayda, turizm bilgisi, turizm kararlarını etkileme gücü, turizmin etkilerinin, turizm desteği ile ilişkisini incelemiştir. Bu çalışmada

turizmden sağlanan kişisel fayda ile yerel halkın turizme destekleri arasında doğru orantılı bir ilişki tespit etmişlerdir. Sosyal Değişim Teorisinin temelini oluşturan bir etki unsuru olarak turizmden sağlanan kişisel fayda ve turizmin gelişimine olan etkisi birçok çalışmada incelenmiştir (Ekici ve Çizel, 2014; Jurowski vd., 1997; Yoon vd., 2000). Ekici ve Çizel (2014), Manavgat-Serik'te yerel halk üzerine yaptıkları çalışmada turizmden kişisel fayda sağlamayan yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının negatif olduğunu tespit etmiştir. Qin vd. (2021), Sosyal Değişim Teorisi'ni genişletmek ve desteklemek amacıyla yaptıkları çalışmada yerel halkın turizmden sağladığı kişisel faydanın olumlu olması durumunda turizme destek üzerinde olumlu düzenleyici bir rolü olduğunu tespit etmiştir.

- ✓ **Yerel yönetime güven:** Yerel yönetimler turizmin gelişiminde ve yerel halk tarafından turizmin etkilerinin algılanmasında oldukça önemlidir. Yerel yönetimlere bağlı olan destinasyonda altyapı ve üstyapı yönetimi, destinasyon yönetimi, turizme ilişkin kararlarda turizmin gelişimine doğrudan etkili olduğu gibi, yerel halkın turizm algısına da doğrudan etkilidir (Tür, 1999). Araştırmalarda turizme destek için önemli olan diğer bir unsur, yerel yönetime güvendir. Çiçek ve Sarı (2018), araştırmada yerel halkın turizmin etkilerine bağlı olarak yerel yönetime duydukları güven arasında ilişki tespit etmişlerdir. Turizmin olumlu etkisini hisseden yerel halk, yerel yönetime daha fazla güven duymaktadır.

2.5. ARAŞTIRMA MODELİ

Jeoturizm algısı ölçeği, jeoturizm memnuniyeti, jeoturizm etkileri, jeoturizm farkındalığı olarak üç boyutta ele alınmıştır. Turizm desteğine ilişkin olarak turizm bilgisi, yerel yönetime güven, turizmden sağlanan kişisel fayda ve turizm kararlarını etkileme gücü boyutları ile jeoturizm algısına ilişkin alt boyutlar arasındaki nedensellik ilişkisi üzerine araştırma modeli oluşturulmuştur.

Şekil 5. Araştırma Modeli

Araştırma modelinde jeoturizm ölçeği alt boyutları jeoturizm farkındalığı, jeoturizm memnuniyeti ve jeoturizmin etkileri, turizm desteğine ilişkin alt boyular olan turizm bilgisi, turizmden sağlanan kişisel fayda, turizm kararlarını etkileme gücü ve yerel yönetime güven arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir.

2.6. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN SINIRLAMALAR

Araştırmanın nicel kısmı için Muğla İli Yatağan ilçesi yerel halkı ve nitel kısmı için Muğla il geneli turizm paydaşları evren kabul edilerek, toplanan verilerin analizi yapılarak bulgulara yer verilmiştir. Nicel ve nitel verilerin elde edilmesi süreci yaklaşık 16 aylık bir dönemi kapsamaktadır. Ocak 2023-Mayıs 2024 dönemi içinde nitel araştırma süreci aralıklı olarak devam etmiştir.

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinde zaman ve maliyet kısıtı nedeniyle olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu nedenle araştırmaya katılmak isteyen ve ulaşılabilen herkes hedef kitle olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bir diğer kısıtı örneklemdir. Araştırmaya 18 yaş üzeri yerel halk dâhil edilmiştir. 18 yaş altı bireylerden veri toplanmaması durumu araştırmanın diğer sınırlamasıdır.

2.7. NİCEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma için karma araştırma deseni tercih edilmiştir. Karma araştırma deseni tek bir çalışmada nicel ve nitel verileri detaylandırmak amacıyla tercih edilen bir araştırma desendir (Creswell, 1999). Pozitivist ve fenomenolojik yaklaşım arasında bir ayrım bulunsa da iki yaklaşım da kullanılabilir. Pozitivist ve fenomenolojik yaklaşımın bir arada kullanıldığı bu yaklaşıma karma yöntem denilmektedir (Altunışık vd., 2010).

Greene (2007) ve Bryman (2006) araştırmacıların karma araştırma deseni tercih etmelerinde bazı amaçları açıklamıştır. Bu çalışmada, karma araştırma deseni tercih edilme amacı bu amaçlar arasından seçilerek aşağıda verilmiştir (Alkan vd., 2019). Bunlar; çeşitleme, bütüncül, geliştirme, öncülük, genişleme, güvenilirlik, örneklendirme, doğrulama ve keşfetmedir. Araştırma sürecinde bütüncül ve genişleme amaçları doğrultusunda karma araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Bütüncül amacı ile bir desen ile elde edilen sonuçların diğer desenin sonuçlarıyla detaylandırılmasını, geliştirilmesini, örneklendirilmesini ve açıklanmasını sağlama amacı vardır. Genişleme amacı ile farklı araştırma öğeleri için farklı desenlerle araştırmanın kapsamının ve sınırının genişletilmesi amacı vardır. Bu çalışmada karma araştırma deseni, tüm karma araştırma deseni tercih edilme amaçlarını içerse de farklı araştırma desenleri ile farklı örneklem gruplarından birbirini tamamlayıcı ve bütüncül olarak farklı veri toplama araçları kullanılarak toplanan veriler bütüncül olarak yorumlanarak araştırma sorularını çözmek üzere tercih edilmiştir.

$1 \text{ (Nitel)} + 1 \text{ (Nicel)} = 1 \text{ (Araştırma Sonucu)}$ formülasyonu ile nicel ve nitel olmak üzere iki farklı araştırma desenin bütüncül olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu nitel verilerin istatistiksel değişkenlere transformasyonu yani veri dönüştürmesi ve nitel kodların veya temaların frekansla ifade edilmesidir (Toraman, 2021).

Bilimsel araştırmalar, kuramsal katkı sağlamak ya da uygulamada karşılaşılan bir sorunun çözüme ulaşmasını sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Araştırmacı öncelikli olarak eleştirel kaynak incelemesi yaparak sorunu tespit eder. Hipotez oluşturarak değişkenler arasındaki ilişki üzerine beklenti ve yargılarını ifade eder.

Araştırmanın amacı ve kuramsal bir çerçeve hazırlanarak hipotezler ilişkilendirilir. Araştırma evreni, örnekleme sebepleri ile açıklanarak belirlenir. Araştırma sınırlılıkları verilerek, veri çözümleme yöntemi açıklanır (Altunışık vd., 2010). Bu çalışmada bu sıralama dâhilinde birincil kaynaklardan kullanılan veriler çözümlenmiştir.

Araştırmada elde edilen nicel verilerin analizi için SPSS ve SmartPLS'den yararlanılmıştır. SmartPLS, sosyal bilimlerde sıkça kullanılan veri analiz araçlarından biridir. Varyans Temelli Yapısal Eşitlik Modelleri olarak bilinen analiz metotlarıdır. Göreceli olarak AMOS'dan daha gelişmiş olduğu istatistikçiler tarafından dile getirilmektedir. Yapısal Eşitlik Modelleri (YEM), tahmin yöntemi olarak En Küçük Kareler Yöntemini kullanmaktadır. Bağımlı değişkenin R² değerini maksimize eden ilişki katsayılarının tahminine dayanmaktadır. Daha çok keşifsel çalışmalarda tercih edilmektedir. PLS-SEM (PLS-YEM), karmaşık ve çok katmanlı her içsel değişkenin kendi dışsal değişkenleri ile regresyon ilişkisinin test edilmesine dayanmaktadır. Küçük örneklerde ve çok daha karmaşık modellerde analizi daha iyi yapabilmektedir (Doğan, 2019).

Oluşturulan araştırma modelinde okların yönü, değişkenler arasındaki nedensellik durumunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda, jeoturizm ölçeğinin turizm desteği ölçeği ile nedensellik ilişkisi YEM aracılığıyla incelenmiştir. Öncelikli olarak ilişki tespit edilmiş, nedensellik testleri uygulanmıştır.

Araştırmanın nicel kısmında, bilimsel araştırma ilkeleri doğrultusunda bir süreç yürütülmüştür. Araştırma konusu belirlerken, araştırma konusunun araştırılabilir olmasına ve özgünlüğe dikkat edilmiştir. Öncelikli olarak araştırma problemi tespit edilmiş ve araştırma önerisi oluşturulmuştur.

Ölçek geliştirme sürecinde öncelikli olarak bakılacak nokta konu ile ilgili literatürde geliştirilmiş bir ölçek olup olmadığıdır (Karakoç ve Dönmez, 2014). Ulusal ve uluslararası detaylı ve eleştirel kaynak incelemesi yapılarak, literatürde bulunmayan jeoturizm ölçeği için ulusal ve uluslararası literatürden 194 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Yabancı dil olarak bulunan maddeler dil uzmanı tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, uzman görüşü ile incelenmiştir. 194 madde için 6 akademisyenden oluşan uzman ekibe 13.09.2021 tarihinde başvurulmuştur. Uzman

görüşü sonrası madde havuzu 65 madde ile tamamlanmıştır. Ölçek geliştirme süreci 13.09.2021-01.01.2024 tarihlerinde 27 aylık bir süreci kapsamaktadır. Etik kurul raporu için başvuru yapıldıktan ve onay alındıktan sonra (23.09.2021),

Jeolojik Mirası Koruma Derneği (JEMİRKO), Muğla Valiliği, Muğla İl Jandarma Komutanlığı, Muğla Turizm Müdürlüğü, Muğla Büyükşehir Belediyesi ve Yatağan Belediyesi kurumlarından araştırma yürütülmesi için gerekli izinler 5.11.2021-17.11.2021 tarihleri arasında yazılı olarak alınmıştır.

Ölçek geliştirme sürecinde 65 maddeden oluşan veri toplama formları ile veri toplama süreci devam etmiştir. 209 kişiye ulaştığında faktör analizine tabi tutulmuştur. Jeoturizm ölçeği için, 65 madde değiştirilmeden 402 katılımcı ile veri toplama süreci tamamlandıktan sonra doğrulayıcı ve açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analizler sonrasında 24 madde, 3 alt boyut ile jeoturizm ölçeği oluşturulmuştur. Ölçeğin son hali Ekler kısmında (Ek-3) yer almaktadır.

2.8. NİTEL ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmacılar nitel araştırma sürecinde bazı varsayımlara başvururlar. Bunlar ontoloji, epistemoloji, aksiyoloji ve metodolojidir. Ontoloji, gerçekliğin doğası ve özelliği ile ilişkilidir. Nitel araştırma yürütülürken birçok gerçekliğe ilişkin fikirler benimsenir. Nitel araştırma kişiler üzerinde yapılıyorsa araştırmacı, farklı gerçeklikleri incelenen bireyler ve okuyucular gibi çoklu gerçeklikleri rapor etmek üzerine çalışır. Pozitivist yaklaşımda öngörülen şekilde gerçekleşmeyen olguların varlığı ontolojik yaklaşımı güçlü kılmaktadır. Ontolojik yaklaşım sosyal ortamların gerçekliğinin sürekli olarak değiştiği ve karmaşık olduğunu ifade eder (Fidan, 2023).

Epistemolojik açıdan nitel araştırmayı yürütmek, katılımcılarla yakın olmak, samimi olmak anlamına gelmektedir. Bu nedenle subjektif ifadeler objektif bakış açısıyla birleştirilir. Katılımcının ortamda vakit geçirmesi önemlidir. Araştırmacı bu ortamda ne kadar uzun süre vakit geçirirse katılımcıları anlaması daha doğru olur.

Aksiyolojik varsayımda, araştırmacı, araştırmanın değerleri olduğunu ve ön yargılarının mevcut olduğunu kabul eder. Araştırmacı bu noktada, anlatıyı yönlendiren değerleri açık bir şekilde tartışır ve kendi yorumları ile katılımcının yorumlarını birleştirir. Metodolojik varsayım, genellemelerden önce ayrıntıları inceler, araştırma bağlamını detaylıca betimler, sorular sürekli revize edilir. Nitel

araştırma, varsayımlar ile bireyler ya da gruplar arasındaki sosyal veya insan sorusuna verdikleri anlamları açıklayan ve araştırma problemlerinin incelenmesini ifade eden yorumlayıcı çerçevelerin kullanımıyla başlamaktadır. Nitel araştırmacı, araştırmada, çalışmadaki veri koleksiyonlarını hem tümevarım hem de tümdengelimli, örüntü ve temalar kuran veri analizlerini kapsayan nitel bir yaklaşım kullanır (Creswel, 2013).

Bu araştırmanın nitel kısmında, ontolojik, epistemolojik, aksiyolojik ve metodolojik varsayımlar harmanlanarak hem yerel halktan hem de turizm paydaşlarından veri koleksiyonları elde edilerek örüntü kurulmuş ve temalar oluşturulmuştur. Tez konusu seçiminden önceki süreçte araştırmacının ortamda geçirdiği süre ve gözlemleri de tez döneminde veri toplama sürecinde sübjektif ifadeler ile katılımcı ifadeleri harmanlanmıştır.

Nitel araştırmanın analizi kısmında bu verilerin, betimlemelerin özü detaylıca incelenmektedir. Araştırma sürecinde yerel halka verilen anketlerde nitel araştırmanın özünün betimlenmesine destek olacak açık uçlu sorulara da yer verilmiştir. Nitel araştırma sorularına aşağıda yer verilmiştir:

Araştırma Sorusu 1: Turizm paydaşlarının jeoturizm farkındalık düzeyleri nedir?

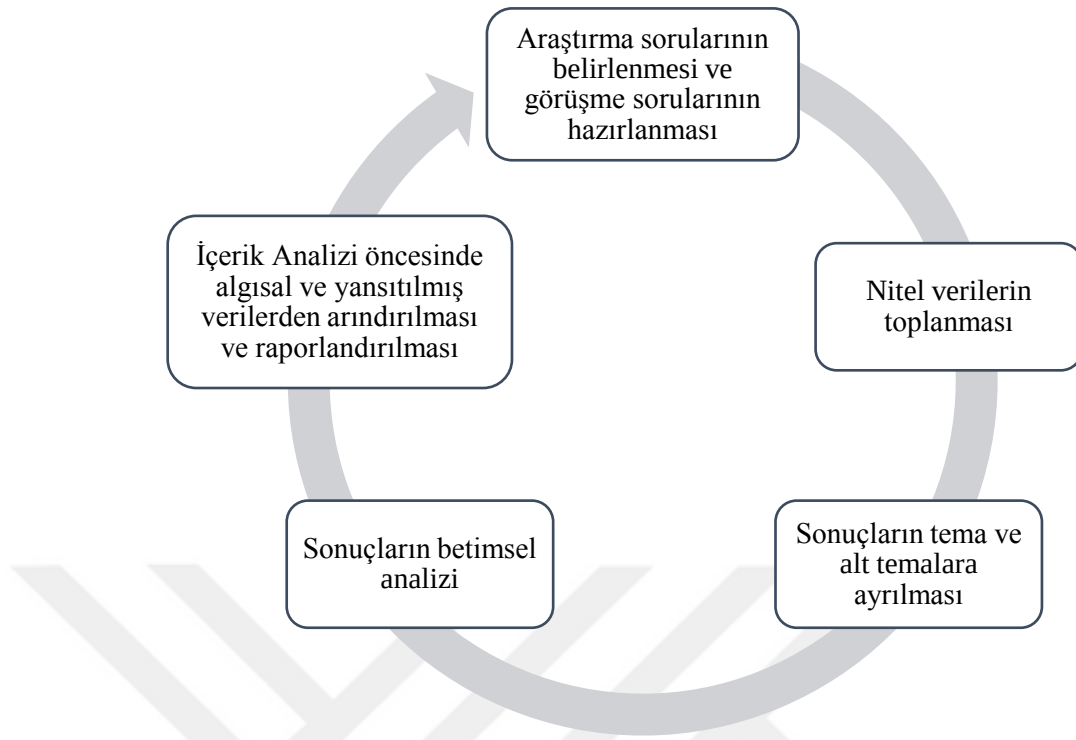
Araştırma Sorusu 2: Turizm paydaşlarının jeoturizm ve sürdürülebilirlik algısı nasıldır?

Araştırma Sorusu 3: Turizm paydaşlarının jeoparkın turizme açılmasına ilişkin tutumları nedir?

Araştırma Sorusu 4: Turizm paydaşlarının jeoparka ilişkin güçlü yönler zayıf yönler, fırsat ve tehditlere ilişkin görüşleri nedir?

Araştırma Sorusu 5: Turizm paydaşlarının yerel yönetimin jeoturizme verdiği destek hakkında algıları nasıldır?

Nitel araştırma sonucunda edinilen veriler betimsel analiz ile incelenmiştir. Bir ereve oluşturulmuş, tematik ereve göre sınıflandırılmış ve veriler incelenmiş, bulgular tamamlanmış ve yorumlanmıştır.

Şekil 6. Nitel Araştırma Aşamalarının Sunumu

Veriler içerik analizi ile ilişkilendirilmiştir. İçerik analizinde temel amaç verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Verilerde sıklıkla kullanılan kelimeler, temalara ve alt temalara göre ayrılmaktadır. Böylece veriler ilişkilendirilir ve kapsamlı olarak yorumlanır. Kodlama aşamasında veriler incelenerek anlamlı bölümlere ayrılır. Ayrılan bölümler araştırmacı/araştırmacılar tarafından isimlendirilir/kodlanır. Tüm veriler kodlandıktan sonra kod listesi oluşturulur. Kodlama işlemi elle yapılabileceği gibi nitel araştırmalar için tasarlanmış bilgisayar programlarında da yapılabilir. Kod listesine göre temalar oluşturulur. Belirlenmiş kodlar birbirleri ile ilişkili kodları dâhil ederek temalar altında gruplandırılır. Veriler mümkün olduğunca birinci elden okuyucuya sunulmalıdır. Son aşamada elde edilen veriler araştırmacılar tarafından yorumlanır ve bir sonuca ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

İçerik analizine başlamadan önce nitel araştırma sonucunda elde edilen veriler betimsel, yansıtılmış ve algısal olmak üzere sınıflandırılır. Betimsel yani tanım içeren ifadeler, algısal yani araştırma sorusunu içermeyen bir nevi varsayım ve önyargıları içeren yanıtlar, yansıtılmış görüşler ise konu dışında olan ifadeleri yansıtmaktadır. Betimsel analizde yer verilen bu ifadeler, içerik analizinde sonuç,

algısal ve yansıtılmış ifadelerden arındırılmalıdır (Atay, 2011; Esen, 2021). Araştırmada öncelikli olarak betimsel analiz yapılmış, doğrudan alıntılara yer verilmiş, oluşturulan temaların sonrasında içerik analizi yapılmıştır.

Kategorisel analiz, içerik analizi türlerinden biridir. Bu analiz türünde, bir fenomeni yorumlarken nitelikler tanımlanır ve her algı eş değer kabul edilerek bir tanım ortaya çıkarılır (Yaman ve Dağtaş, 2015; Tavşancıl ve Aslan, 2001). Araştırma sorusu 4'te araştırmacıların yorumları kategorisel analize tabi tutulmuş ve SWOT Analizi elde edilmiştir. Elde edilen bulgular tablollaştırılarak bütünsel bir sonuç elde edilmiştir.

2.9. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırma evrenini Muğla İli Menteşe ve Yatağan İlçeleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini hedef kitle tanımında, araştırma sahasına yaklaşık olarak 50 km'lik uzaklıkta bulunan yerel halkın görüşleri dikkate alınmıştır.

Araştırmanın nicel kısmında, araştırma evrenini Yatağan ilçesi oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2020 verilerine göre Yatağan İlçesi güncel nüfusu 44.879'dur (www.tuik.gov.tr). Nüfusun yaklaşık olarak olduğu düşünülerek anket aracılığıyla yapılacak veri toplama için 381 ve üzeri (sonsuz evren örneklem sayısı) yerel halka ulaşılması (%95 güven düzeyi) uygundur (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmada 402 yerel halka ulaşılmış ve anket verileri elde edilmiştir. Bu bağlamda araştırma örneklem sayısının evreni temsil ettiğini söylemek mümkündür.

Olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme ile veriler toplanmıştır. Kolayda örnekleme yönteminde araştırma örnekleminde araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen ve ulaşılabilen herkes araştırmaya dâhil olmaktadır. Bu örnekleme yöntemi sosyal bilimlerde en çok tercih edilenlerden birisidir. Araştırmacıya zaman ve maliyet açısından kolaylıklar sağladığı için tercih edilmektedir.

Nitel araştırma sürecinde örnekleme olarak maksimum çeşitleme örnekleme kullanılmıştır. Bu örneklemede araştırma problemi ile ilgili evrende yer alan alt grupların da araştırmaya dâhil edilmesi amaçlanmaktadır. Bu alt grupların ve olası

farklılıkların göz ardı edilmemesi ile güvenilirlik ve doğruluğun artırılması sağlanmıştır.

Maksimum çeşitlilik örnekleme, rastgele seçimli örneklemeğe göre yüksek doğruluk sağlamaktadır. Örneklerin en geniş çeşitliliği sağlamasıyla homojenliğin önüne geçmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, turizm paydaşlarının araştırmaya dâhil edilmesine dikkat edilmiş ve nitel araştırma için amaçlı örnekleme-maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir. Araştırmada Muğla ili geneli, turizm paydaşlarının katılımının sağlanmasına özen gösterilmiştir. Bu doğrultuda, 13 katılımcının görüşleri alınmıştır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, yerel halk, STK'lar, Yatağan Belediyesi, Jeopark Projesinde görevli JEMİRKO Üyesi, Muğla Ticaret ve Sanayi Odası, Muğla Büyükşehir Belediyesi ve Menteşe Belediyesi'nden turizm paydaşı olarak görüşleri alınmıştır.

2.10. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada jeoturizm algı, tutum ve farkındalık ölçeği için literatür incelemesi sonucunda ulusal ve uluslararası çalışmalardan yararlanılmıştır (Bayram, 2014; Ferraro vd., 2020; Khodayar, 2018; Moswete vd., 2020; Yazıcı, 2017; Shahhoseini vd., 2016; Tunçay, 2011). Bu araştırmalardan 194 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Ölçek geliştirme için literatür taraması sonucunda madde havuzu oluşturulmuş, soru formunu değerlendirmeleri üzerine uzman görüşüne (6 uzman) başvurulmuştur. Uzman görüşlerinden gelen öneri ve düzenlemeler ışığında sorular revize edildikten sonra görüşme formlarına nihai hali verilmiştir.

Yerel Halkın Turizm desteğini tespit etmek için Çiçek ve Sarı (2018) tarafından geliştirilen yedi boyuttan oluşan Turizm Desteği Ölçeği'nin, turizm bilgisi, turizm kararlarını etkileme gücü, turizmden sağlanan kişisel fayda, yerel yönetime güven alt boyutları araştırmada kullanılmış, turizmin algılanan olumsuz ve olumlu etkileri boyutları çıkarılmıştır. Çiçek ve Sarı (2018) tarafından geliştirilen ölçeğinin kullanımı için yazarlardan yazılı izin alınmıştır.

Araştırmanın nitel kısmı için hazırlanan görüşme sorularının bazıları Tunçay (2011), Yazıcı, (2017), Gürsay ve Güneş (2014) ve Gürsay (2014)'ın çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Araştırmanın nitel kısmı için belirtildiği şekilde

bilimsel araştırma etiğine uygun olarak görüşme süreci yürütülmüştür. Nitel araştırma sürecinde görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşme, araştırma öncesinde belirlenmiş ve bir amaç doğrultusunda etkileşimli bir iletişim sürecidir. Görüşme yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç teknikten oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme, dikkatlice hazırlanmış ve belli bir sırada devam eden, her katılımcıya aynı tarz ve sırayla sorulan ve katılımcılardan hem daha yoğun cevaplar alınıp hem de standartlaştırılmış bir yol sunan görüşme tekniğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Katılımcılardan sorulara uygun yanıtlar alınması ve görüşlerinin daha detaylı alınabilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Görüşme süreci, katılımcıların uygun gördüğü mekânlarda yüzyüze ya da uzaktan olarak değişkenlik göstererek yürütülmüştür. En uzun görüşme yaklaşık 40 dakikayı bulmaktadır. Ortalama olarak görüşme süresi 20 dakikadır. Katılımcıların isteği doğrultusunda görüşmede notlar alınmış, ses kaydı alınmamıştır. Her bir katılımcıdan ortalama 2 sayfalık alan notu çıkarılmıştır. Katılımcılardan alınan notlar tek bir Word dosyasında birleştirilmiş, 26 sayfalık toplam alan notu elde edilmiştir. Nitel analiz için tema ve alt temalara ayrılarak içerik analizi yapılmıştır. Görüşme soruları Ekler kısmında (Ek-4) yer almaktadır.

2.11. NİHAİ VERİ TOPLAMA ARACININ OLUŞTURULMASI

Araştırma sürecinde ilk olarak, oluşturulan madde havuzu ve uzman görüş sonrasında son hali verilen ölçek maddeleri 65 ifade ile ankette yer almıştır. Jeoturizm için oluşturulan ölçek için pilot uygulama süreci iki aşamada yürütülmüştür.

Faktör yüklerinin yeterince büyük olup olmadığının incelenmesi sonrasında faktör analizinin önemli bir yönü de faktörlerin dağıldıkları boyuta göre isimlendirilmesidir (Altunışık vd., 2010). 40-57. maddeler faktör analizi sonrasında faktör yüklerinin düşük çıkması nedeniyle ve dağıldıkları alt boyutlarla bütünlüğü sağlamadığı için ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir.

402 kişilik örnekleme ulaşıldıktan sonra 39 madde ile faktör analizine tabi tutulmuştur. Faktör analizi sonucunda bazı maddelerin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Jeoturizm farkındalığı alt boyutu J31, J34, J35, Jeoturizm etkileri alt

boyutu J1, J2, J3, J5, J6, J7, J8, J9, J10, J11, Jeoturizm memnuniyeti J13, J14, J15, J16, J17, J18, J21, J22, J23, J37, J38 olarak belirlenmiştir. Faktör analizi sonrasında J4, J12, J19, J20, J24, J25, J26, J27, J28, J29, J30, J32, J33, J36, J39 maddeleri ölçekten çıkarılarak jeoturizm ölçeğine son hali toplamda 24 maddeden oluşan 3 alt boyut olarak verilmiştir.

2.12. GÜVENİRLİK VE GEÇERLİK

Güvenirlilik, “bir testin veya ölçeğin ölçmek istediği şeyi tutarlı ve istikrarlı bir biçimde ölçme derecesidir”. Güvenilir bir test ya da ölçek, benzeri şartlarda yinelenildiğinde benzer sonuçlar vermelidir. Tekrar test edildiğinde ne derecede benzer ise o derecede güvenilirlerdir. Ölçeğin güvenirliliği ölçekte bulunan tesadüfi hatalarla ilişkilidir. Ölçeğin yapısında bulunan sistematik hatalar güvenirlilik üzerinde etkili değildir. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için birden fazla yaklaşım bulunmaktadır. İlki, test yeniden test güvenirliliğidir. Bu yöntemde aynı ölçek iki farklı zaman diliminde tekrar uygulanır ve benzer sonuçlar vermesi beklenir. İkincisi alternatif formlardır. Aynı anket birbirine eşdeğer iki ayrı formatta hazırlanarak aynı örnekleme farklı zaman diliminde uygulanır. Üçüncü yaklaşım da içsel tutarlılık analizidir. Bu araştırmada içsel tutarlılık analizi tercih edilmiştir. İçsel tutarlılığın ölçümünde en yaygın olarak kullanılan yöntem alfa katsayısıdır. Alfa değeri olası tüm ikiye ayırma kombinasyonları sonucu ortaya çıkacak olan ikiye ayırma katsayılarının ortalamasını göstermektedir. 0 ile 1 arasında bir değer alması beklenmektedir. Kabul edilebilir değerin en az 0.7 olması gerekmektedir (Altunışık vd., 2010: 124).

Ölçeğin güvenirliliği değerlendirildiğinde, ölçeğin geneli için 0.917 olarak bulunmuş ve iyi derecede güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Cronbach Alfa değerlerinin 0.60’tan büyük olması, kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, çalışmada kullanılan ölçeğin içsel tutarlılığının iyi olduğunu göstermektedir (Özdamar, 2015).

Geçerlilik, test ya da ölçeğin ölçülmek istenen şeyi ölçme derecesini göstermektedir. Geçerlilik analizi, ölçekte ölçülmek istenen şeyi ölçüp ölçmediğimizin göstergesidir. Bu bağlamda değişik geçerlilik testleri bulunmaktadır. İçerik geçerliliği, anketin yeterli sayıda olduğundan ve ölçülmek isteneni temsil eden soruların yer aldığından emin olmak için yapılmaktadır. Yapısal geçerlilik ölçeğin

hangi kavram ve özellikleri ölçtüğünün belirlenmesi için yapılmaktadır. Bu amaçla, yakınsak geçerlilik ve ayrışma geçerliliğinin yapılması gerekmektedir (Altunışık vd., 2010). Ölçüm hatalarının en az düzeyde olduğunu tespit etmek için güvenilirlik ve geçerlilik analizlerinin yapılması önemlidir. SmartPls YEM bu değerleri güvenilir aralıklarla bize sunmaktadır. İç Tutarlılık (Consistency Reliability) için CR değerleri Croanbach Alpha değerine ek olarak güvenilirliği artırıcı değerleri sunmaktadır. Bu nedenle CR değerleri ve Alfa katsayısı birlikte gösterilir. Birleşme geçerliliğinin sağlanması için gizli değişkenlerin indikatörlerinin ortak varyanslarının yüksek olmasına dikkat edilir. Buna AVE (Açıklanan Ortalama Varyans) değerlerine bakılarak anlaşılır. AVE değerlerinin 0.50'den büyük olması birleşme geçerliliğinin sağlandığını göstermektedir. Ayrışma geçerliliği odak değişkenin diğer değişkenlerden farklı olduğunu göstermek için kullanılır. Bunu tespit etmek için HTMT (Heterotrait-Monotrait Ratio) (Henseler vd., 2015) ve Fornell Larcker Kriteri incelenir. Bu iki değer YEM'de birlikte verilmesinin sebebi birbirlerinin yetersiz kaldığı noktalarda destekleyici olmalarıdır (Doğan, 2019).

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik konusu en yaygın nitel araştırma eleştirilerindendir. Nitel araştırmada geçerlik, toplanan verilerin ayrıntılı olarak raporlanması, araştırmayı yapan kişinin sonuca nasıl ulaştığını açıklamaları önemli geçerlik ölçütü olarak kabul edilmektedir. İç geçerlik için bulguların kendi arasında tutarlı olması, araştırma yapılan alan dikkate alındığında anlamlılığı, farklı analiz ve yöntemlerle elde edilen sonuçlarla tutarlılığı, tahmin ve genellemeler ile benzerliği önemlidir. Bu bağlamda, geçerliği etkileyen bir diğer husus, inandırıcılığı, gözlem ve yorumlarla uyumu, istikrarlı sonuçlara ulaşılması araştırmacının geçerliliğini göstermektedir. Geçerlik stratejileri olarak araştırmacının uzun süreli katılımı ve gözlemi, çoklu kaynak ve yöntemlere başvurarak üçgenleme, zengin betimleme yer almaktadır (Creswell, 2023; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Uzun süreli katılım ve gözlem, çoklu kaynak ve yöntemlere başvurularak üçgenleme, benzer araştırmacıların yorumları ile akran sorgulama ve zengin betimleme bu araştırma için kullanılan geçerlik stratejilerindendir. Nitel araştırmalarda güvenilirlik için LeComte ve Goetz (1982) bazı stratejiler geliştirmiştir. Bunlar; araştırmada elde edilen verilerin betimsel yaklaşımla doğrudan alıntılarla zenginleştirilmesi, aynı araştırmaya birden fazla araştırmacının dâhil edilmesi, gözlem ve görüşmelerle teyit edilmesi,

başka araştırma sonuçları ile karşılaştırma/teyit, veri analizinde ayrıntılı tanımlanmış kavramsal çerçevedir.

Bu araştırmada, güvenilirlik için doğrudan alıntılarla zenginleştirilmesi, aynı, gözlem ve görüşmelerle teyit edilmesi, başka araştırma sonuçları ile karşılaştırma/teyit, veri analizinde ayrıntılı tanımlanmış kavramsal çerçeve stratejilerinden yararlanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE ANALİZİ

Üçüncü bölümde araştırmaya ilişkin tanımlayıcı istatistiklere ilişkin bulgulara, ölçüm modelinin analizi ve bulgularına, araştırma modeline, değişkenlere ilişkin bulgulara ve araştırma değişkenlerinin arasındaki ilişki analizine yer verilmiştir.

2.13. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLERE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. Katılımcıların ağırlıklı olarak (%64.2) kadın olduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, ağırlıklı olarak evli (%53,7) olduğu görülmektedir. Katılımcıların ağırlıklı olarak 33 yaş altı (%51,2) olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların en son mezun olunan eğitim kurumlarına göre dağılımları incelendiğinde, en yüksek kişi sayısından en düşüğe sırasıyla, lise (%38.3), üniversite (%34.8), ilköğretim (%17.4), yüksek lisans (%6), diğer (%3), okuryazar (%0.2) ve doktora (%0.2) olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslekte çalışma sürelerine göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların sırasıyla 0-3 yıl (%21.9), 16 yıl ve daha fazla (%21.6), 4-6 yıl (%13.4), 7-9 yıl (%10.4), 10-12 yıl (%10.9) ve 13-15 yıl (%3.7) olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	258	64.2
	Erkek	144	35.8
Medeni durum	Evli	216	53.7
	Bekâr	186	46.3
Yaş ($\bar{X} \pm SS$, 32.76 $\pm$ 12.23)	33 yaş altı	206	51.2
	33 yaş ve üstü	196	48.8
Çocuk varlığı	Evet	201	50.0
	Hayır	201	50.0
Çocuk sayısı	Yok	201	50.0
	Bir	50	12.4
	İki	132	32.8
	Üç	19	4.7
En son mezun olunan eğitim kurumu	Okuryazar	1	0.2
	İlköğretim	70	17.4
	Lise	154	38.3

	Üniversite	140	34.8
	Yüksek Lisans	24	6.0
	Doktora	1	0.2
	Diğer	12	3.0
Meslekte çalışma süresi	0-3 yıl arası	88	21.9
	4-6 yıl arası	54	13.4
	7-9 yıl arası	42	10.4
	10-12 yıl arası	44	10.9
	13-15 yıl arası	15	3.7
	16 yıl ve daha fazla	87	21.6
	Diğer	72	17.9
Yatağan'da ikamet süresi	1-5 yıl arası	70	17.4
	6-10 yıl arası	39	9.7
	11-15 yıl arası	37	9.2
	16 yıl ve üzeri	256	63.7
Jeopark alanını daha önce ziyaret etme durumu	Evet	120	29.9
	Hayır	282	70.1
Yaşanılan çevrede bulunan jeoparka yeterince önem verilme durumu	Evet	45	11.2
	Hayır	357	88.8
Toplam		402	100.0

Katılımcıların Yatağan'da ikamet süresine göre dağılımları incelendiğinde, sırasıyla 16 yıl ve üzeri (%63.7), 1-5 yıl (%17.4), 6-10 yıl (%9.7) ve 11-15 yıl (%9.2) olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%70.1) alanı ziyaret etmediği görülmektedir. Katılımcıların ağırlıklı olarak (%88.8) jeoparka yeterince önem verilmediğini düşündükleri bulgulanmıştır.

2.14. ARAŞTIRMANIN ÖLÇÜM MODELİNİN (AÇIKLAYICI VE DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZLERİ) ANALİZİ VE BULGULARI

Araştırmanın ölçüm modelinin analizine ve bu analize ilişkin bulgular, ifadelerin faktör yükleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Jeoturizm Ölçeğinin Açıklayıcı Faktör Analizi

İfadeler	Faktörler		
	F1: Jeoturizm Memnuniyeti	F2: Jeoturizm Etkileri	F3: Jeoturizm Farkındalığı
J14	0.832		
J16	0.798		
J15	0.796		
J13	0.709		
J18	0.662		
J17	0.659		
J21	0.569		

J23	0.543		
J22	0.543		
J38	0.488		
J37	0.449		
J6		0.755	
J7		0.719	
J2		0.717	
J1		0.693	
J5		0.678	
J3		0.626	
J11		0.562	
J10		0.548	
J8		0.534	
J9		0.404	
J34			0.879
J35			0.874
J31			0.479
Cronbach's Alpha	0.901	0.869	0.689
Açıklanan Varyans (%)	22.332	19.575	9.911
KMO =0.889; $\chi^2(276) =4994.080$; Bartlett Küresellik Testi (p) = 0.000			

Toplam ölçek için Cronbach's Alpha değeri 0.917'dir. Toplam ölçek için Açıklanan Varyans (%) 51.817'dir. Örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığını test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi yapılmıştır. Analiz sonucunda KMO değerinin 0.889 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç doğrultusunda, örneklem yeterliliğinin faktör analizi yapmak için “yeterli” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. KMO değeri olarak 0.5-1.0 arası değerler kabul edilebilir olarak değerlendirilirken, 0.5'in altındaki değerler faktör analizinin söz konusu veri seti için uygun olmadığını göstergesidir (Altunışık vd., 2010: 266). Ayrıca Bartlett Küresellik testi sonuçları incelendiğinde, elde edilen ki kare değerinin kabul edilebilir olduğu görülmüştür ($\chi^2(276) =4994.080$, $p<0.05$). Basıklık çarpıklık değerleri incelendiğinde, jeoturizm ölçeği değişkenlerin çarpıklık değeri-0.680, basıklık değeri 1.319'dur. Turizm desteği ölçeği değişkenlerin çarpıklık değeri 0.21, basıklık değeri 0.394'tür. Basıklık ve çarpıklık değerleri -1,5 ile +1,5 arasında olduğu zaman veri setinin normal dağılım gösterdiği yaygın olarak kabul edilmektedir (Tabachnick, 2012). Shao (2002)'ya göre verilerin normal dağılım göstermesi, çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 3 arasında olmasına bağlıdır (Demirci ve Kement,

2017). Bu durumda araştırma değişkenlerinin normal dağılım gösterdiğini söylemek mümkündür.

Faktör analizinin uygulanabilirliğine karar verildikten sonra faktörler altında biraraya gelen değişkenlere göre isimlendirme ve yorumlama yapılmıştır. Faktör analizi için döndürme metodu Varimax kullanılmıştır. Dik döndürmeler için genellikle seçilen metot Varimax'dır (Aksu, Eser ve Güzeller, 2017).

Faktör yükleri incelendiğinde, 0.50'nin üzerinde olduğu ve geçerli olduğu görülmektedir. Jeoturizm farkındalığı alt boyutu; J31, J34, J35, Jeoturizm etkileri alt boyutu; J1, J2, J3, J5, J6, J7, J8, J9, J10, J11 ve Jeoturizm memnuniyeti alt boyutları; J13, J14, J15, J16, J17, J18, J21, J22, J23, J37, J38 olarak belirlenmiştir.

Bir faktör ile orijinal değişken arasındaki korelasyon, faktör yüklerinin karesi bir değişkendeki varyansın ne kadarının sözkonusu faktör tarafından açıklandığının bir göstergesidir (Altunışık vd., 2010). Faktör yüküne ilişkin korelasyon katsayısının en küçük değeri olarak 0.30 alt sınır olarak genel bir kabul görmektedir (Aksu, Eser ve Güzeller, 2017). Faktör yüklerinin 0.30'un altında olması nedeniyle aşağıda verilen maddeler tek tek ölçekten çıkarılarak tekrar analize tabi tutulmuştur. Analizler sonucunda J4, J12, J19, J20, J24, J25, J26, J27, J28, J29, J30, J32, J33, J36, J39 maddelerinin faktör yüklerinin düşük olması nedeniyle ölçekten çıkarılması gerektiğine karar verilerek, ölçeğe son hali verilmiştir (Altunışık vd., 2010). Bu faktörler toplam varyansın %51.817'sini açıklamaktadır. Çok faktörlü desenlerde, açıklanan varyansın %50'nin üzerinde olması yeterli olarak kabul edilir (Büyüköztürk, 2007).

Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Turizm Desteği Ölçeğinin Açıklayıcı Faktör Analizi

İfadeler	Faktörler			
	Turizm Bilgisi	Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	Turizmde Kararları Etkileme Gücü	Yerel Yönetime Güven
TDA41	,852			
TDA43	,840			
TDA42	,830			
TDA44	,767			
TDA40	,757			

TDA45	,746			
TDA48		,952		
TDA47		,844		
TDA49		,820		
TDA46		,470		
TDA54			,737	
TDA53			,727	
TDA52				,444
TDA50				,937
TDA51				,670
Cronbach's Alpha	,913	,888	,780	,846
Açıklanan Varyans (%)	18,988	24,515	20,284	6,277
KMO =0.889; $\chi^2(262) =4278,701$; Bartlett Küresellik Testi (p) = 0.000				

Toplam ölçek için Cronbach's Alpha değeri ,882'dir. Toplam ölçek için Açıklanan Varyans (%)70,064'dir. Örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığını test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi yapılmıştır. Analiz sonucunda KMO değerinin 0.889 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç doğrultusunda, örneklem yeterliliğinin faktör analizi yapmak için “yeterli” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. KMO değeri olarak 0.5-1.0 arası değerler kabul edilebilir olarak değerlendirilirken, 0.5'in altındaki değerler faktör analizinin söz konusu veri seti için uygun olmadığını göstergesidir (Altunışık vd., 2010: 266). Ayrıca Bartlett Küresellik testi sonuçları incelendiğinde, elde edilen ki kare değerinin kabul edilebilir olduğu görülmüştür ($\chi^2(262) =4278,701$, $p<0.05$).

Tablo 5. Araştırmada Kullanılan Jeoturizm Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonrası Faktör Yükleri

	Jeoturizm Etkileri	Jeoturizm Farkındalığı	Jeoturizm Memnuniyeti
J31	0.695		
J34	0.835		
J35	0.837		
J1		0.674	

J2		0.700	
J3		0.664	
J5		0.726	
J6		0.757	
J7		0.688	
J8		0.652	
J9		0.532	
J10		0.674	
J11		0.706	
J13			0.748
J14			0.804
J15			0.753
J16			0.799
J17			0.700
J18			0.706
J21			0.695
J22			0.680
J23			0.656
J37			0.640
J38			0.625

SmartPLS’ de doğrulayıcı faktör analizi öncelikli olarak ölçüm modelinin testi ile başlamaktadır. Faktör yükleri, dış modele ait yükleme değerleri anlamında dış yükleme (outer loadings) olarak isimlendirilir. Ancak anlaşılır olması için genellikle faktör yükü olarak kullanılır. PLS-SEM temelli analiz yöntemlerinde faktör yükleri 0.70 ile 0.90 arasında olmalıdır (Chin, 2010).

Tablo 6. Araştırmada Kullanılan Turizm Desteği Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonrası Faktör Yükleri

	Turizm Bilgisi	Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	Yerel Yönetime Güven
TDA40	0.802			
TDA41	0.879			
TDA42	0.876			
TDA43	0.869			
TDA44	0.826			

TDA45	0.820			
TDA53		0.942		
TDA54		0.861		
TDA50			0.922	
TDA51			0.919	
TDA52			0.777	
TDA46				0.818
TDA47				0.888
TDA48				0.876
TDA49				0.838

Yeni geliştirilen ölçeklerde bu değerin 0.60 üzerinde olması kabul edilebilir değerlerdir (Hair vd., 2014). Bu analizde hem yeni geliştirilen Jeoturizm Ölçeğinin hem de Turizm Desteği Ölçeğinin faktör yüklerinin 0.60'un üzerinde olduğu görülmektedir. 0.60-0.70 arasında faktör yüküne sahip indikatörler teorik önemleri, ilgili oldukları değişkenlerin güvenirlik geçerlik değerleri dikkate alınarak modelde korunması mümkündür (Doğan, 2019).

2.15. ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırma değişkenlerine ilişkin SmartPLS programı ile doğrulayıcı faktör analizi ve yapısal eşitlik modellemesi yapılmıştır. Croanbach's Alpha, Rho_A ve birleşik güvenirlik ve açıklanan ortalama varyansa ilişkin bilgilere Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Kompozit Güvenirlik (Composite Reliability-CR) Cronbach's Alpha, Rho_A, Birleşik Güvenirlik ve Açıklanan Ortalama Varyans

Değişkenler	Güvenirlik Katsayısı (Croanbach Alpha)	Birleşik Geçerlilik (rho_a)	Birleşik Geçerlilik (rho_c)	Ortalama Açıklanan Varyans (AVE)
Jeoturizm Farkındalığı	0.702	0.690	0.833	0.627
Jeoturizm Etkileri	0.870	0.873	0.895	0.462
Jeoturizm Memnuniyeti	0.902	0.905	0.918	0.507

Tablo 7'de, faktörlere ilişkin Birleşik Geçerlilik (CR) ve Ortalama Açıklanan Varyans (AVE) değerleri sunulmuştur. CR değerlerinin 0.70'in üzerinde (Hair vd.,

2011: 145), AVE değerlerinin 0.40 veya üzerinde (Hair vd., 2019: 9) olması gerekmektedir. AVE ile CR değerinin birlikte verilmesi ve CR değerinin AVE değerinden büyük olması yakınsak geçerliğin sağlandığını göstermektedir (Gürbüz, 2021; Ekinci, 2024).

Tablo 8. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Kompozit Güvenilirlik (Composite Reliability-CR) Cronbach's Alpha, Rho_A, Birleşik Güvenirlik ve Açıklanan Ortalama Varyans

Değişkenler	Güvenirlik Katsayısı (Cronbach Alpha)	Birleşik Geçerlilik (rho_a)	Birleşik Geçerlilik (rho_c)	Ortalama Açıklanan Varyans (AVE)
Turizm Bilgisi	0.920	0.922	0.938	0.716
Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	0.781	0.879	0.898	0.815
Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	0.850	0.913	0.907	0.766
Yerel Yönetime Güven	0.885	0.951	0.916	0.732

Faktörlere ilişkin Birleşik Geçerlilik (CR) ve Ortalama Açıklanan Varyans (AVE) değerleri Tablo 8’de sunulmuştur. CR değerlerinin 0.70’in üzerinde (Hair vd., 2011: 145), AVE değerlerinin 0.40 veya üzerinde (Hair vd., 2019: 9) olması gerekmektedir. AVE ile CR değerinin birlikte verilmesi ve CR değerinin AVE değerinden büyük olması yakınsak geçerliğin sağlandığını göstermektedir (Gürbüz, 2021; Ekinci, 2024).

Tablo 8 incelendiğinde, CR değerlerinin 0.70 üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durum ölçeklerin yeterli güvenirlik düzeyinde olduğuna işaret etmektedir. Faktörlere ilişkin AVE değerlerinin tamamının da 0.40 üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durum, ölçeklere ilişkin birleşme geçerliliğinin sağlandığını göstermektedir. Cronbach Alfa ve rho_A değerlerinin 0.60’tan büyük olması, kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu da çalışmada kullanılan değişkenin içsel tutarlılıklarının iyi olduğunu göstermektedir.

**Tablo 9. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Ayrışma Geçerliliği Sonuçları
(HTMT Oranı)**

	Jeoturizm Farkındalığı	Jeoturizm Etkileri	Jeoturizm Memnuniyeti	Turizm Bilgisi	Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	Yerel Yönetime Güven
Jeoturizm Farkındalığı							
Jeoturizm Etkileri	0.339						
Jeoturizm Memnuniyeti	0.453	0.738					
Turizm Bilgisi	0.289	0.602	0.703				
Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	0.304	0.218	0.212	0.204			
Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	0.318	0.284	0.322	0.293	0.755		
Yerel Yönetime Güven	0.184	0.320	0.352	0.411	0.548	0.324	

Ayrışma geçerliliği için kontrol edilen bir diğer değer, Heterotrait-Monotrait Ratio'dur (HTMT). HTMT modelde yer alan değişkenlerin tamamına ait ifadelerin korelasyonlarının ortalamasının, aynı değişkene ait ifadelerin korelasyonlarının geometrik ortalamalarına oranını göstermektedir (Doğan, 2019: 46-47). HTMT değerinin 0.90 veya altında olması gerekmektedir (Hair vd., 2019: 9). Tablo 9'da HTMT oranları yer almakta ve değerlerin tamamının 0.90 altında olduğu görülmektedir.

**Tablo 10. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Ayrışma Geçerliliği Sonuçları
(Fornell Larcker Kriteri)**

	Jeoturizm Farkındalığı	Jeoturizm Etkileri	Jeoturizm Memnuniyeti	Turizm Bilgisi	Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	Yerel Yönetime Güven
Jeoturizm Farkındalığı	0.792						
Jeoturizm Etkileri	0.261	0.680					
Jeoturizm Memnuniyeti	0.355	0.658	0.712				
Turizm Bilgisi	0.231	0.552	0.644	0.846			
Turizm	0.246	0.186	0.186	0.177	0.903		

Kararlarını Etkileme Gücü							
Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	0.255	0.254	0.298	0.274	0.581	0.875	
Yerel Yönetime Güven	0.170	0.313	0.351	0.412	0.451	0.289	0.856

Değişkenlere ilişkin Fornell-Larcker kriteri değerleri Tablo 10’da sunulmuştur. Tabloda, değişkenlerin kesişme hücrelerinde bulunan ve koyu ile belirtilmiş değerler, ilgili değişkenin AVE değerinin kareköküdür. Bu değerlerin aynı sütunda yer alan ve korelasyon katsayılarını gösteren diğer değerlerden büyük olması gerekmektedir (Hair vd, 2019: 9). Tablo 10’da görüldüğü üzere, değişkenlere ilişkin korelasyon katsayılarının, AVE değerlerinin karekökünden düşük olduğu ve Fornell-Larcker kriterlerinin sağlandığı görülmektedir.

Tablo 11. Jeoturizm Ölçeğine İlişkin Ortalamalar

	n	Ortalama	Standart Sapma
Jeoturizm Ölçeği	402	4,1420	,53587
Jeoturizm Farkındalığı	402	3,7330	,86175
Jeoturizm Memnuniyeti	402	4,1628	,64950
Jeoturizm Etkileri	402	4,2418	,57962

Jeoturizm ölçeğinden alınan ortalamanın 4.1420 olduğu görülmektedir. Jeoturizm farkındalığı ve jeoturizm etkilerinin ortalama değerinin jeoturizm farkındalığı boyutundan yüksek oldukları görülmektedir. Bu durum jeoturizmin gelişminden, turistlerden ve etkilerinden memnun olduklarını jeoturizm farkındalığının diğer alt boyutların ortalamalarından düşük olduğu görülmektedir. Jeoturizm farkındalığının ortalamasının (3,7330) diğer alt boyutlardan düşük olması 4’ün altında kalması, jeoturizme olan farkındalığın etki ve memnuniyet algısından düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo 12. Turizm Desteği Ölçeğine İlişkin Ortalamalar

	n	Ortalama	Standart Sapma
Turizm Desteği Ölçeği	402	3,8580	,68567
Turizm Bilgisi	402	4,2886	,76476
Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	402	3,4768	1,05993
Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	402	3,1766	1,17323
Yerel Yönetime Güven	402	3,8389	1,15682

Turizm Desteği Ölçeğinin ortalamasının 3.8580 olduğu görülmektedir. Katılımcıların turizme desteklerinin olduğunu söylemek mümkündür. Turizm bilgisi alt boyutu ortalamasının diğer alt boyutlardan yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum yerel halkın turizm bilgisinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ortalamalar yerel yönetime güven, turizmden sağlanan kişisel fayda, turizm kararlarını etkileme gücü olarak sıralanabilir. Turizm bilgisine ilişkin ifadeler katılımlar ortalaması incelendiğinde (4,2886) yerel yönetime güven, turizmden sağlanan kişisel fayda ve turizm kararlarını etkileme gücü ortalamalarından daha yüksektir. Yerel halkın turizm hakkında daha fazla bilgi sahibi olduğu ancak, yerel yönetime ortaya yakın düzeyde güven duydukları, turizmden sağlanan kişisel faydanın (3,4768) düşük olması ve turizm kararlarını etkileme gücünün (3.1766) düşük olması dikkat çeken bulgular arasındadır.

Tablo 13. Araştırma Değişkenlerine İlişkin R² Katsayıları

	R²	Düzeltilmiş R²
Turizm Bilgisi	0.444	0.440
Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	0.078	0.071
Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	0.119	0.113
Yerel Yönetime Güven	0.137	0.131

R² değeri, dışsal değişkenlerin içsel değişkenin yüzde kaçını açıkladığını gösteren değerdir. R² değeri 0.25 ise zayıf, 0.50 ise orta, 0.75 ise güçlü olarak değerlendirilmektedir (Sastedt vd., 2017). Bazı durumlarda R² değerinin 0.10 bile olmasının yeterli olduğunu ifade etmektedir (Doğan, 2019).

Araştırma değişkenlerine ilişkin R² katsayıları değerleri Tablo 13’de verilmiştir. Tablo 13 incelendiğinde, turizm bilgisinin %44’ünün, turizm kararlarını

etkileme gücünün %7,1'inin, turizmden sağlanan kişisel faydanın %11,3'ünün ve yerel yönetime güvenin %13,1'inin açıklandığı görülmektedir.

2.15.1. Değişkenler Arasındaki İlişki ve Etki Büyüklüğü

Aşağıda verilen tabloda değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit etmek için f^2 katsayılarına yer verilmiştir.

Tablo 14. Araştırma Değişkenlerine İlişkin f^2 Katsayıları

Değişkenler Arasındaki İlişki	f^2
Jeoturizm Farkındalığı → Turizm Bilgisi	0.000
Jeoturizm Farkındalığı → Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	0.039
Jeoturizm Farkındalığı → Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	0.028
Jeoturizm Farkındalığı → Yerel Yönetime Güven	0.002
Jeoturizm Etkileri → Turizm Bilgisi	0.053
Jeoturizm Etkileri → Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	0.007
Jeoturizm Etkileri → Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	0.006
Jeoturizm Etkileri → Yerel Yönetime Güven	0.013
Jeoturizm Memnuniyeti → Turizm Bilgisi	0.235
Jeoturizm Memnuniyeti → Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	0.001
Jeoturizm Memnuniyeti → Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	0.019
Jeoturizm Memnuniyeti → Yerel Yönetime Güven	0.036

Etki büyüklüğü olarak ifade edilen f^2 her dışsal değişken için hesaplanmakta olup her bir dışsal değişkenin, içsel değişkenin açıklanma oranındaki payını göstermektedir (Doğan, 2019). Araştırma değişkenlerine ilişkin f^2 katsayıları Tablo 14'de verilmiştir. f^2 değeri etki büyüklüğü ölçütü olarak ifade edilmektedir. Her bağımsız değişkenin bağımlı değişken ile ne derece ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle 0,02-0,15 arasındaki f^2 değerleri düşük düzeyde etkiye, 0,16-0,35 arasındaki f^2 değerleri orta düzeyde etkiye ve 0,35'ten büyük f^2 değerleri yüksek düzeyde etkiye işaret etmektedir (Cohen, 1988).

2.15.2. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Yol Katsayıları

İlişki analizlerinde ilk dikkat edilecek husus doğrusallıktır. Öncelikli olarak Varyans Artırıcı Faktör (VIF) değerlerine ulaşılır. $VIF = (1/\text{Tolerans})$ şeklinde hesaplanır. Tolerans 0.20 altında ya da 5'in üstünde ise doğrusallığa ilişkin sorun

olduğu kabul edilmektedir. Doğrusallık problem teşkil etmediğinde İlişki Katsayılarına (Path Coefficient) bakılır. Bu nedenle t ve p değerleri önem taşımaktadır (Doğan, 2019). Doğrusallığa ilişkin sorun olmadığı tespit edilerek, hipotez testi için bootstrapping yapılmış, araştırmada değişkenlere ilişkin yol katsayıları yol katsayı değerleri (O), ortalama değerler (M), Standart Sapma, t ve p değerlerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 15. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Yol Katsayıları

Değişkenler	Yol Katsayı Değerleri (O)	Ortalama Değerler (M)	Standart Sapma	t Değerleri	p Değerleri
Jeoturizm Farkındalığı → Turizm Bilgisi	-0.005	-0.005	0.045	0.112	0.910
Jeoturizm Farkındalığı → Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	0.203	0.207	0.058	3.507	0.000*
Jeoturizm Farkındalığı → Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	0.168	0.171	0.059	2.869	0.004*
Jeoturizm Farkındalığı → Yerel Yönetime Güven	0.047	0.049	0.052	0.908	0.364
Jeoturizm Etkileri → Turizm Bilgisi	0.227	0.231	0.060	3.762	0.000*
Jeoturizm Etkileri → Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	0.103	0.103	0.067	1.526	0.127
Jeoturizm Etkileri → Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	0.093	0.092	0.076	1.231	0.218
Jeoturizm Etkileri → Yerel Yönetime Güven	0.143	0.140	0.083	1.713	0.087
Jeoturizm Memnuniyeti →	0.497	0.497	0.056	8.845	0.000*

Değişkenler	Yol Katsayı Değerleri (O)	Ortalama Değerler (M)	Standart Sapma	t Değerleri	p Değerleri
Turizm Bilgisi					
Jeoturizm Memnuniyeti → Turizm Kararlarını Etkileme Gücü	0.046	0.049	0.071	0.650	0.516
Jeoturizm Memnuniyeti → Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda	0.176	0.181	0.078	2.268	0.023*
Jeoturizm Memnuniyeti → Yerel Yönetime Güven	0.241	0.247	0.079	3.033	0.002*

*p<0.05

Jeoturizm farkındalığının turizm kararlarını etkileme gücü üzerinde ($\beta=0.203$, $p<0.05$) ve turizmden sağlanan kişisel fayda üzerinde ($\beta=0.168$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir.

Jeoturizm etkilerinin turizm bilgisi üzerinde ($\beta=0.227$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir. Jeoturizm memnuniyetinin turizm bilgisi üzerinde ($\beta=0.497$, $p<0.05$), turizmden sağlanan kişisel fayda üzerinde ($\beta=0.176$, $p<0.05$) ve yerel yönetime güven üzerinde ($\beta=0.241$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir.

2.16. DESTEKLENEN HİPOTEZLER

Aşağıdaki tabloda kurulan hipotezlerin desteklenme durumuna ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 16. Hipotezlerin Desteklenme Durumu

Hipotezlerin Desteklenme Durumu	
H1: Jeoturizm farkındalığının turizm bilgisine etkisi vardır.	Red
H2: Jeoturizm farkındalığının turizm kararlarını etkileme gücüne etkisi vardır.	Kabul

H3: Jeoturizm farkındalığının turizmden sağlanan kişisel faydaya etkisi vardır	Kabul
H4: Jeoturizm farkındalığının yerel yönetime güvene etkisi vardır	Red
H5: Jeoturizm etkilerinin turizm bilgisine etkisi vardır.	Kabul
H6: Jeoturizm etkilerinin turizm kararlarını etkileme gücüne etkisi vardır.	Red
H7: Jeoturizm etkilerinin turizmden sağlanan kişisel faydaya etkisi vardır.	Red
H8: Jeoturizm etkilerinin yerel yönetime güvene etkisi vardır.	Red
H9: Jeoturizm memnuniyetinin turizm bilgisine etkisi vardır.	Kabul
H10: Jeoturizm memnuniyetinin turizm kararlarını etkileme gücüne etkisi vardır.	Red
H11: Jeoturizm memnuniyetinin turizmden sağlanan kişisel faydaya etkisi vardır.	Kabul
H12: Jeoturizm memnuniyetinin yerel yönetime güvene etkisi vardır.	Kabul

Desteklenen hipotezler incelendiğinde; Jeoturizm farkındalığının turizm kararlarını etkileme gücü üzerinde ($\beta=0.203$, $p<0.05$) ve turizmden sağlanan kişisel fayda üzerinde ($\beta=0.168$, $p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Jeoturizm farkındalığının, turizm kararlarını etkileme gücü üzerinde %16 oranında etkileme gücüne sahip olduğunu söylemek mümkündür. Jeoturizm farkındalığı ile turizm bilgisi arasında bir ilişki tespit edilmemiştir. Jeoturizm farkındalığı ile turizm kararlarını etkileme gücü arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Jeoturizm farkındalığı arttıkça turizm kararlarını etkileme gücü artmaktadır. Jeoturizm farkındalığı ile turizmden sağlanan kişisel fayda arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Jeoturizm farkındalığının turizm kararlarını etkileme gücüne etkisi tespit edilmiştir. Jeoturizm farkındalığının turizmden sağlanan kişisel faydaya etkisi kabul edilmiştir. Jeoturizm farkındalığı ile yerel yönetime güven alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Jeoturizm etkilerinin turizm bilgisi üzerinde etkisi incelendiğinde, ($\beta=0.227$, $p<0.05$) iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etki olduğu görülmektedir. Jeoturizm etkilerinin turizm bilgisi üzerinde %22 oranında etkileme gücüne sahip olduğunu söylemek mümkündür. Jeoturizm etkileri ile turizm bilgisi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Jeoturizm etkileri arttıkça turizm

bilgisi artmaktadır. Jeoturizm etkilerinin turizm bilgisine etkisi hipotezi kabul edilmiştir. Araştırma sonucunda jeoturizm etkilerinin turizme desteğine etkisi anlamlı olarak bulunmuştur. Jeoturizm etkileri ile turizm kararlarını etkileme gücü arasında bir ilişki ve anlamlı bir etki olmadığı tespit edilmiştir. Jeoturizm etkileri ile turizmden sağlanan kişisel fayda arasında bir ilişki ve anlamlı bir etki olmadığı tespit edilmiştir. Jeoturizm etkileri ile yerel yönetime güven arasında bir ilişki ve anlamlı bir etki olmadığı bulunmuştur.

Jeoturizm memnuniyetinin turizm bilgisi üzerinde ($\beta=0.497$, $p<0.05$) etkisi incelendiğinde %49 oranında bir etkileme gücüne sahip olması dikkat çekmektedir. Jeoturizm memnuniyetinin turizmden sağlanan kişisel fayda üzerinde ($\beta=0.176$, $p<0.05$) %17 oranında bir etkileme gücü olduğu söylenebilir. Jeoturizm memnuniyetinin, yerel yönetime güven üzerinde ($\beta=0.241$, $p<0.05$) %24 oranında bir etkileme gücüne sahip olduğu görülmektedir. Jeoturizm memnuniyeti ile turizm bilgisi arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Jeoturizm memnuniyet düzeyi arttıkça turizm bilgisi artmıştır. Jeoturizm memnuniyetinin turizm bilgisine etkisi hipotezi de etki analizi sonrası kabul edilmiştir. Jeoturizm memnuniyeti düzeyi arttıkça turizmden sağlanan kişisel faydanın arttığı görülmektedir. Jeoturizm memnuniyetinin turizmden sağlanan kişisel faydaya etkisi hipotezi de etki analizi sonrası kabul edilmiştir. Jeoturizm memnuniyeti ile yerel yönetime güven arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Jeoturizm memnuniyeti arttıkça yerel yönetime güven düzeyinin arttığı görülmektedir. Jeoturizm memnuniyetinin yerel yönetime güvene etkisi vardır hipotezi kabul edilmiştir.

2.17. NİTEL ANALİZ BULGULARI

Nitel araştırmada katılımcı listesi, araştırma sonucunda edinilen bulgular detaylı olarak incelenmiştir. Nitel analiz için tema ve alt temalar oluşturulmuş, görselleştirilmiştir.

2.17.1. Nitel Araştırma Katılımcı Listesi

Aşağıdaki tabloda nitel araştırmaya katılanların listesi bulunmaktadır. JEMİRKO 1, Yatağan Belediyesi 2, Muğla Ticaret ve Sanayi Odası (MUTSO) 1, Menteşe Belediyesi 1, Muğla Büyükşehir Belediyesi (MBB) 1, Sivil Toplum

Kuruluşu (STK) 4, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (MSKÜ) Akademisyen 1 ve yerel halk 2 kişi, katılımcı olarak belirlenmiş ve liste oluşturulmuştur.

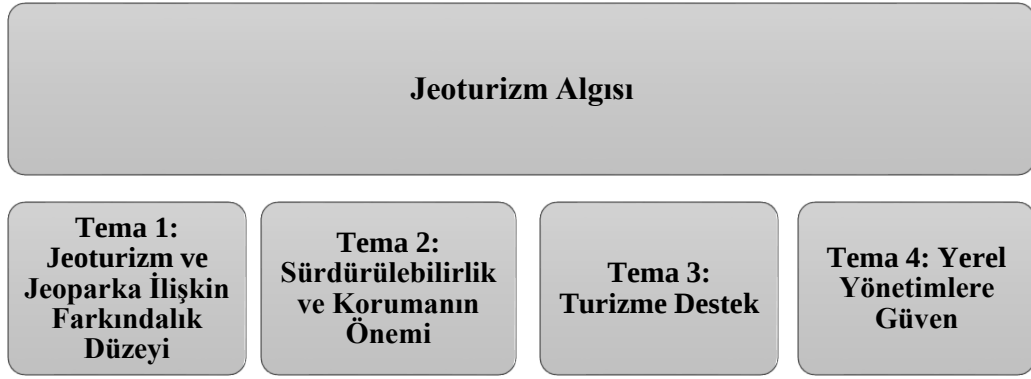
Tablo 17. Nitel Araştırma Katılımcı Listesi

Kurum	Görev	Görüşme Tarihi
JEMİRKÖ	Üye	10.01.2023
Yatağan Belediyesi	Memur	05.01.2024
MUTSO	Turizm Kültürel Miras Projesi Saha Çalışanı	29.12.2023
Menteşe Belediyesi	Memur	27.11.2023
STK	Mimar	08.02.2024
MBB	Memur	05.01.2024
STK	Yatağan Yeşil Yaşam Derneği	05.01.2024
Yatağan Belediyesi	Memur	10.05.2024
Yerel Halk	Ev hanımı-Çiftçi	08.01.2024
STK	Yatağan Esnaf	12.01.2024
STK	BODFAD	25.05.2024
MSKÜ	Akademisyen	12.04.2024
Yerel Halk	Çiftçi	15.03.2024

Araştırmanın nitel kısmı için görüşmeler bazı katılımcılar için veri toplama süreci internet üzerinden bazıları için yüzyüze yürütülmüştür. Görüşmeler ortalama olarak 20 dakika sürmüştür. Katılımcıların görüşleri MAXQDA Nitel Araştırma Paket Programına aktarılmıştır.

2.17.2. Nitel Araştırmanın Simgesel Modeli

Araştırmanın nitel kısmının simgesel açıdan modelleştirilmiş hali Şekil 7’de kurgulanmıştır. Modelde, jeoturizm algısı teması altında 4 alt tema yer almaktadır.

Şekil 7. Nitel Araştırmanın Simgesel Modeli

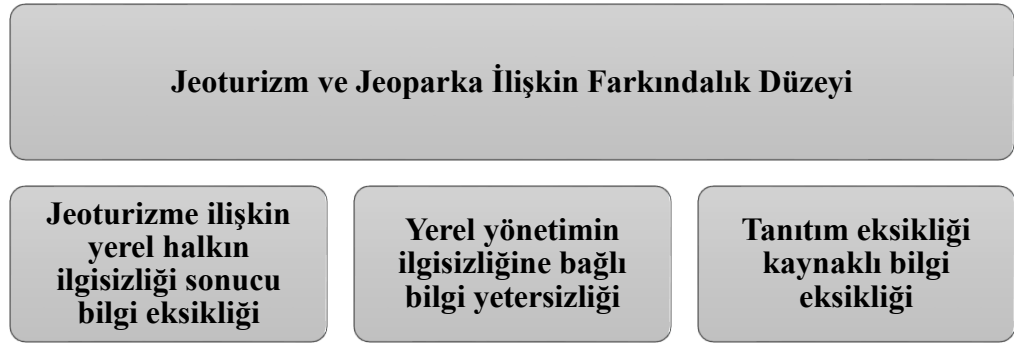
Araştırma için hazırlanan görüşme sorularının katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda “Jeoturizm Algısı” teması altında dört alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar ise, “Jeoturizm ve Jeoparka İlişkin Farkındalık Düzeyi, Sürdürülebilirlik ve Korumanın Önemi, Turizme Destek ve Yerel Yönetimlere Güven” şeklinde ortaya çıkmıştır. Sonraki bölümlerde her tema için alt tema içerikleri simgesel model ile açıklanmıştır.

2.17.3. Nitel Araştırma Bulguları

Nitel araştırma için hazırlanan görüşme soruları betimsel analize tabi tutularak tema ve temalar da kendi içinde ifadelerle göre alt temalara ayrılmıştır.

Tema 1: Jeoturizm Farkındalığı Alt Temaları

Tema 1’de jeoturizme ilişkin bilgi ve farkındalığı tespit etmek için alt temalara ayrılmıştır. Kavramsal bilgi, alana yapılan ziyaret, gözlem ve tekrar ziyaret etme niyetleri ile ilgili katılımcı ifadelerine yer verilmiştir. Bu bölümde, soru ve ifadelerde paydaşların farkındalık düzeyine ilişkin ifadeler nedenleri ile birlikte sorgulanmıştır.

Şekil 8. Jeoturizm ve Jeoparka İlişkin Farkındalık Düzeyinin Az Olmasının Nedenlerine İlişkin Alt Temalar

Katılımcıların öncelikli olarak jeopark ve jeoturizm hakkında sahip oldukları bilgiyi tespit etmek için nitel görüşme sorularına jeoparklar hakkında ne düşünüyorsunuz? Kısaca jeoparkı tanımlar mısınız? soruları iletilmiştir. İkinci soruda Jeoturizm kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusu iletilmiştir. Nitel araştırmaya katılanların çoğunluğunun jeopark ve jeoturizm konusunda kavramsal bilgiye sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların doğa, turizm ve koruma odaklı olarak jeopark ve jeoturizm kavramlarını tanımladıkları farkedilmiştir. Katılımcıların jeoturizmi, “kırsal organik bir turizm” (katılımcı 7), “doğa sporlarının bir uzantısı” (katılımcı 5), “sürdürülebilir turizmi amaçlayan bir turizm türü” (katılımcı 6) olarak tanımladıkları dikkat çekmektedir. Katılımcıların 5’i jeopark ve jeoturizm konusunda bilgi sahibi olmadığını ifade etmektedir. Bu durum araştırmaya katılanların jeoturizm bilgisinin %38,4 oranıyla bulunmadığını göstermektedir. %61,6’sı ise jeoturizm ve jeoparklar konusunda bilgi sahibidir.

Tablo 18. Jeoturizm Bilgi Yetersizliğinin Nedenlerine İlişkin Katılımcı İfadeleri

İfadeler	Frekans
Miras alanları hakkında yeterli tanıtım ve bilginin paylaşılmaması	4
Turist ilgisi, yerel yönetimin ilgisizliği	3
UNESCO’ya üye olunmamasının bilgi eksikliğine etkisi	1
Turist rehberlerinin ilgisizliği	1
Jeolojik mirasın korunması ihtiyacına karşılık ortaya çıkan bir kavram: Jeoturizm	1

Katılımcıların jeoturizm faaliyetleri konusundaki bilgileri ve katılım isteklerini tespit etmek için sorulan soruda katılımcıların ifadeleri incelenmiştir. Araştırmaya katılanların çoğunluğu jeoturizm faaliyetlerine katılmak istediğini belirtmektedir. Alanı ziyaret etmemiş katılımcılar da konuya ilgi gösterdiğini iletmişlerdir. Katılımcıların %61,5'i jeoturizm faaliyetlerine katılmak istediklerini ifade etmişlerdir. Nitel araştırma sürecine dâhil olan katılımcıların çoğunlukla Gökbel Vadisi Jeopark Alanı'nı ziyaret ettikleri görülmektedir. 13 katılımcının 7'si alanı daha önce ziyaret etmiştir. Katılımcıların %53.8'i alanı daha önce ziyaret etmiş kişilerdir. %46.2'si alanı daha önce ziyaret etmemiştir.

Tablo 19. Jeopark Alanını Ziyaret Etme Amacına İlişkin Katılımcı İfadeleri

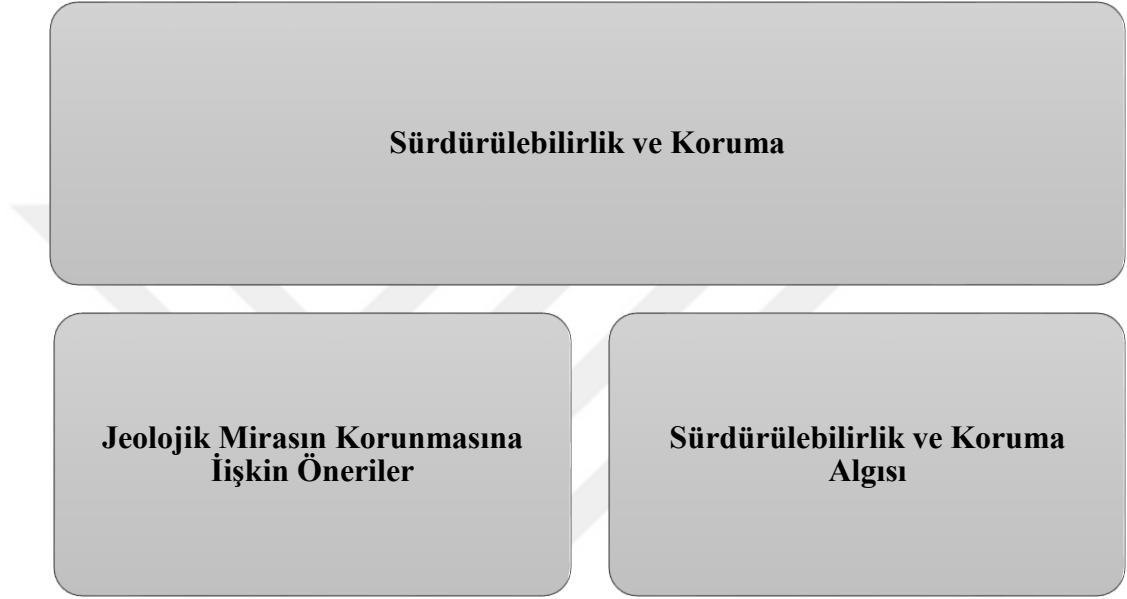
İfade	Frekans
İnceleme gezisi	2
Yoldan geçerken farketme	2
Jeolojik mirasın korunması amaçlı gezi	2
Dernek faaliyetleri	1
Gezi	1

Katılımcıların jeopark alanını ziyaret etme amacının, yol üzeri geçerken tesadüfen fark edilmesi (2 kişi), inceleme gezisi (2 kişi), gezi (1 kişi), jeokoruma amaçlı gezi (2 kişi) ve dernek faaliyetleri (1 kişi) olduğu görülmektedir. Alanda koruma ihtiyacının bölgedeki STK'lar tarafından farkedilir olduğu, inceleme gezilerinin alanda gerçekleştirildiği bulgusu dikkat çekmektedir. Katılımcılardan gezi amaçlı ya da tesadüfen ziyarette bulunanların jeopark alanını tekrar ziyaret etmek istedikleri görülmektedir. Diğer katılımcıların söz konusu sahada daha aktif oldukları görülmektedir. Katılımcıların %38,4'ü alanı tekrar ziyaret etmek istediklerini belirtirken %61,6'sı bu konuda görüş bildirmemiştir.

Katılımcıların jeopark alanlarını çoğunlukla doğal yollarla oluşmuş yer şekilleri, doğal kayaçlar olarak tanımladıkları, yine 2 katılımcının jeolojik oluşumlar ve jeolojik miras koruma alanı olarak tanımladıkları görülmektedir. Katılımcılardan biri milyonlarca yıllık yer şekilleri olarak tanımlamaktadır. 13 katılımcıdan 8'inin jeopark tanımını doğru olarak yaptığı ve jeopark hakkında bilgi sahibi olduğu görülmektedir.

13 katılımcıdan sadece 3'ü jeoturizm konusunda betimleme yapmıştır. Katılımcıların algısal ve yansıtılmış ifadeleri ayrıştırıldıktan sonra jeoturizmi, sürdürülebilir turizm, kırsal turizm ve doğa turizminin bir uzantısı olarak gördükleri tespit edilmiştir. Bu durum jeoturizm konusunda bilgi yetersizliği olduğunu göstermektedir.

Tema 2: Sürdürülebilirlik ve Koruma Alt Temaları

Şekil 9. Sürdürülebilirlik ve Koruma Teması

Tema 2’de sürdürülebilirlik ve korumaya ilişkin görüşlerin tespit edilmesi amacıyla ilişkin görüşme soruları jeolojik ve doğal mirasın korunması, jeoturizm ve sürdürülebilirlik ilişkisi, Gökbel Vadisi’nin bilimsel ve görsel değerine ilişkin bilgileri, Gökbel Vadisi’nin yok olma tehdidi hakkında bilgileri olup olmadığını tespit etmek üzere alt temalara ayrılmıştır. Jeoturizm ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişki hakkında düşünceleriniz nelerdir? Gökbel Vadisi’nin gelecek nesillere bozulmadan aktarılabilmesi için ne gibi önlemlerin alınması gerekmektedir? Yatağan-Çine Karayolunda konumlanmış Gökbel Vadisi’nin bilimsel ve görsel değerini ve koruma gerekliliğini açıklar mısınız? Soruları yöneltilmiştir.

Tablo 20. Jeolojik ve Doğal Mirasın Korunmasına İlişkin Katılımcı Önerileri

İfadeler	Frekans
Ülke geneli tanıtımın yapılan jeolojik mirasın korunmasında bilincin oluşturulması	2
Ekonomik fayda ile korumanın sağlanması	1
Jeolojik mirasın turizm aracılığıyla jeoeğitim süreci ile korunması	1
Turizmden sağlanabilecek kişisel faydaların yerel halka aktararak mirasın korunması	1
Bilgilendirme toplantılarının yapılarak korumanın sağlanması	1
Okul gezilerinin yapılarak koruma bilincinin oluşturulması	1
Jeolojik koruma için bir ekibin oluşturulması	1

Bölgenin turizme açılması aracılığıyla koruma altına alınarak sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda olumsuz bir geri bildirim bulunmamaktadır. Katılımcıların %23'ü jeolojik mirasın korunmasına ilişkin bir görüş ifade etmemiştir.

Katılımcılar, jeoturizm faaliyetleri ile sürdürülebilirlik arasında bir bağ kurmaktadır. Bölgenin insanlar tarafından kontrollü bir şekilde ziyaret edilmesi, alanın bu doğrultuda yerel yönetimler tarafından korunmasının sağlanması konusunda katılımcılar hemfikirdir. Katılımcıların %38,4'ü ise jeoturizm ve sürdürülebilirlik ilişkisine ilişkin soruya bu konuda bilgileri olmadığını ifade ederek yanıt vermemiştir.

Katılımcıların çoğunluğu alanın sürdürülebilirliğinde turizmin rolünün önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Katılımcılardan biri “*Gökbelli turizm başlarsa madencilik yasaklınırsa sürdürülebilir bir turizm ortaya çıkar*” şeklinde görüş belirtmektedir. Katılımcıların%38,4'ü sürdürülebilirlik ve turizm ilişkisi üzerine görüş bildirmemiştir. Katılımcıların %61,6'sı turizm ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiye ilişkin görüşlerini ifade etmiştir. Bu durum katılımcıların yüksek çoğunluğunun sürdürülebilirlik ve turizm arasındaki ilişkiye ilişkin farkındalıklarının olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların çoğunluğu Gökbel Vadisinin özgün değeri hakkında bilgi sahibidir. Alanın eşsiz ve biricik olmasına ve görsel, tarihi ve kültürel değerlere yapılan vurgu dikkat çekmektedir. Katılımcıların %38,4'ü ise jeoparkın görsel ve bilimsel değerine ilişkin soruya bu konuda bilgileri olmadığını ifade ederek yanıt vermemiştir.

Sürdürülebilirlik ve Korunmaya İlişkin İçerik Analizi

Aşağıdaki tabloda katılımcıların sürdürülebilirlik ve jeoturizm ilişkisine ilişkin ifadelerin özü ve ne sıklıkla hangi ifadelerin kullanıldığına yer verilmiştir.

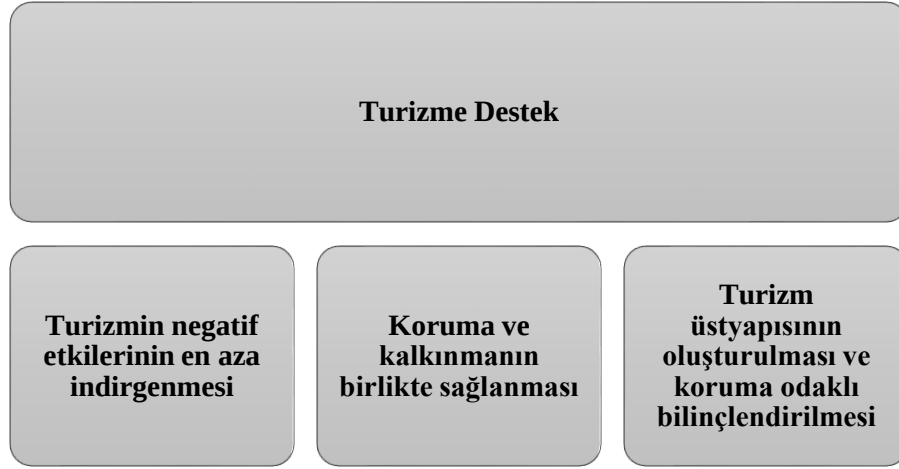
Tablo 21. Sürdürülebilirlik ve Korunmaya İlişkin İçerik Analizi Frekans Tablosu

İfadeler	Frekans
Jeolojik mirasın korunmasında turizmin olumlu etkisi	2
Turizm faaliyetlerinin negatif sonuçlarına ilişkin görüşler	2
Sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda turizm hareketliliğinin desteklenmesi	1
Jeolojik koruma odaklı olmak, jeo-eğitim ile bilinçlendirme	1
Paydaşların ilgisizliği	1
Jeolojik mirasın korunmasında tanıtımın önemi	1

Katılımcıların jeolojik miras ve koruma arasındaki ilişkide turizmin önemli rolü olduğunu konusunda fikir birliğine sahip olduğu görülmektedir. Tüm görüşmeler sonucunda da katılımcıların jeolojik korumaya ilişkin algılarının yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Turizmin gelir yaratıcı etkisinin de vurgulandığı görülmektedir.

Genel anlamda bir sonuca varılması gerekirse, bu temanın oluşum sürecinde sürdürülebilirlik ve jeolojik mirasın korunmasına ilişkin katılımcıların hepsi tanıtımın yetersiz olmasına, yerel yönetim ve paydaşların ilgisizliğine vurgu yapmıştır. Bölgede jeoturizmin gelişmemesi ve jeoturizm farkındalığının oluşmamasında bunlar önemli etkenler olarak görülmektedir.

Tema 3: Turizme Destek

Şekil 10. Turizme Destek Teması

Katılımcıların jeoparkın turizme açılması konusunda fikirlerinin olumlu olduğu, koruma ve sürdürülebilirlik açısından iyi bir alan yönetimi ile desteklenmesi ile jeoparkın turizme açılmasını bir fırsat olarak ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Sürdürülebilirlik, jeoloji eğitimi ve farkındalık arasındaki ilişkinin kuvvetlendirilmesi ve bir araç olarak insanların sürdürülebilir turizm çatısı altında birleştirilmesi amaçlanmalıdır. Katılımcı 1'in görüşünde ana amacın sürdürülebilirlik olmasının gerekliliğini vurgulaması ve turizmin sadece bunu sağlamak için bir araç olarak kullanılması tam olarak istenilen ve çabalanan durumdur.

Tablo 22. Jeoparkın Turizme Açılmasına İlişkin İfadelerin İçerik Analizi - Frekans Tablosu

İfadeler	Frekans
Turizmin negatif etkilerinin en aza indirgenmesi	3
Madencilik faaliyetlerinin önlenmesi	3
Jeoturistlerin doğa koruma konusunda bilinçli oluşu	1
Turizm hareketliliğinin ekonomik gücü ile koruma ve kalkınmanın sağlanması	1
Turizm altyapısında işletmelerin bilinçlendirilmesi	1

Katılımcılar jeolojik mirasın korunmasında jeoturizmin önemini bilmekle birlikte, sürdürülebilirlik ve korumaya ilişkin endişelerini şartlandırarak dile

getirmiştir. Öncelikli olarak yerel halkın, turistlerin ve işletmelerin jeolojik miras alanlarının korunmasında bilinçlendirilmesi, bu durum sağlandığında da turizmin jeolojik miras alanının korunmasında bir fırsat olarak görülebileceği olgusu tanımlanmaktadır.

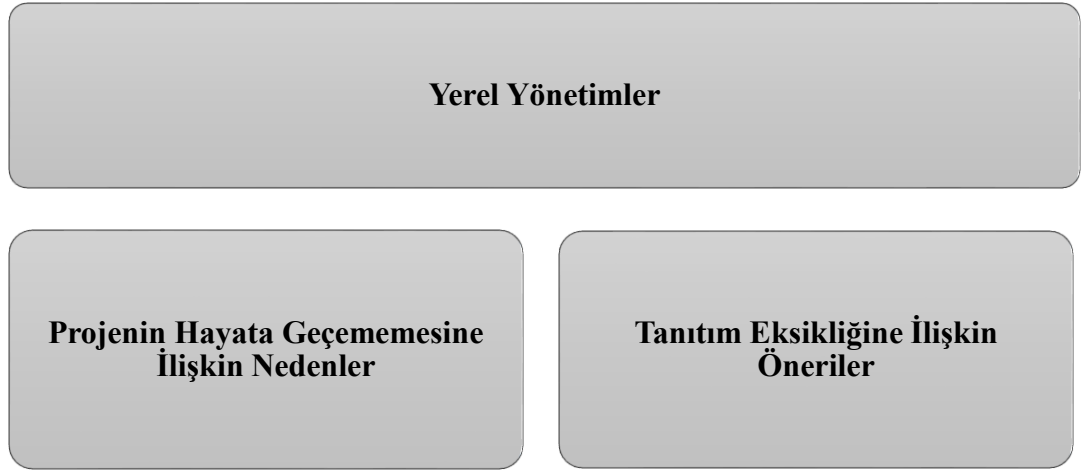
Katılımcıların %46,1'i alanın turizme açılmasını bir fırsat olarak gördüğünü açık bir şekilde ifade etmiştir. %23'ü ise (3 kişi) alanda jeokoruma odaklı olma ve yok olma tehdidine karşı önlemlerin alınması ve sınırların belirlenmesi şartlarıyla turizme açılmasını fırsat olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Katılımcıların %30,9'u ise bu konuda görüş bildirmemiştir.

Katılımcılar jeoturizm faaliyetleri ile alternatif turizm türlerini bir araya getirmiştir. Fotoğraf çekimi, yürüyüş ve tırmanışlar, doğa sporları, çadır turizmi gibi faaliyetler dile getirilmiştir. Katılımcıların %53,8'i alanda yapılabilecek jeoturizm faaliyetlerine ilişkin görüş bildirmemiştir. Bu konuda görüş bildiren 6 katılımcının 4'ü diğer bir ifadeyle katılımcıların %30,7'si yapılabilecek faaliyetleri açıklamadan önce korumaya ilişkin şartları ifade ederek faaliyetleri açıklamıştır. Bu durum katılımcıların jeokoruma odaklı olduklarını göstermektedir.

Katılımcıların %61,5'i jeoparkın turizme açılmasının bölgeye katkı sağlayacağını ifade etmiştir. %38,5'i ise bu konuda görüş bildirmemiştir. Ancak görüşme notlarından anlaşıldığı üzere % 80 üzerinde katılımcının turizme açılmasını desteklediği ancak katılımcıların %20'unun jeokoruma konusunda endişelerinin var olduğu düşünülmektedir. Ancak yapılan görüşmeler sonucunda paydaşların, jeopark projesinin tamamlanmasının bölgeye katkı sağlayacağı konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Buradaki endişenin alan yönetimi ile ilgili olduğu görülmektedir.

Tema 4: Yerel Yönetimler

Katılımcılara yerel yönetim ve paydaşların jeoparka verdiği önem ve desteğin tespit edilmesi için aşağıdaki sorular yöneltilmiştir: Gökbel Vadisi jeolojik miras olarak nasıl korunmaktadır? Jeoturizm faaliyetleri yerel yönetimler, yerel halk, seyahat acenteleri ve diğer paydaşlardan destek görüyor mu?

Şekil 11. Yerel Yönetimler

Yerel Yönetimler- Tanıtım Eksikliği

Katılımcıların yerel yönetimler temasına ilişkin tanıtım eksikliğini vurguladıkları ifadelerle ilişkin tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 23. Projenin Hayata Geçememesine İlişkin Nedenlerine İlişkin İfadeler

İfadeler	Frekans
Yerel yönetimlerin farkındalığının az olması	13
Paydaşlardan destek görmemesi	13
Yerli halk tarafından bilinmemesi	7
Seyahat acentelerinden destek görmemesi	2
Yönetimin değişmesi	1
İşi bilmeyenlerin projeye dâhil olmak istemesi ve karmaşaya neden olması	1
Yerel halkın korunan alanlardan korkması	1
Turistler tarafından yeterince tanınmaması	1
Alanı tanıtıcı bir levhanın bulunmaması	1
Bürokratik engeller	1
Yerel yönetim değişikliklerinde veri kaybı	1

Projenin hayata geçirilememesinde, yerel yönetim ve paydaşların ilgisizliği ve bilgisizliği ön plana çıkmaktadır. Bir katılımcı tarafından birçok neden dile getirilmiş, tabloda tek ifade olarak alınmıştır. Ancak katılımcıların tamamı projenin

hayata geçememesinin nedenini yerel yönetim ve paydaşların ilgisizliğinden kaynaklandığını düşünmektedir. Bürokratik engeller de bu sorunda dikkat çeken nedenler arasındadır. Alanda uzun süre kişisel mülkiyet devri konusunda sorunlar yaşandığı katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

Katılımcıların %84,6'sı jeoparka yerel yönetimler tarafından yeterince önem verilmediğini ifade etmektedir. Nitel araştırma sürecinde en çok görüş beyan edilen sorunun katılımcıların görüş birliğine sahip olması ile yerel yönetimin jeoparka yeterince önem vermemesi olduğu söylenebilir.

Tablo 24. Tanıtım Eksikliğine İlişkin Öneriler

İfadeler	Frekans
Okul gezilerinin düzenlenmesi	4
Bölge otellerinin bilgilendirilmesi	1
UNESCO Jeopark Ağı'na üye olmak için çalışmaların hızlandırılması	1
Düzenli olarak bilgilendirme toplantılarının yapılması	1
Yerel halkın bilinçlendirilmesi için faaliyetlerin düzenlenmesi	1
Alanı tanıtıcı levhaların yerleştirilmesi	1
Tanıtım filmlerinin çekilmesi	1
Akademik çalışma ve projelerin artırılması	1
Turlar düzenlenmesi	1

Katılımcıların %69,2'si jeoparkın tanınmadığını ifade etmiştir. Jeoparkın tanınırlığının artırılması yönünde yerel yönetimlere düşen görevlerin yerine getirilmesi, bölgedeki otellerin bilgilendirilmesi, yerel halkın bilinçlendirilmesi, tanıtım filmlerinin çekilmesi, turlar düzenlenmesi, bürokratik engellerin kaldırılması, akademik çalışmaların ve projelerin artırılması şeklinde özetlemek mümkündür.

Paydaşların jeopark ve jeoturizme verdiği desteğe ilişkin ifadeler incelendiğinde katılımcıların %46,1'i projenin paydaşlar tarafından desteklenmediği görüşüne sahip oldukları görülmektedir. Projenin yürütülmesi için uzun zamandır çaba sarfedildiği ancak organizasyon ve koordinasyon sorunları, bürokratik engeller ve destinasyon yönetiminin eksikliği gibi sorunlar nedeniyle projenin tamamlanamadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Ankete katılım gösteren 402 yerel halkın, ankette yer alan eklemek istediklerinizi belirtiniz kısmına verdiği ifadeler incelendiğinde, turizme açılmasını destekleyen ifadeler olmakla birlikte, açılmasını desteklemeyen bir azınlık bulunmaktadır. Yerel halkın koruma yönünde daha fazla görüş bildirdikleri söylenebilir. Jeolojik koruma bilinçlerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Önem, bilinçlendirme, tanıtım, turizm, bilgilendirme, turizme açılma, bakım, kelimelerinin sıklıkla kullanıldığı ve kelime bulutunda daha önde olduğu görülmektedir.

Tablo 25. “Ziyaret Amacı”na İlişkin Katılımcı İfadeleri

Ziyaret amacı	Frekans
Gezmek	27
İnceleme	5
Komşu köy ziyareti	4
Seyahat	2
Doğa yürüyüşü	2
İlk defa duyuyorum	1
Eğlence	1
Okul gezisi	1
Yangın söndürme	1

Ziyaret eden katılımcıların çoğu gezmek amaçlı ziyarette bulunduğunu ifade etmektedir. Ziyaret amaçları arasında okul gezisi, inceleme, komşu ziyareti, seyahat sırasında denk gelme gibi nedenler yer almaktadır.

SONUÇ

Tüm dünyada ve özellikle de Avrupa’da Jeopark Projelerinin oldukça yaygın olması, jeoturizm faaliyetlerinin artması, doğaya dönüş akımı ile başlamıştır. Türkiye’de de son yıllarda doğaya dönüş turizmi aktiviteleri yoğunlaşmıştır. Jeoturizm sürdürülebilir turizm türü olarak hem yaratıcı aktivitelerle (prehistorik dönem hikâye anlatımları, gösterileri, deneyimlemeleri, mitolojik hikâye anlatımları ve gösterileri vb.) hem de doğa temelli turizm aktiviteleri ile yeni neslin gözdesi olabilecek bir fenomendir.

Dünyada özellikle Avrupa’da jeoturizm faaliyetleri oldukça yaratıcı şekilde yürütülmekte, jeo-ürünler hediyeelik eşya şeklinde tasarlanmakta, jeo-müzeler kurulmakta ve tarih öncesi viral deneyimler yaşatılmaktadır. Jeoturizm faaliyetlerinin teknoloji ve yaratıcılıkla bütünleştiği bir dönemde ulusal anlamda geride kalındığını söylemek mümkündür.

Jeoturizm, sürdürülebilir turizmin önemli bir alanı olarak son yıllarda giderek önem kazanmaktadır. Bilimsel değere sahip doğal miras alanlarının kaderine terkedilmesi, halkın bilinçsizliği ve tahribatın engellenememesi turizmin, alanın sürdürülebilirliği için aracı bir rol oynamasını gerekli kılmıştır.

Araştırmada yok olma tehlikesi ile karşıkarşıya olan Gökbel Vadisi’nin sürdürülebilirliğinin sağlanması, doğal mirasın gelecek nesillere aktarılması için jeoturizm faaliyetlerinin gerekli koruma ve güvenlik tedbirleri alınarak ziyaretçilere açılmasının önünde bulunan engellerin tespit edilmesi, yerel halk ve turizm paydaşlarının algı, farkındalık ve desteğinin nitel ve nicel araştırma yöntemleri ile incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

- ✓ **Jeoturizm Ölçeği’nden elde edilen bulgular:** Jeoturizm ölçek geliştirme sonrasında alt boyutlar, jeoturizm farkındalığı, jeoturizm etkileri, jeoturizm memnuniyeti olarak belirlenmiştir. AFA ve DFA sonucunda elde edilen 24 maddelik jeoturizm ölçeğine son hali verilmiştir. Jeoturizm ölçeği geliştirme sürecinde jeoturizmin etkileri alt boyutunun 3 ifadeden oluştuğu

ve madde korelasyonları incelendiğinde bu alt boyutun geliştirilebilir olduğu dikkat çekmektedir.

- ✓ Jeoturizm ölçeği alt boyutları ile turizm desteği ölçeği alt boyutları arasındaki etkileme gücü incelendiğinde, jeoturizm farkındalığının turizm kararlarını etkileme gücü üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, analiz sonucunda jeoturizm farkındalığının turizm kararlarını etkileme gücü üzerinde olumlu yönde bir etkisi vardır. Araştırma sonucu literatürdeki bazı araştırmaların sonucunu destekleyici niteliktedir (Çiçek ve Sarı, 2018).
- ✓ Jeoturizm ölçeği alt boyutları ile turizm desteği ölçeği alt boyutları arasındaki etkileme gücü incelendiğinde, turizmden sağlanan kişisel fayda üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir. Jeoturizm farkındalığının turizmden sağlanan kişisel fayda üzerinde olumlu yönde bir etkisi vardır. Araştırma sonucu literatürdeki bazı araştırmaların sonucunu destekleyici niteliktedir (Ekici ve Çizel, 2014; Jurowski vd., 1997; Yoon vd., 2000; Qin vd., 2021).
- ✓ Jeoturizm etkilerinin turizm bilgisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu araştırma sonucu literatürdeki bazı araştırmaların sonucunu destekleyici niteliktedir (Choi ve Murray, 2010; Styliadis vd., 2014; Boğan ve Sarışık, 2016).
- ✓ Jeoturizm memnuniyetinin turizm bilgisi üzerinde turizmden sağlanan kişisel fayda üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir. Araştırma sonucu literatürdeki bazı araştırmaların sonucunu destekleyici niteliktedir (Tiwari vd., 2021; Setiawan vd., 2020; Çiçek ve Sarı, 2018).
- ✓ Jeoturizm memnuniyetinin turizm bilgisi üzerinde yerel yönetime güven üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir. Araştırma sonucu literatürdeki bazı araştırmaların sonucunu destekleyici niteliktedir (Tür, 1999; Çiçek ve Sarı, 2018).
- ✓ Çalışma sonucunda elde edilen bulgular turizmin etkilerinin turizm desteğine ilişkin etkisini ve literatürdeki çalışmaları (Héctor vd., 2017; Acuner ve Aydın, 2022; Frleta ve Badurina, 2019; Baltacı, 2020; Makoni

ve Tichaawa, 2017; Ca'rdenas vd.,2015; Buzlukçu ve Avcıkurt, 2020; Choi ve Murray, 2010 ; Stylidis vd., 2014; Özkan vd., 2023; Garcia vd., 2008; Setiawan vd., 2020; İnsani vd., 2022; Ertaş ve Kanca, 2023) destekleyici niteliktedir.

Derinöz (2021), Yatağan Jeoparkı'na ilişkin yaptığı çalışma sonucunda jeoturizm bilgisinin yeterli düzeyde olmadığını ancak halkın bulundukları bölgede yerşekilleri açısından bir değere sahip olan bölgede yaşadıklarının farkında olduklarını tespit etmiştir. Derinöz (2021) çalışmasında, jeoparka ilişkin yerel yönetim tarafından yürütülen çalışmalardan yerel halkın bilgisi olmadığını ifade etmektedir.

Araştırma sonucu aşağıdaki gibidir:

- ✓ **Jeoturizm bilgisi:** Araştırmanın nitel kısmında elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğu jeoturizm ve jeoparklar konusunda bilgi sahibidir. Araştırmanın nicel kısmında elde edilen sonuçlarla karşılaştırıldığında tam tersi bir durum söz konusudur. Yerel halkın %70'inin jeopark ve jeoturizm konusunda bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Bu sonuç amaçlı örneklem ile seçilen nitel örneklemin yerel halka oranla daha fazla bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Yerel halkın bilgi eksikliği de dikkat çekmektedir.
- ✓ **Jeopark ve jeoturizm farkındalığı:** Nitel araştırmaya katılanların alanı ziyaret amaçları incelendiğinde, inceleme gezisine katılım, ilgi çekici bir yer olması, fotoğraf çekimi için gittiği, alanı koruma amaçlı ziyaretlerde bulunduğu gibi amaçlar dikkat çekmektedir. Gözlemlerde, “*tarif edemeyeceğim hisler yaşatması*”, “*tümüyle büyüleyiciydi*” ifadeleri dile getirilmiştir. Katılımcılar ziyaretlerinde alandan etkilendiklerini ifade etmektedir. Alanı ziyaret ettiğini ifade eden tüm katılımcılar (%100) alanı tekrar ziyaret etmek istediklerini ifade etmektedir. Tunçay (2011) çalışmasında Yatağan Jeoparkı'nı tekrar ziyaret etme isteğine ilişkin %96 bir katılım sonucu elde etmiştir. Yerel halk ile yapılan görüşmeler ve verilerden elde edilen bilgiler ışığında jeoturizm ve jeopark hakkında bilgi sahibi olmadıkları ancak turizmin gelişimini destekledikleri

görülmektedir. Jeoturizm farkındalığı, jeoturizm ilgisi, doğal miras ve korumaya ilişkin görüşler Tunçay (2011)'ın Yatağan Jeoparkı'na ilişkin yaptığı araştırma sonucu ile örtüşmektedir.

- ✓ **Sürdürülebilirlik, jeolojik ve doğal mirasın korunması:** Katılımcıların yüksek çoğunlukla jeopark, jeolojik miras, doğal miras alanları hakkında bilgi sahibi olduğu, turizm aracılığıyla sürdürebilir kalkınmaya olacak katkısının farkında olduğu görülmektedir. Özellikle etrafındaki maden sahalarının alanı tehdit ettiği, korumanın sağlanmamış olmasının ifade edilmesi dikkat çekmektedir. Sürdürülebilirlik ve jeoturizm arasındaki ilişki için turizmin hayati öneme sahip olduğu bilinmekle birlikte, turizmin arka planda kalarak öncelikli korumanın jeolojik miras alanına verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Anket ve görüşmelerin tamamından elde edilen veriler ışığında yerel halkın doğal mirası koruma konusunda istekli oldukları, koruma için destek verme istekleri olduğu, doğa ve insan arasındaki ilişkinin Yatağan yerel hakkında önemli olduğu yorumunu yapmak mümkündür.
- ✓ **Tanıtım eksikliği:** Alanın tanıtımının eksikliği hakkında fikir birliği bulunmaktadır. Katılımcıların jeopark alanın yerel halk tarafından yeterince bilinmediği, yerel yönetimler tarafından yapılabilecek tanıtımın yetersiz kaldığını ifade ettikleri görülmektedir. Nicel verilerden elde edilen bilgilerde de alanın tanıtımının yetersiz olduğu açık uçlu sorularda dile getirilmiştir. Ankete katılan 402 yerel halkın %70'i jeopark alanını bilmemektedir.
- ✓ **Yerel yönetime güven:** 12 katılımcıdan 9'u yerel yönetimlerin jeopark alanına yeterince önem vermediğini düşünceleri dikkat çekmektedir. Yerel yönetimler tarafından jeoparka verilen önemin yetersizliği konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Ankete katılan kişilerin jeoparka verilen öneme ilişkin ifade incelendiğinde %88'lik bir oranla jeoparka önem verilmediğini ifade ettikleri görülmektedir. Turizm desteği ölçeğinde yerel yönetime güven alt boyutunda ortalamanın 3,8389 olduğu görülmektedir.

- ✓ **Jeolojik mirasın korunmasında önemli bir tehdit madencilik:** Nitel araştırmada elde edilen ve en çok fikir birliği bulunan ifadeler jeoparka ilişkin tehditler bölümündedir. Görüş bildirenlerin tamamı madencilik faaliyetlerinin alanı tehdit ettiğini dile getirmiştir. Zayıf yönlerle ilişkin ifadeler, çalışmanın nicel kısmı ile eşleşen bir diğer bulgudur.
- ✓ **Turizme destek:** Nicel araştırma sürecinde görüşülen katılımcıların büyük çoğunluğunun jeopark ve jeoturizme ilişkin bilgilerinin olmaması, yerel yönetimin projeye ve bölgede turizmin gelişimine önem ve destek vermediği bulguları dikkat çekicidir. Nicel ve nitel araştırma sonucunda yerel halkın turizme desteği açık şekilde görülmektedir. Bu konuda yerel yönetim ve paydaşların gerekli destek ve önemi vermesi durumunda turizmin gelişimi mümkün olacaktır. Yerel halkın nicel ve nitel araştırma sonrasında turizme desteklerinin yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu konuda yerel yönetim ve paydaşların daha fazla çaba sarfetmeleri gerektiği ifade ve analizler sonucu önerilebilir.

STK, turizm paydaşı kurum ve kuruluşlarının önemli bir kısmının bölgeden haberdar olmadığı, yerel halkın çok büyük bir çoğunluğunun bilgisizliği dikkat çekmektedir. Karayolu üzerinde bulunması ile farkedilmiş ancak alan yoğunlukla yaygın bir kesim tarafından ziyaret edilmemiştir. Alan bilimsel değeri üzerine çok kapsamlı proje yürütülmüş olması, çok değerli ekipler tarafından gerekli ziyaret ve planlamaların yapılmış olması aslında projenin tamamlanması için gerekli olacak tüm çabanın sarfedilmiş olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, jeopark yönetim kurulunun oluşturulması, jeopark başvurusu ve yönetiminin oluşturulması için harekete geçilmesi ve alan düzenlemesi için bütçe ayrılması, reklam ve tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi için bir engel görülmemektedir.

Septiana ve diğerleri (2023), Raja Ampat Jeoparkı için bir yönetim modeli geliştirmiştir. Jeoturizm teması, eğitim teması, jeolojik miras ve koruma teması, biyolojik çeşitlilik teması, ekonomik gelişim teması, çevre teması ve yatırım teması çerçevesinde bu yönetim modeli Gökbel Vadisi Yatağan Jeopark'ı için de uygulanabilir. Yatağan Jeopark'ı için jeoturizmin gelişmesinde rol oynayacak MSKÜ gibi kurumlar, tur rehberleri, turizm ofisleri ve ulusal jeopark ağının üyelerinden oluşan (JEMİRKO) bir grup oluşturulabilir. Eğitim teması için

topluluklar, vakıflar ve çevre okullar örgütlenebilir. Eğitim grubunda görevliler belirli zamanlarda eğitim yürüyüşler ve gezileri düzenleyebilir. Biyolojik çeşitliliğin korunması için öğretim üyeleri ve JEMİRKO üyeleri ile koordineli olarak bu tema altında grup oluşturulabilir. JEMİRKO üyeleri ve jeoloji mühendislerinden oluşan bir ekip tarafından alanın koruma önlem ve riskleri tespit edilebilir. Alanın ekonomik olarak büyüme sağlaması ve kalkınma sürecinde etkili rol oynaması için Yatağan Belediyesi, Menteşe Belediyesi ve Muğla Büyükşehir Belediyesi, Muğla Ticaret ve Sanayi Odası vakıf ve kooperatifler ve STK'lardan oluşan ayrı bir grup oluşturulabilir. İklim değişikliği ve çevre sorunlarıyla ilişkili JEMİRKO ve belediyelerden bir grup ve yatırım teması, altyapı için tümvüyelerden oluşan bir grup oluşturulabilir. Bu şekilde bir örgütlenmenin sağlanması ve Yatağan Jeopark Yönetim Kurulu'nun oluşturulması öncelikli olarak yapılmalıdır.

• **Jeopark Yönetim Kurulunun oluşturulması:** Öncelikli olarak Muğla Büyükşehir Belediyesi, JEMİRKO, Yatağan Belediyesi, Menteşe Belediyesi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, turizm işletmeleri ve STK'lardan oluşan bir yönetim kurulunun oluşturulması gerekmektedir.

• **Jeopark alanının düzenlemesi:** Jeopark alanı için yürüyüş rotalarının oluşturulması, belli noktalara jeosit envanter kimlik kartlarının tanıtıcı levhalarla yerleştirilmesi, güvenliğin sağlanması, jeosit ve jeoparkın bilimsel değerine uygun jeokorumanın organize edilerek bu doğrultuda düzenlemelerin yapılması, seyir alanlarının oluşturulması gibi bir dizi düzenlemeler yapılmalıdır.

• **Okul gezilerinin düzenlenmesi:** İlköğretim, ortaöğretim ve lise gibi okullarında alanla ilgili jeoturizm faaliyetleri ve gezileri, jeoeğitim buluşmaları, jeotarih dinletilerinin organize edilmesi ilk başlangıç olarak önerilebilir.

• **Yerel halkın bilinçlendirilmesi:** Özellikle en yakın bölgede bulunan yerel halkın bilinçlendirilmesi turizm ve jeoturizminin sürdürülebilir kalkınma için öneminin anlatılması oldukça önemlidir. Yerel halkın bilinçlendirilmesi için il ve ilçe genelinde belli önemli günlerde ve belli noktalarda jeopark tanıtım stantları kurulabilir.

• **Web sitesi ve tanıtım altyapısının oluşturulması:** Jeopark alanının yerel yönetim web sitelerinde duyurulması, jeoparka özgü web sitesinin kurulması, seyahat acentelerine jeopark alanı tanıtılarak karayolu üzerinden geçen turistlere jeopark

hakkında bilgilendirmelerin yapılmasının sağlanması, tanıtım kitapçık ve broşürlerinin Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanması önerilebilir.

• **Yatırımların ve ekonomik ihtiyaçların tespiti:** Tüm paydaşlardan oluşan bir ekip tarafından oluşturulacak turizm altyapı ihtiyaç listesinin ve bütçesinin oluşturularak, alana yatırımların ve finansal kaynakların temininin analiz edilmesi gerekmektedir.

• **Projelerin desteklenmesi:** STK, turizm paydaşları, Üniversite, JEMİRKO işbirliğinde disiplinlerarası projeler desteklenerek, alanda turizm altyapısının sağlanması, eğitim, yürüyüş ve bisiklet rotalarının oluşturulması, bu doğrultuda tur organizatörlerinin bilgilendirilmesi, alanın tanıtımı ve ziyaretlerin artırılması için çalışmalar yürütülebilir.

Bölgede jeoturizm faaliyetlerinin geliştirilmesi için öncelikli olarak yönetim kurulunun oluşturulması, altyapı ve tanıtım giderlerinin finanse edilmesi için kaynakların araştırılması, bölgede yürüyüş ve bisiklet rotalarının oluşturulması ve jeo eğitim için noktaların belirlenerek bilgilendirici levhaların yerleştirilmesi gerekmektedir. Herşeyden öncelikli olarak alanın turizme açılacak sınırlarının tespit edilmesi ve o sınırların korumaya alınması önerilir. Bu bağlamda afet ve kriz yönetim komitesinin oluşturulması, orman yangını sel vb. afetlere karşı azami önlemlerin alınması için bir ekibin görevlendirilmesi gerekmektedir.

Yoldan geçenlerin tüm dikkatini görsel değeri ile kendine çeken bu alanın bilimsel değerinin de okul ve üniversiteler tarafından eğitim kitapçıkları ve broşürler hazırlanarak aktarılması, gezi ve eğitimlerin düzenlenmesi, öncelikle yakın çevredeki yerel halkın bilinçlendirilmesi için etkinlik ve faaliyetlerin düzenlenmesi önerilmektedir. Yatağan ilçesinde birçok insan tarafından dikkat çekmesine rağmen yüksek bir yoğunluk tarafından alan ziyaret edilmemiş ve bilimsel değeri hakkında bilgilendirilmemiştir. Bu yüzden azaltılması için çaba gösterilmesi için en büyük görev yerel yönetimlere düşmektedir.

Bundan sonra yapılması düşünülen çalışmalarda araştırmacılara, jeoturizm farkındalığı, jeokoruma ve memnuniyet ve jeoturizm etkileri altboyutlarından oluşan ölçeğin benzer alanlarda kullanmaları tavsiye edilebilir. Turizmin gelişiminde yerel halkın algı-tutum ve davranışları önemli bir role sahiptir. Bu sebeple, turizm desteği,

turizm farkındalığı ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkisinin incelenmesi önerilebilir. Yine geliştirilen ölçek farklı alanlarda yerel halk ve turistlerin demografik özelliklerine göre incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Acuner, E. ve Aydın E. U., (2022). Yerel Halkın Alternatif Bir Turizm Türü Olarak Heliski Turizmine Yönelik Algısının Heliski Turizmi Desteğine Etkisi: Rize Örneği, *Alanya Akademik Bakış*, 6 (1), 1757-1781.
- Akbulut, G., ve Ünsal, Ö. (2012). Levent Vadisi'nin (Malatya) Jeopark ve Jeoturizm Potansiyeli. I. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 28-30.
- Akbulut, G. (2016). *Geotourism in Turkey*. In *Alternative Tourism in Turkey* (pp. 87-107). Springer, Cham.
- Akova, O. (2014). Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(2), 77-109.
- Akpirinç, E., & Mancı, A. R. (2019). Yerel Halkın Kültürel Miras Farkındalığı ve Deneyimi: Şanlıurfa Örneği. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 3(2), 245-260.
- Alkan, V., Şimşek, S. ve Armağan Erbil, B. (2019). Karma yöntem: Öyküleyici alanyazın incelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7 (2), 559-582.
- Albayrak, A., & Kırova, S. (2020). Sosyal Mübadele Teorisi Kapsamında Sosyal Taşıma Kapasitesi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 91-100.
- Allan, M., Dowling, R., ve Sanders, D. (2011). Toward A Better Understanding of Motivations for a Geotourism Experience: A Self-Determination Theory Perspective. *CAUTHE 2011 National Conference: Tourism: Creating a Brilliant Blend*, Adelaide, 17 Nov 11.
- Altıntaş, V. (2010). “Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık: Adapazarı.
- Amrikazemi, A. (2010). *Atlas of geopark and geotourism resources of Iran: geoheritage of Iran*. Geological Survey of Iran, Tehran.

- Arslan Özkan, A., Yıldız, E. ve Esen, O. (2023). Yerel Halkın Sürdürülebilir Turizm Tutumlarının İncelenmesi: Kuşadası Örneği. *Journal of Yasar University*, 18 (72), 425-448.
- Asena, A. ve Dudek, M. (2019). Marsyas. *Galerist*. April 18-May 25. <https://www.galerist.com.tr/Uploads/File/galerist-marsyas-pr.pdf>. (Erişim tarihi: 11.09.2021)
- Atay, H. (2011). Duygusal Oryantasyon Süreci Kuşadası'nda Bulunan A Grubu Seyahat Acentaları Üzerine Bir Araştırma. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı*, Doktora Tezi, Aydın.
- Ayazlar R. A. ve Ayazlar, G. (2016). Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Tutumunda Aidiyet Duygusu ve Yaşam Tatmininin Rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1451-1470.
- Atıf, Ö. (2018). Türkiye'nin Jeo-Turizminde Yeni Bir Değer: Kula-Yanık Ülke (Katakekaumene). *Journal of Turkish Tourism Research*, 2 (3), 34-44.
- Avrupa Jeoparklar Ağı (2024). Geoparks: Destinations for Tourism and Geotourism. https://www.europeangeoparks.org/?page_id=151. (Erişim tarihi: 13.02.2024).
- Aytaç, A.S. ve Demir, T. (2019). Kula UNESCO Global Jeoparkı'nda Yerbilimleri ve Jeomiras Açısından Uluslararası Öneme Sahip Üç Yeni Jeosit Önerisi. *Mediterranean Journal of Humanities*. 9 (2), 125-140.
- Baltacı, F. (2020). Turizmin sürdürülebilir gelişiminde yerel halkın davranışsal rolü, çevresel tutumu ve verdiği destek arasındaki ilişki: Alanya örneği. *Journal of Economy Culture and Society*, 63, 213-236.
- Bayram, Z. (2014). Levent Vadisi Jeopark alanı ve yakın çevresinde yaşayan ortaokul öğrencilerinin, Levent Vadisi Jeoparkı'na yönelik tutumlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*. Bingöl.
- Binal, A., ve Ercanoğlu, M. (2010). Assessment of rockfall potential in the Kula (Manisa, Turkey) geopark region. *Environmental Earth Sciences*, 61 (7), 1361-1373.

- Birinci, S. ve Zaman, M. (2016). Çımağıl Mağarası (Bayburt) ve çevresinin ekoturizm potansiyeli. *Electronic Turkish Studies*, 11 (2).
- Boğan, E., & Dedeoğlu, B. B. (2018). Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algılamalarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Alanya Ve Sapanca Örneği. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 10(2), 26-41.
- Boyraz, M. ve Çetin, A. (2018). Termal otel işletmelerinde jeotermal kaynak kullanımının yönetici bakış açısıyla değerlendirilmesi: Denizli ili örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10 (23), 84-98.
- Boyraz, S. ve Yedek, Ö. (2012). Kızılcahamam-çamlıdere jeoparkı. *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni*, 2, 21-24.
- Bruno, D. E., Crowley, B. E., Gutak, J. M., Moroni, A., Nazarenko, O. V., Oheim ve K. B. Zorina, S. O. (2014). Paleogeography as geological heritage: Developing geosite classification. *Earth-Science Reviews*, 138, 300–312.
- Buzlukçu, C. ve Avcıkurt, C. (2020). Yavaş Şehirlerde Yerel Halkın Yer Kimliği ve Topluluğa Bağlılıklarının Sürdürülebilir Turizm Tutumlarına Etkisi: Seferihisar’da Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 117-138.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademik Yayıncılık.
- Ca’rdenas, D.A., Byrd, E.T. ve Duffy, L.N. (2015). An Exploratory Study Of Community Awareness Of Impacts And Agreement To Sustainable Tourism Development Principles. *Tourism and Hospitality Research*, 1-13.
- Cengiz, İ., Kazancı, N., Konak, N., Aslan, M., ve Özküçük, S. (2011). Türkiye’ nin İlk Jeotur ve Jeoyollarını Kurma Önerisi: “Tortum Narman – Oltu – Olur” Jeoyolu ve Tortum Uzundere İşhan” Jeoyolu (Erzurum, KD Türkiye). 64. *Jeoloji Kurultayı*, TMMOB Ankara.
- Choi, H. C. ve Murray, I. (2010) Resident Attitudes Toward Sustainable Community Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 18 (4), 575-594.

- Climate Change and Tourism—Responding to Global Challenges (World Tourist Organisation, United Nations Environment Programme, World Meteorological Organisation, 2008. <http://sdt.unwto.org/sites/all/files/docpdf/climate2008.pdf> (Erişim tarihi: 13.02.2024).
- Coşkun, R., & Okuyucu, A. (2022). Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmle İlişkisine Yönelik Yerel Halkın Algı ve Tutumları: Odunpazarı rneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 20(1), 246-281.
- Creswell, J. W. (1999). Mixed-Method Research. *Handbook of Educational Policy*, 455–472.
- Çakırca, D. (2010). Su Politikaları Bağlamında Fırat-Dicle Havzasında Kültürel Mirası Korumanın Koşulları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Trakya Üniversitesi*. Edirne.
- Çalışkan, U., zer, . ve Tütüncü, . (2018). Yerel Halkın Turizmle Bakış Açışı ve Turizm Planlamasına Etkisi. *Kuşadası Peyzaj Değerleri*.
- Çalışkan, U. ve zer, . (2022). Turizm çeşidi ve destinasyonun gelişmişliği ile yerel halkın algıları ve destek tutumları arasındaki ilişki: Karşılaştırmalı bir araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 28-52.
- Çalışkan, U., ve zer, . (2014). Yerel Halkın Turizmle Karşı Tutumu: Kuşadası İlçesinde Karşılaştırmalı Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 15(2), 117-133.
- Çiçek D (2017). Bir Kalkınma Modeli Olarak Sakin şehirlerde Yerel Halkın Turizm Desteği: Ege- Marmara Bölgesi rneği. Doktora Tezi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*, Eskişehir.
- Çiçek, D. ve Sarı, Y. (2018). Yerel halkın turizmle olan desteği: Türkiye’deki sakın şehirler üzerine bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29 (2), 185-196.
- Çiftçi, Y., şerifoğlu, T. E., Çelik, M. ve Çelik , E. (2014). Türkiye’de Jeopark çalışmalarına bir rnek: Nemrut- Süphan Jeoparkı, Bitlis. 67. *Türkiye Jeoloji Kurultayı, Bildiri zetleri kitabı*. 67. Türkiye Jeoloji Kurultayı (pp.424-425). Ankara, Turkey.

- Çiftçi, Y. ve Güngör, Y. (2016). Jeopark projeleri kapsamındaki doğal ve kültürel miras unsurları için standart gösterim önerileri. *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, (153), 223-238.
- Çiftçi, Y. ve Güngör, Y. (2014). Jeosit Tanımlama ve Jeopark Düzenleme Standartları Üzerine Bir Çalışma. 67. *Türkiye Jeoloji Kurultayı* 14-18 Nisan/April 2014 67th Geological Congress of Turkey.
- Davis, P., Lucas, I. ve Platakis, D. (2018). UNESCO Global Geoparks - Why Not Niagara?
https://npca.ca/images/uploads/common/Ohniakara_NPCA_Board_Presentation_June_2018.pdf. (Erişim tarihi: 27.09.2021).
- Dereli, M., Boyacıoğlu, E. Z. and Terzioğlu, M. K. (2019). Investigation of The Relationship Between Climate Change and Tourism Sector with Dynamic Panel Data Analysis. *Journal of Turkish Tourism Research*, 3(4), 1228-1243.
- Derinöz, B. (2021). Towards A New Tourism Approach: Bafa (Latmos) Geotourism Area. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (9), 309-337.
- Doğan, D. (2019). *SmartPls ile Veri Analizi*. Zet Yayınları: Ankara.
- Dowling, R. K. (2013). Global Geotourism -An Emerging Form of Sustainable Tourism. *Czech Journal of Tourism*, 2 (2), 59-79.
- Dowling, K.R. ve Newsome, D. (2010). *Setting An Agenda for Geotourism*. Geotourism; The Tourism of Geology and Landscape içinde (1-12 s.s), Goodfellow Publishers Limited, Oxford.
- Dowling, R. ve Newsome, D., (Eds.) *Global Geotourism Perspectives*. Goodfellow Publishers Limited: Oxford, UK.
- Dölek, İ. ve Şaroğlu, F. (2017). Muş ili ve yakın çevresinde jeoturizm açısından değerlendirilebilecek jeositler. *Firat University Journal of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (2).
- Dünya Biyosfer Rezervleri Ağı (2024) <https://en.unesco.org/biosphere/designation>. (Erişim Tarihi: 15.02.2024).

- Ekici, R., ve Çizel, B. (2015). Yerel Halkın Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutumlarının Destinasyonların Gelişme Düzeylerine Göre Farklılıkları. *Seyahat Ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(3).
- Ekinci Demirelli, A. (2024). Kadın Hekimlerde İş Yaşam Dengesi Ölçeğinin Yapı Geçerliliğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi İle İncelenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, 20(2), 508-531.
- Ekiz, E. ve Yazıcı, H. (2016). Termal turizmde farklı bir destinasyon: Jeoturizm (Afyonkarahisar Örneği). *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 8 (1), 67-81.
- Emiroğlu, B. (2023). Yerel Halkın Turizme Yönelik Kızgınlık Algısının Yaşam Kalitesi ve Turizme Verilen Destek Üzerindeki Etkisi: Mardin İli Örneği *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 11.
- Ersoy, Ş. (2004). Jeoturizm: Ülkemiz İçin Yeni Bir Gezi Anlayışı. *Cumhuriyet Bilim Teknik*, 24.
- Esen, O. (2021). Otel Çalışanlarının İş Yaşam Kaliteleri ve Kariyer Beklentilerinin Belirlenmesi. Kuşadası Örneği. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Aydın*.
- Farsani, N.T., Coelho, C.O.A. ve Costa, MM.C. (2013). Rural geotourism: A new tourism product. *Department of Economic, Management and Industrial Engineering, Acta Geoturistica*, 4 (2), 1-10.
- Ferraro, F. X., Schilling, M. E., Baeza, S., Oms, O. ve Sá, A. A. (2020). Bottom-up strategy for the use of geological heritage by local communities: Approach in the “Litoral del Biobío” Mining Geopark project (Chile). *Proceedings of the Geologists' Association*.
- Fidan, M.B. (2018). Nitel Araştırmalar ve Düşünümsellik: Bir Kritik Analitik Düşünme Pratiği. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*. 123–35.
- Filiz, A. ve Yılmaz, Ö. D. (2017). Turizm Gelişim Yaklaşımları Kapsamında Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları: Mazı KöyüTürkbükü Karşılaştırmalı Analizi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 10 (2),1799-1824.

- Franco, G., Montalván-Burbano, N., Carrión-Mero, P., Apolo-Masache, B., Montalvo, M. Research Trends in Geotourism: A Bibliometric Analysis Using the Scopus Database. *Geosciences* 2020, 10, 379.
- Garcia, M. ve Castellanos-Verdugo, Mario ve Ruiz, David. (2008). Gaining Residents' Support for Tourism and Planning. *International Journal of Tourism Research*, 95 - 109.
- Global Geopark Network (2024). GGN About Us. https://globalgeoparksnetwork.org/?page_id=5. (Erişim tarihi: 15.02.2024).
- González, V. M., Coromina, L., ve Espelt, N. G. (2018). Overtourism: residents' perceptions of tourism impact as an indicator of resident social carrying capacity - case study of a spanish heritage town. *Tourism Review*, 73(3), 277-296.
- Gordon, John E. 2018. Geoheritage, Geotourism and the Cultural Landscape: Enhancing the Visitor Experience and Promoting Geoconservation, *Geosciences* 8, 136.
- Gursoy, D., Jurowski, C. and Uysal, M. (2002). Resident attitudes: A structural modeling approach. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 79-10.
- Gül, M. ve Uslular, G. (2017). Çine (Aydın)-Yatağan (Muğla) arası Menderes Masifi'nde gözlenen jeomorfolojik yapılar. *Mavi Gezegen*, 22, 38-47.
- Gülduran, Ç.A. ve Saltık, I. (2020). Yatağan Jeoparkının (Gökbel Vadisi-Marsyas) Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *IV.International Applied Social Sciences Congress*, Kuşadası.
- Gümüş, E. (2019). UNESCO Jeoparkları ve Jeomorfoloji / Unesco Jeoparks and Geomorphology. *Jeomorfolojik Araştırmalar Dergisi/Journal of Geomorphological Researches*, 3, 17-27.
- Güneş, E. ve Alagöz, G. (2018). Yerel halkın turizm algısı: Erzincan'da bir araştırma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 409-442.
- Güney, S. (2019). Turizmde Psikososyal Bileşenler: Yerel Halkın Algı, Tutum ve Davranışları. *Turizm Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 29-36.

- Güner, N.Ö. (2021). İklim Değişikliği ve Dünya Mirasının Korunması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 263-288.
- Güngör, Y. (2012). Turizmde yükselen eğilim: Jeoturizm, *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni*, (2), Ankara. 227.
- Günok, E. (2017). Türkiye’de mevcut ilk ve orta öğretim Programlarının jeomiras ve jeopark bilincinin oluşmasına etkileri. *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 60 (1), 107-116.
- Gürbüz, S. (2021). *AMOS ile yapısal eşitlik modellemesi*. Ankara: Seçkin
- Gürsay, M. S. ve Güneş, S. G. (2014). Jeoturizm ve sürdürülebilirlik: Kızılcahamam – Çamlıdere Jeoparkı örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 203-215.
- Hague Convention (1954). Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. (Erişim tarihi: 15.11.2021).
- Hall, C. ve Saarinen, J. (2010). Geotourism and Climate Change. *Téoros: Revue de recherche en tourisme*, 29 (2), 77-86.
- Héctor San Martín, Ma Mar García de los Salmones Sánchez & Ángel Herrero (2017). Residents’ Attitudes And Behavioural Support For Tourism In Host Communities. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 1540-7306.
- Hose, T.A. (2011). Geotourism and Geoconservation. *Geoheritage*, 4 (1).
- Hose, T. A. Selling the Story of Britain’s Stone. *Environ. Interpret.* 1995, 10 (2), 17.
- Hose, T. A. (2012). 3G’s for Modern Geotourism. *Geoheritage*, 4 (1-2), 7–24.
- Hose, T.A., Markovic, S.B., Komac, B. Ve Zorn, M. (2011). Geotourism- A Short Introduction. *Acta Geographica Slovenica*, 51(2), 339-342.
- Işık, İ (2020). Marsyas Mitolojisinde Tanrılar Savaşı. *Journal of History School*, 47, 2964-2988.
- İbret, B.Ü. ve Cansız, E. (2016). Kanyon turizmi ve ekoturizm açısından değerlendirilmesi gereken bir yore: Küre Ersizlerdere- Karacehennem Kanyonu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (34), 107-117.

- İnan, N. (2008). Jeolojik Miras ve Doğa Tarihi Müzeleri. *Bilim ve Teknik Dergisi*.
- İnanır, A. (2013). Destinasyon Yönetimi Kapsamında Paydaşlar Arası İlişkiler Üzerine Bir Araştırma: Göller Yöresi Örneği. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Doktora Tezi. Antalya.
- JEMİRKO (Jeolojik Mirası Koruma Derneği). Tanımlar. www.jemirko.org.tr. (Erişim tarihi: 09.11.2022).
- Jeolojik Mirası Koruma Derneği. Jeoloji Terimleri. <https://www.jemirko.org.tr/jeolojik-miras-terimleri/> (Erişim tarihi: 05.10.2022).
- Jurowski, C., Uysal, M., Williams, R.D. (1997) A Theoretical Analysis of Host Community Resident Reactions to Tourism. *Journal of Travel Research*, 36 (2): 3-11.
- Kandemir, R., ve Köroğlu, F. Jeoturizm: sürdürülebilir turizme Doğu Karadeniz Bölgesi'nden örnekler. *DOKAP Bölgesi Uluslararası Turizm Sempozyumu*.
- Karakoç AGDFY, Dönmez PDL. Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Temel İlkeler. *TED*. 2014;13(40):39-4.
- Kazancı, N. (2001). Jeolojik miras üzerine. *Mavi Gezegen*, 4, 4 – 9, Ankara.
- Kazancı, N., Erdem, N.Ö. ve Erturaç, M.K. (2017). Kültürel jeoloji ve jeolojik miras; Yerbilimlerinin yeni açılımları. *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 60 (1), 1-16.
- Kazancı, N. (2012). Geological background and three vulnerable geosites of the Kızılcahamam–Çamlıdere geopark project in Ankara, Turkey. *Geoheritage*, 4 (4), 249-261.
- Kazancı, N. (2010b), *Jeolojik Koruma (Kavram ve Terimler)*. Jemirko ve TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları, 60, Ankara.
- Kement, Ü. ve Demirci, B. (2017). Ekolojik Farkındalığın Çevre Dostu Rekreasyon Davranışına Etkisi: Turizm Eğitimi Alan Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*. 135-148.
- Khodayar, S. (2018) Residents' perceptions of geotourism in Qeshm Island UNESCO Global Geopark, *Iran Shahrzad Khodayar Edith Cowan University*

- Kim, K. (2002). The effects of tourism impacts upon quality of life of residents in the community. *Virginia Polytechnic Institute and State University ProQuest Dissertations & Theses*, 2002.
- King, B., Pizam, A. and Milman, A. (1993). Social impacts of tourism: Host perceptions. *Annals of Tourism Research*, 20(4), 650-665.
- Kiper, A. U. T., ve Kiper, T. (2006). Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.
- Koçan, N. (2012). Ekoturizm ve Sürdürülebilir Kalkınma: Kızılcahamam-Çamlıdere (Ankara) Jeopark ve Jeoturizm Projesi. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi / The Black Sea Journal of Science*, 2 (6), 69-82.
- Koçman, A., ve Koçman, Ö. (2004). Yanık ülke (Katakekaumene) Kula volkanik yöresinde jeoturizm üzerine değerlendirmeler, sy. 91-103. *İkinci Uluslararası Turizm, Çevre ve Kültür Sempozyumu*, İzmir.
- Kornecká, E. Molokáč, M. Gregorová, B. Cech, V.; Hronček, P.; Ľavorská, M. (2024). Structure of Sustainable Management of Geoparks through Multi-Criteria Methods. *Sustainability* 16, 983.
- Kozak, M. (2003). Measuring Tourist Satisfaction With Multiple Destination Attributes. *Tourism Analysis*, 7, 229–240.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>. (Erişim tarihi: 12.11.2021).
- Lazzari, M., and Aloia, A. (2014). Geoparks, geoheritage and geotourism: Opportunities and tools in sustainable development of the territory. *Geojournal of Tourism and Geosites*, 13, 8–9.
- Lee, Y., & Jayakumar, R. (2021). Economic impact of UNESCO Global Geoparks on local communities: Comparative analysis of three UNESCO Global Geoparks in Asia. *International Journal of Geoheritage and Parks*, 9 (2), 189–198.

- Lenzen, M., Sun, Y.-Y., Faturay, F., Ting, Y.-P., Geschke, A., and Malik, A. (2018). *The carbon footprint of global tourism. Nature Climate Change*, 8 (6), 522–528.
- MAB Programı (2024) <https://www.unesco.org/en/mab> (Erişim Tarihi: 15.02.2024).
- Milli Parklar Kanunu (1983). Milli Parklar Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2873.pdf>. (Erişim tarihi: 12.11.2021).
- Makoni ve Tichaawa (2017). Residents' Perceptions And Attitudes Towards Urban Tourism Product Offerings İn Harare, Zimbabwe. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 6 (4), 1-16.
- Mancı, A. R. (2022). Yer Bağlılığı ve Topluluk Katılımının, Yerel Halkın Kültürel Miras Alanlarına Yönelik Algısı ve Turizm Gelişimine Desteği Üzerindeki Etkisi: Göbeklitepe, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 806-824.
- Moore, M. A. (2015). An essay on Doxey's (1975) Irridex; Ap's (1992) Social Exchange Process; and Gursoy and Rurhterford's (2004) Determinants of Community Support theories. Mphil document, *University of Cape Coast*, Ghana.
- Moswete, N. Thapa, B. and Darley, W. K. (2020). Local Communities' Attitudes and Support Towards the Kgalagadi Transfrontier Park in Southwest Botswana, *Sustainability*; Basel, 12(4), 1524.
- Newsome, D. and Dowling, R. (2010). Setting an Agenda for Geotourism. In D. Newsome & R. Dowling, (Eds), *Geotourism: The Tourism of Geology and Landscape*. Oxford: Good Fellow Publishers.
- Newsome, D., and Johnson, C. P. (2012). Potential Geotourism and the Prospect of Raising Awareness About Geoheritage and Environment on Mauritius. *Geoheritage*, 5 (1), 1–9.
- Nunkoo, R. and Gursoy, D. (2012). Residents' support for tourism: An identity perspective. *Annals of Tourism Research*, 39(1), 243-268.

- Okuyucu, S. (2016). Kazdağı Milli Parkı ve yakın çevresinin UNESCO kriterlerine göre jeopark potansiyelinin belirlenmesi ve eğitim amaçlı kullanım. Yüksek Lisans Tezi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Balıkesir.
- Ödemiş, M., ve Hassan, A. (2019). Gümüşhane'nin Eko-Turizm potansiyelinin kavramsal analizi ve bu potansiyelin değerlendirilmesine yönelik öneriler. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10.
- Özdemir, M. ve Kızılırmak, İ. (2019). Jeolojik miras alanlarının jeoturizm açısından incelenmesi üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (63), 947-956.
- Özekici, Y. K. ve Silik, C. E. (2017). Türkiye'deki İklim Değişikliği Plan Ve Politikalarında Turizm Sektörünün Yeri. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2) , 58-79.
- Özkaymak, Ç., Yıldız, A., Karabaşoğlu, A., Bağcı, M., ve Başaran, C. (2017). Seydiler (Afyonkarahisar) ve çevresinin jeoturizm potansiyelinin belirlenmesi. *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 60 (3), 259-282.
- Ólafsdóttir, R. (2019). Geotourism. *Geosciences*, 9, 48.
- Qin, X., Shen, H., Ye, S. ve Zhou, L. (2021). Revisiting residents' support for tourism development: The role of tolerance. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 47. 114-123.
- Pamukkale Üniversitesi (2024). Çürüksu (Denizli) Havzasında Yer Bilimleri Eğitimi 5. <http://www.kulasalihligeopark.com/default.aspx> (Erişim tarihi: 01.04.2024).
- Paramasivam, C.R. ve Venkatramanan, S.(2019). An introduction to various spatial analysis techniques. 23-30.
- Prosser, C. D., Díaz-Martínez, E., and Larwood, J. G. (2018). The Conservation of Geosites. *Geoheritage*, 193–212.
- ProGeo (2021). History / Foundation. <http://www.progeo.ngo/history.html>. (Erişim Tarihi: 13.11.2021).

- Rop, W.C. (2021), Modelling the impact of geo-tourism on geo-conservation of Hell's Gate National Park in Kenya. *Ecofeminism and Climate Change*, 2 (1), 17-25.
- Ruban, D.A. (2010). Quantification of geodiversity and its loss. *Proc. Geol. Assoc.* 121, 326–333.
- Ruban, D. A. (2015). Geotourism — A geographical review of the literature. *Tourism Management Perspectives*, 15, 1–15.
- Sadry, B.N. (2021). *The Scope and Nature of Geotourism in the 21st Century*. In Book *The Geotourism Industry in the 21st Century The Origin, Principles, and Futuristic Approach* (Ed. Sadry,B.N). Boca Raton, Apple Academic Press.
- Sadry, B. N. Geotourism Concepts. Presented at the APO's Intensive Training Course on Planning and Management of Ecotourism, *National Training & Productivity Centre of the Fiji National University*, Tanoa Hotel, Nadi, Fiji, 25
- Scott, D., Gössling, S., & Hall, C. M. (2012). International tourism and climate change. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 3 (3), 213–232.
- Scott D., Hall, C.M. and Gossling S. (2012). *Tourism and Climate Change. Impacts, Mitigation and Adaptation*. London: Routledge; 2012
- Shafiei, Z., Farsani, N.T. ve Abdollahpour, M. (2017). The benefit of Geo-Branding in a rural geotourism destination: Isfahan, Iran. *GeoJournal of Tourism and Geosites*. 1 (19), 96-103.
- Shahhoseini, H., Modabberi, S., and Shahabi, M. (2016). Study of Factors Influencing the Attitude of Local People Toward Geotourism Development in Qeshm National Geopark, Iran. *Geoheritage*, 9 (1), 35–48.
- Shao, A. T. (2002). *Marketing Research: An Aid to Decision Making*, Cincinnati, Ohio: South-Western/Thomson Learning.
- Soldić Frleta, J. Đurkin Badurina (2019). Factors Affecting Residents' Support For Cultural Tourism Development. *Tourism in Southern and Eastern Europe*, Vol. 5, pp. 641-653.
- Söğüt, B. (2019). *Stratonikeia Çalışmaları 5 Stratonikeia (Eskihisar) Ve Kutsal Alanları*. Ege Yayınları, İstanbul.

- Stace, H., and Larwood, J. G. 2006. *Natural foundations: geodiversity for people, places and nature*. Hartland Quay, Devon. Peter Wakely/English Nature 20,326A Peterborough: English Nature.
- Stylidis, D., Biran, A., Sit, J. and Szivas, E. (2014). Residents' Support For Tourism Development: The Role Of Residents' Place İmage And Perceived Tourism İmpacts. *Tourism Management*. 45, 260-274.
- Şakir, C. (1961). *Halikarnas Balıkçısı Bütün Eserleri: 3 Mavi Sürgün*. Bilgi Yayınevi: Ankara.
- Tabachnick BG, Fidell LS. Using Multivariate Statistics. 6th ed. Boston: Person Education; 2012. p.1024
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (1982). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme. <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>. (Erişim tarihi: 15.11.2021).
- The Athens Charter (1931). The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0660984001536681682.pdf. (Erişim tarihi: 15.11.2021).
- TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası (2019). Jeolojik Açıdan Tabiat Varlıkları Jeolojik Miras'ın Önemi ve Türkiye'deki Durum Hakkında Rapor. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları, Ankara. https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/cc1e840476ae293_ek.pdf. (Erişim tarihi: 12.11.2021).
- Tianyue Huang, Zi Tang, Estimation of tourism carbon footprint and carbon capacity. *International Journal of Low-Carbon Technologies*, 16 (3), 1040–1046.
- Toraman, S. (2021). Karma Yöntemler Araştırması: Kısa Tarihi, Tanımı, Bakış Açıları ve Temel Kavramlar/ Mixed Methods Research: A Brief History, Definitions, Perspectives, and Key Elements. *Nitel Sosyal Bilimler*, 3(1), 1-29.

- Tunçay, M. (2011) İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Yatağan Jeoparkı Projesine Yönelik Yaşantı ve Tutumları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı*, Burdur.
- Türkiye İstatistik Kurumu. Adrese Dayalı Kayıt Sistemi. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 (Erişim tarihi: 07.10.2020).
- Tür, Ş. (1999). Yerel Yönetimler ve Turizme Etkileri. *Öneri Dergisi*, 2(12), 159-161.
- Türkmen, S. ve Saatçı, G. (2020). Yer Bağlılığı, Turizmin Algılanan Etkileri ve Turizmin Gelişimine Destek Olma Tutumu Arasındaki İlişki: Mordoğan Örneği. *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 237-255
- Ulaş, D. (2010). Jeoturizm. *Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark Proje Sunumu*.
- Umar, B. (1999). *Lykia, Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*. İnkılap Yayınevi: İstanbul.
- UNESCO Global Jeopark Ağı, (2022(. Erişim Adresi: https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2022/11/UNESCO_global_geoparks_faqs_V_5.pdf. (Erişim tarihi: 22.03.2024).
- UNESCO Geopark Tool Kit (2024). Erişim adresi: <https://www.geoparktoolkit.org/governance/>. (Erişim tarihi: 19.03.2024).
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Dünya Biyosfer Rezervleri Ağı (2024). Erişim adresi: <https://www.unesco.org.tr/Pages/128/125/UNESCO-D%C3%BCnya-Biyosfer-Rezervleri-A%C4%9F%C4%B1-> (Erişim tarihi: 15.02.2024).
- UNESCO (1972). Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>. (Erişim tarihi: 15.11.2021).
- UNWTO ve UNEP (2008). Climate Change and Tourism Responding to Global Challenges. World Tourism Organization and the United Nations Environment Programme Printed by the World Tourism Organization, Madrid, Spain. https://webunwto.s3-eu-west-1.amazonaws.com/imported_images/30875/climate2008.pdf. (Erişim tarihi: 07.10.2021).

- UNWTO (2021). Climate Change and Tourism. <https://www.unwto.org/sustainable-development/climate-action> (Erişim tarihi: 06.10.2021).
- Williams, M., McHenry, M. ve Boothroyd, A. (2020). Geoconservation and Geotourism: Challenges and Unifying Themes. *Geoheritage* 12 (3), 1-14.
- Wimbledon, W.A.P., Ishchenko, A.A., Gerasimenko, N.P., Karis, L.O., Suominen, V., Johansson, C.E. and Freden, C. (2000) *Geosites—An IUGS Initiative: Science Supported by Conservation*. In: Baretino, D., Wimbledon, W.A.P. and Gallego, E., Eds., *Geological Heritage: Its Conservation and Management*, Madrid, 69-94.
- Vural, A. (2019). Zenginleştirilmiş jeoturizm güzergâhlarına dair farkındalık oluşturulması: Eski Gümüşhane-Dörtkonak güzergâhı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10.
- Van Keer, E. (2004). The Myth of Marsyas in Ancient Greek Art: Musical and mythological iconography. *Music in Art XXIX* 1-2, 20-37.
- Venedik Tüzüğü (1964). ICOMOS Türkiye Venedik Tüzüğü. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf (Erişim tarihi: 15.11.2021).
- Yaman, H. ve Dağtaş, A. (2015). İngiltere’deki İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğreten Öğretmenlerin İhtiyaç Analizi: Swot Analizi Örneği. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 47-82.
- Yatağan Belediyesi, Yatağan hakkında. http://www.yatagan.bel.tr/index.php?modul=8_9&ID=7 (Erişim tarihi: 01.10.2020).
- Yayla, Ö. (2021). Destinasyon Sosyal Sorumluluğunun Yerel Halkın Turizm Algısı ve Desteği Üzerine Etkisi: Beypazarı Kırsal Turizm Örneği. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 8 (3), 1306-1320.
- Yazdi, A. and Shafei, Z. (2016). Challenges and solutions of geotourism development in Iran. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 3 (2), 58- 63.

- Yazıcı, Ö. (2017). Jeomirasa İlişkin Öz-Yeterlik Algısı Ölçeği Geliştirme Çalışması
A Developmental Study of Self-Efficacy Perception Scale for Geoheritage.
ZfWT Vol. 9 (1), 81-102.
- Yeşil, P., Yeşil, M., ve Yılmaz, H. (2008). Jeolojik Miras Alanlarının Alternatif
Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi: Ballica Mağarası Örneği. *Atatürk
Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 39 (2), 241-248.
- Yıldırım, T., ve Koçan, N. (2008). Nevşehir Acıgöl Kalderası Kalecitepe ve Acıgöl
Maarlarının Jeoturizm Kapsamında Değerlendirilmesi. *Journal of Agriculture
Faculty of Ege University*, 45 (2), 135-143.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.
Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Yolal, M. (2012). Geotourism And Geoparks: The Case Of Kizilcahamam-Çamlidere
Geopark. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 10 (2), 193-203.
- Yoon, Y., Gursoy, D., Chen, J. (2000) Validating A Tourism Development Theory
With Structural Equation Modelling. *Tourism Management*, 22: 363-372.
- Zouros, N., ve Gümüş, E. (2009). Küresel jeoparklar ve Avrupa Jeoparklar Ağı:
Sürdürülebilir yerel kalkınma ve yer mirasının korunmasına yönelik küresel bir
stratejiye doğru. 62. *Türkiye Jeoloji Kurultayı*, 13-17.

EKLER

Ek-1

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda yapılmakta olan “Yatağan- Çine Sınırlarında Konumlanan Gökbel Vadisi (Marsyas)’nin Jeoturizm Potansiyelinin Turizm Paydaşlarınca Değerlendirilmesi”adlı doktora tezi kapsamında, yürütülmektedir. Elde edilen veriler sadece bilimsel amaçlı kullanılacak olup, hiçbir şekilde kişi ve kuruluş adı yayınlanmayacaktır.

İşbirliğiniz ve desteğiniz için teşekkür ederiz.

Danışman: Doç. Dr. Arzu GÜRDOĞAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Ortaca MYO

Çağla Aslı GÜLDURAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
SBE Turizm İşletmeciliği
Doktora Öğrencisi

SORU NO	İFADELER	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Orta derecede katılıyorum/ Orta	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
	Gökbel Vadisi’nde...					
1	Jeoturizmin gelişmesi, iş fırsatlarının artmasına olanak tanır.					
2	Jeoturizmin gelişmesiyle birlikte bölgede yaşam kalitesi artar.					
3	Jeoturizmin gelişmesi, gayrimenkullerin değerinin artırır.					
4	Jeoturizmin gelişimi, yerel olmayan halk (göçle/sezonluk/yatırım amaçlı yerleşenler) için daha fazla avantajı vardır.					
5	Jeoturizmin gelişmesiyle birlikte yöre kadınları için birçok iş olanağı artar.					
6	Jeoturizmin gelişmesi, yerel halkı doğal kaynakların koruması için teşvik eder.					
7	Jeoturizmin gelişmesi, yerel halkın kendi kültürünü ve kültürel kimliğini koruması için onları teşvik eder.					
8	Jeoturizm, turistler ve yerel halk arasındaki kültürel etkileşimi artırır.					

9	Jeoturizmin gelişmesi çevre kirliliğini artırır.					
10	Jeoturizmin gelişmesi yerel halkın özgün kültürüne zarar verir.					
11	Jeoturizmin gelişmesi kamusal alanların istenmeyen biçimde aşırı kalabalıklaşmasına neden olur.					
12	Jeoturizmin gelişmesi etkinlik alanlarının istenmeyen biçimde aşırı kalabalıklaşmasına neden olur.					
13	Jeoturizmin gelişmesi trafik sorunlarını (trafik sıkışıklığı- trafik kazası vb.) artırır.					
14	Jeoturizmin gelişmesi suç oranını artırır.					
15	Jeoturizmin gelişmesi altyapı ve üstyapının kalitesinin iyileştirilmesini teşvik eder.					
16	Jeoturizmin gelişimi, jeoparkın fiziksel görünümünü iyileştirmektedir.					
17	Jeoparkın tanıtımıyla ilgili hediyelik eşyaların (tişört, şapka, çanta, takı vb.) satılmasının köy halkına ekonomik katkı sağlar.					
18	Gökbel Vadisi Jeoparkına çok sayıda ziyaretçi gelmesinin köylerde yetişen tarım ürünlerinin tanıtımı ve pazarlanması açısından faydalı olur.					
19	Gökbel Vadisi Jeoparkı öğrencilere aktif öğrenme imkânı sağlar.					
20	Jeoturizmin gelişmesi çevresindeki yerleşim alanlarının tanıtılmasını sağlar.					
21	Jeopark alanı içinde veya çevresinde antik şehirlerin bulunması jeopark alanını daha cazip kılar.					
22	Bazı bölgelerin yerel halka tarım için kullanılması amacıyla tahsis edilmesi daha iyi olur.					
	Bölgeye jeoturistlerin çekilmesi durumunda;					
23	Jeoparkın doğal güzellikleri turistlerin ilgi odağı olduğunda gurur duyarım.					
24	jeoturistlerin memnuniyetini arttırmak için elimden geleni yaparım.					
25	jeoturistlere hizmet sunarken mutlu olur ve keyif alırım.					
26	jeoturistlerle iletişim kurmaktan hoşlanırım.					
27	Jeoparkın korunması ve geliştirilmesi için bireysel katkı (yatırım) yapmak isterim.					

28	Gökbel Vadisi'nin jeopark olarak kabul edilmesi ülke tanıtımına katkı sağlar.					
	Genel olarak,					
29	Jeoparkların korunmasına gerek yoktur.					
30	Jeopark alanında maden çıkarılmaması gerekir					
31	Jeoparklar, jeolojik mirasın korunmasında etkilidir.					
32	Jeoparklar biyolojik çeşitliliğin korunması için önemlidir.					
33	Jeoparklar herkesin görmesi gereken tabiat güzelliklerindendir.					
34	Jeoparkların flora (bitki örtüsü) ve fauna (bir bölgede yaşayan hayvanlar) bakımından zengin alanlar olduğunu düşünmüyorum.					
35	Jeoparkların nesli tükenmekte olan canlıların korunması için önemlidir.					
36	Jeoparkların bölgede yapılan hayvancılık faaliyetlerini olumsuz yönde etkiler.					
37	Jeoparklar ekosistemleri içinde barındırmazlar.					
38	Jeoparklar endemik türlerin (özgün ve sayıca azalmış türlerin) korunmasını sağlar.					
39	Jeomirasın korunup, turizme açılarak tanıtılması sürdürülebilir yerel kalkınmayı destekler.					
40	Jeoparklar, gelecek nesillerimizin yararına korunmalıdır.					
41	Jeomirasın korunması için özel tedbirlere gerek yoktur.					
42	Jeomirasın aktarımını gerekli bulmuyorum.					
43	Jeoparkların güvenliğinin sağlanması gerekir.					
44	Jeoparklarda doğal dengenin bozulmaması için hiçbir yapıya izin verilmemesi gerekir.					
45	Jeomirasın gelecek nesillere aktarımını gerekli bulmuyorum.					
	Gökbel Vadisi özelinde cevaplayınız.					
46	Hükümetin, Gökbel için güçlü bir koruma programına daha fazla bütçe ayırması önemlidir.					
47	Gökbel Vadisi'nde somut ve somut olmayan mirasın geliştirilmesi için plan hazırlanmalıdır.					
48	Gökbel Vadisi'nde turistik hizmetlerin iyileştirilmesi için					

	plan hazırlanmalıdır.					
49	Gökbel Vadisi'nde bölgenin mirasına ilişkin bilgilerin üretilmesi ve uygulanması için planlar hazırlanmalıdır.					
50	Gökbel Vadisi'nde doğal çevrenin korunması bilincine dayalı eğitim planı hazırlanmalıdır.					
51	Gökbel Vadisi'nin gelecek nesillere bozulmadan aktarılması için doğal afetlere karşı eğitim planı hazırlanmalıdır.					
52	Gökbel Vadisi içersinde bilgilendirici levha, harita, vb. materyallerin bulunması gerekir.					
53	İlk ve ortaöğretim okullarında jeomiras varlıklarının oluşumları konusunda daha fazla eğitim verilmesi gerekir.					
54	Okullarda Gökbel Vadisi'ne yönelik gezilerin düzenlenmesi gerektiğini düşünüyorum					
55	Yerel yetkililer jeoturizmin gelişimini kısıtlamalıdır.					
56	Gökbel Vadisi'ni tanıtan bir internet sitesi ve sosyal medya hesabının kurulması gerekir.					
57	Yerel yetkililer, jeoturizm endüstrisinin gelişimi ile ilgili kararlarda bölge sakinlerinin görüşlerini dikkate almalıdır.					
58	Türkiye'de bir Avrupa ve UNESCO Jeoparkı olduğunu biliyorum.					
59	Birkaç jeomiras alanını bizzat ziyaret etme fırsatı buldum.					
60	Jeopark, jeosit, jeomiras terimleri arasındaki ayırt edici özellikleri <i>bilmiyorum</i> .					
61	Tarihsel, kültürel, arkeolojik ve ekolojik mirasla iç içe olan jeomirasın bilimsel ve eğitsel katkısı vardır.					
62	Jeopark kelimesinin anlamını biliyorum.					
63	Jeoturizm kelimesinin anlamını biliyorum.					
64	Türkiye'de jeoparkların önemi tam olarak <i>bilinmiyor</i> .					
65	Jeomiras varlıkları ve korunmaları hakkında <i>hiçbir fikrim yok</i> .					
	Turizme destek algısına dair ifadeler					
	Turizm Desteği Boyutu					
1	İlçemizde turizmin gelişimini destekliyorum					

2	İlçemize daha fazla turistin gelmesini destekliyorum					
3	Turistlerin ilçemize gelmelerinden dolayı gurur duyuyorum					
4	Turizm ilçemizin ekonomik kalkınmasına yardımcı olur.					
5	Turizm ilçemiz için önemli sektörlerdendir					
6	Turizmin ilçemizdeki ekonomik rolü devam etmektedir					
	Yerel Yönetime Güven Boyutu					
7	Yerel yönetimlerin turizmde doğru olanı yapacağına inanıyorum					
8	Yerel yönetimlerin ilçemizdeki halkın ihtiyaçlarını gözetmesine güveniyorum					
9	İlçemizdeki yöneticilerin turizmde doğru kararlar alacağına güveniyorum					
10	Yöneticilerin turizmle ilgili kararları doğru aldığına inanıyorum.					
	Turizm Bilgisi Boyutu					
11	İlçemize gelen turistler hakkında bilgim var					
12	İlçemizde turizmin nasıl geliştiği konusunda bilgim var					
13	İlçemizin turizmden nasıl etkileneceği konusunda bilgim var.					
14	Turizmde yerel yönetimin görevleri konusunda bilgim var					
	Turizmden Sağlanan Kişisel Fayda					
15	Turizmden sosyal fayda sağlıyorum					
16	Turizmden kültürel fayda sağlıyorum					
17	Turizmden ekonomik fayda sağlıyorum					
	Turizm Kararlarını Etkileme gücü					
18	İlçemizde turizmle ilgili alınan kararlara katkıda bulunurum					
19	Turizm planlamasıyla ilgili kararlara katılım fırsatım var					

Demografik Sorular

1. Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
2. Medeni Durumunuz: () Evli () Bekâr

3. Yaşınız:(Lütfen belirtiniz)
4. Çocuğunuz var mı? () Evet () Hayır
5. Varsa kaç çocuğunuz olduğunu lütfen belirtiniz:
6. En son mezun olduğunuz eğitim kurumu hangisidir?
() İlköğretim () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans () Doktora () Diğer
7. Mesleğiniz:(Lütfen belirtiniz)
8. Mesleğinizde kaç yıldır çalışıyorsunuz? (Lütfen belirtiniz)
0-3 yıl arası () 4-6 yıl arası () 7-9 yıl arası () 10-12 yıl arası () 13-15 yıl arası ()
16 yıl ve daha fazla ()
9. Yatağan' da kaç yıldır ikamet ediyorsunuz?
() 1-5 yıl arası () 5-10 yıl arası () 10-15 yıl arası () 15 yıl ve üzeri
11. Jeopark alanına olan yakınlık-uzaklık mesafenizi yaklaşık olarak belirtiniz.
.....
12. Jeopark alanını daha önce ziyaret ettiniz mi?
() Evet () Hayır
13. Hangi amaçla jeoparka gittiniz? (12.soruya evet cevabını verdiyseniz bu soruyu
yanıtlayınız).
14. Jeoparkta edindiğiniz gözlem ve tecrübeler hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Bu
deneyimler size neler hissettirdi? (12.soruya evet cevabını verdiyseniz bu soruyu
yanıtlayınız).
15. Sizce yaşadığınız çevrede bulunan jeoparka yeterince önem veriliyor mu?
() Evet () Hayır
16. Eklemek istediklerinizi (görüş-öneri-şikayet) yazınız.

Ek-2

SORU NO	JEOTURİZM ÖLÇEĞİ (NİHAİ ÖLÇEK) İFADELER
	Jeoturizm Farkındalığı Boyutu
J1	Jeoturizmin gelişmesi, iş fırsatlarının artmasına olanak tanımıştır
J2	Jeoturizm endüstrisinin gelişmesiyle birlikte yaşam kalitesi artmıştır.
J3	Jeoturizmin gelişmesi, gayrimenkullerin değerinin artmasına neden olmuştur.
J5	Jeoturizmin gelişmesiyle birlikte yöre kadınları için birçok iş olanağı yaratılmıştır.
J6	Jeoturizm, yerel halkı doğal kaynakları koruması için isteklendirmektedir.
J7	Jeoturizm, yerel halkın GÖKBEL'in yerel kültürünü koruması için isteklendirmektedir.
J8	Jeoturizm, turistler ve bölge sakinleri arasındaki kültürel alışverişi arttırmaktadır.
J9	Jeoturizm, yolların, parkların ve diğer rekreasyon alanlarının kalitesinin iyileştirilmesini teşvik etmektedir.
J10	Jeoturizm gelişimi, Gökbel Vadisi'nin fiziksel görünümünü iyileştirmektedir.
J11	Gökbel Vadisi'nin tanıtımıyla ilgili hediyelik eşyaların (tişört, şapka, çanta, takı vb.) satılmasının köy halkına ekonomik katkı sağladığını düşünüyorum.
	Jeoturizm Memnuniyet Boyutu
J13	Jeoparkın doğal güzellikleri turistlerin ilgi odağı olduğunda gurur duyarım.
J14	Jeoturistlerin memnuniyetini arttırmak için elimden geleni yaparım.
J15	Jeoturistlere hizmet sunarken mutlu olurum ve keyif alırım.
J16	Jeoturistlerle konuşmayı ve görüşmeyi severim.
J17	Gökbel Vadisi'nin korunması ve geliştirilmesi için bireysel katkı yapmak isterim.
J18	Gökbel Vadisi'nin jeopark olarak kabul edilmesinin ülke tanıtımına katkı sağlayacağını düşünüyorum.
J21	Jeoparklar, jeolojik mirasın korunmasında etkilidir.
J22	Jeoparklar biyolojik çeşitliliğin korunması için önemlidir.
J23	Jeoparklar herkesin görmesi gereken tabiat güzelliklerindendir.
J37	Okullarda Gökbel Vadisi'ne yönelik gezilerin düzenlenmesi gerektiğini düşünüyorum
J38	Tarihsel, kültürel, arkeolojik ve ekolojik mirasla iç içe olan jeomirasın bilimsel ve eğitsel katkısı vardır
	Jeoturizm Etkileri Boyutu
J31	Türkiye'nin bir "Avrupa ve UNESCO Jeoparkı"na sahip olduğunu biliyorum.

J34	Jeoturizm kelimesinin anlamını biliyorum
J35	Jeopark kelimesinin anlamını biliyorum.

Ek-3

Araştırma Başlığı: “Kültürel Miras Kapsamında Jeoturizm Potansiyelinin Turizm Paydaşlarınca Karma Yöntem Kullanılarak Değerlendirilmesi: Gökbel Vadisi (Marsyas) Örneği”

Bu çalışma Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı’nda yapılmakta olan “Kültürel Miras Kapsamında Jeoturizm Potansiyelinin Turizm Paydaşlarınca Karma Yöntem Kullanılarak Değerlendirilmesi: Gökbel Vadisi (Marsyas) Örneği” adlı doktora tezi kapsamında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı, Gökbel Vadisi’nin jeoturizm potansiyelinin turizm paydaşlarıncadeğerlendirilmesidir. Araştırmaya verdiğiniz değerli katkılarınızdan dolayı çok teşekkür ederiz.

Danışman: Doç. Dr. Arzu AKDENİZ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Üniversitesi SBE TurizmOrtaca MYO Öğretim Üyesi

Çağla Aslı GÜLDURAN

Muğla Sıtkı Koçman

İşletmeciliği ABD Doktora

Öğrencisi

Yer

Tarih	
Başlangıç saati	
Bitiş saati	
Görüşmeci	
Meslek	
Cinsiyet	
Yaş	

Yerel Yönetim/STK/Turizm Paydaşları Görüşme Soruları	
Görüşme Soruları	Öneri/Yorum
Jeoparklar hakkında ne düşünüyorsunuz? Kısaca Jeoparkı tanımlayabilir misiniz?	
Jeoturizm kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?	
Jeoturizm faaliyetlerine katılmak istemisiniz?	
Yatağan Jeoparkı’nı (Gökbel Vadisi) daha önce ziyaret ettiniz mi? Evet ise; a) Hangi amaçla jeoparka gittiniz?	

b) Jeoparkta sizi en çok etkileyen şey ne oldu?	
c) Jeoparkta edindiğiniz gözlem ve tecrübeler hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?	
d) Bu deneyimler size neler hissettirdi?	
e) Jeopark alanına bir daha gelmek ister misiniz?	
Sizce yaşadığınız çevrede bulunan jeoparka yeterince önem veriliyor mu?	
Yatağan Jeoparkı (Gökbel Vadisi) projesinin tamamlanırsa bölgede hangi turizm faaliyetlerinin yapılmasını istersiniz? Açıklar mısınız?	
Jeolojik ve doğal mirasın korunmasında turizmin önemi hakkında düşünceleriniz nelerdir?	
Jeoturizm ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişki hakkında düşünceleriniz nelerdir?	
Yatağan-Çine Karayolunda konumlanmış Gökbel Vadisi'nin bilimsel ve görsel değerini ve koruma gerekliliğini açıkla mısınız?	
Yatağan-Çine Karayolunda konumlanmış Gökbel Vadisi'nin turizme kazandırılmasında, a) Güçlü yönler nelerdir? b) Zayıf yönler nelerdir? c) Fırsatlar nelerdir? d) Tehditler (civarında feldspat vb maden faaliyetlerinin yürütülmesi) nelerdir?	

Gökbel Vadisi'nin yok olma tehdidi üzerine bir değerlendirme yapabilir misiniz?	
Gökbel Vadisi'nin sürdürülebilirliği açısından turizmin rolü nedir?	
Gökbel Vadisi'nin turizme açılması koruma için bir tehdit midir yoksa bir fırsat mıdır?	
Gökbel Vadisi'nin gelecek nesillere bozulmadan Aktarılabilmesi için ne gibi önlemlerin alınması gerekmektedir?	
Gökbel Vadisi jeolojik miras olarak nasıl Korunmaktadır?	
Jeoturizm faaliyetleri yerel yönetimler, yerel halk, seyahat acenteleri ve diğer paydaşlardan destek görüyor mu?	
Jeoparkın tanınırlığı hakkında ne düşünüyorsunuz? Bunun için hangi çalışmalar yapıldı?	
Gökbel Vadisi'nin turizme açılması bölgeye katkı sağlar mı? Bu konuda düşünceleriniz nelerdir?	
Ekleme istediklerinizi yazabilirsiniz.	